

**ROVANIEMEN HOVIOIKEUSPIIRIN
TUOMIOISTUINTEN LAATUHANKKEEN
TYÖRYHMÄRAPORTTEJA VIII**

**ARBETSGRUPPSRAPPORTER FRÅN
KVALITETSPROJEKTET INOM ROVANIEMI
HOVRÄTTIS DOMKRETS VIII**

Rovaniemen hovioikeuspiirin laatuhanke

Toimittaja:
käräjätuomari, laatukoordinaattori Antti Savela

Översättning Anna Grönqvist

Kannen suunnittelu ja taiton toteutus:
Studio Ilpo Okkonen Oy

ISBN 978-951-53-2977-6 (nid.)
ISBN 978-951-53-2978-3 (pdf)
ISBN 978-951-53-2979-0 (HTML)
ISSN 1458-9702

Gummerus Kirjapaino Oy
Saarijärvi 2007

**ROVANIEMEN HOVIOIKEUSPIIRIN
TUOMIOISTUINTEN LAATUHANKKEEN
TYÖRYHMÄRAPORTTEJA VIII**

**ARBETSGRUPPSRAPPORTER FRÅN
KVALITETSPROJEKTET INOM ROVANIEMI
HOVRÄTTIS DOMKRETS VIII**

SISÄLTÖ

Lukijalle	10
Till läsaren	12
1. LAATUPÄIVIEN TERVEHDYKSET	15
1.1 Avaussanat (hovioikeuden presidentti Esko Oikarinen)	17
1.2 The Civil Justice Reforms in England and Wales (Baroness Ashton)	22
2. KVALITETSARBETE I HOVRÄTTEN FÖR VÄSTRA SVERIGE (Marie B. Hagsgård)	29
2.1 Intern dialog om kvalitet	31
2.1.1 Medarbetarintervjuer	31
2.1.2 Avdelningsdiskussioner	32
2.1.3 Hovrättens kvalitetsgrupp	33
2.2 Extern dialog	34
2.2.1 Fokusgrupper	34
2.2.2 Forum för hovrättsaktörer	35
2.2.3 Intervjuundersökning med brukarinriktning	35
2.3 Kvalitetsmål och åtgärder för att nå målen	38
2.4 Utvärdering	41
2.5 Kvalitetsarbete är ett fortlöpande arbete där alla medarbetare deltar och domstolens ledning är aktiv	42
2.6 Kvalitetsarbete i andra svenska domstolar	44

3.	MENETTELY JA NÄYTTÖ VANGITSEMIS- JA MATKUSTUSKIELTOASIOISSA	47
3.1	Työryhmän tehtävä ja sen toteuttaminen	49
3.2	Työryhmän kannanotot ja esitykset	50
3.2.1	Yleistä	50
3.2.2	Vangitsemisoikeudenkäynti prosessina	52
3.2.2.1	Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin	52
3.2.2.2	Vangitsemisvaatimus ja sen sisältö	53
3.2.2.3	Puolustus ja sen järjestäminen	54
3.2.2.4	Istunnon järjestämiseen liittyvät toimenpiteet	55
3.2.2.5	Suullisen käsittelyn julkisuus	55
3.2.2.6	Vangitsemisistunto	56
3.2.3	Näyttökysymykset vangitsemis- oikeudenkäynnissä	58
3.2.4	Pöytäkirja ja ratkaisu	60
3.2.5	Matkustuskieltoasiaan liittyvät erityiskysymykset	61
3.3	Työryhmän suositukset yhteenvetona	64

4. FÖRFARANDE OCH BEVISNING HÄKTNINGS- OCH RESEFÖRBUDSÄRENDEN 67

4.1	Arbetsgruppens uppgift och arbets sätt	69
4.2	Arbetsgruppens ställningstaganden och förslag	70
4.2.1	Allmänt	70
4.2.2	Häktningsrättegången som process	72
4.2.2.1	Domstolen som fattar beslut om häktning	72
4.2.2.2	Häktningsyrkandet och dess innehåll	73
4.2.2.3	Försvar och ordnande av försvar	74
4.2.2.4	Åtgärder som hänför sig till ordnandet av sammanträdet	76
4.2.2.5	Den muntliga behandlingens offentlighet	76
4.2.2.6	Häktningssammanträdet	77
4.2.3	Bevisningsfrågor vid häktningsrättegång	79
4.2.4	Protokoll och beslut	81
4.2.5	Särskilda frågor i samband med reseförbudsärenden	82
4.3	Sammandrag av arbetsgruppens rekommendationer	84

5. TUOMARIN KÄYTTÄYTYMINEN ISTUNNOSSA OSANA MENETTELYLLISTÄ OIKEUDENMUKAISUUTTA 87

5.1	Työryhmän tehtävä ja sen toteuttaminen	89
5.2	Kysely intressiryhmille	89
5.3	Kysely asianosaisille	97
5.4	Kysely todistajille	100
5.5	Työryhmän suosituks et yhteenvetona	102

6.	EN DOMARES VERKSAMHET VID RÄTTEGÅNGEN SOM EN DEL AV RÄTTVIS PROCESS	105
6.1	Arbetsgruppens uppgift och arbetssätt	107
6.2	Förfrågnigen till intressegrupperna	107
6.3	Förfrågnigen till parterna	115
6.4	Förfrågnigen till vittnen	118
6.5	Sammandrag av arbetsgruppens rekommendationer	120
7.	ASIANOSAISVALMISTELU RIITA-ASIOISSA	123
7.1	Työryhmän lähtökohdat	125
7.2	Aikaisemman työryhmän suositukset	127
7.2.1	Suositus asianosaisvalmistelun kehittämisestä asianajajien koulutusteemana	127
7.2.2	Suositus oikeusturvavakuutuksen ja julkisen oikeusavun kehittämisestä	127
7.2.3	Suositus asianosaisvalmistelun kehittämisen painopisteeksi	128
7.3	Seurantatyöryhmän kyselytutkimus	129
7.3.1	Kyselyn toteuttamistapa	129
7.3.2	Kysymykset ja vastaukset	129
7.4	Seurantatyöryhmän suositukset	133
7.4.1	Asianosaisvalmistelu ennen jutun vireille tuloa	133
7.4.2	Asianosaisvalmistelu jutun vireille tulon jälkeen	133
7.4.2.1	Valmisteluyhteenvedon laatiminen	133
7.4.2.2	Valmisteluyhteenvedoon perehtyminen	134
7.4.2.3	Asianosaisten yhteydenotot	134
7.4.2.4	Todistelun tarkentaminen	134
7.4.2.5	Todistelun ilmoittaminen	134
7.4.2.6	Aikataulutus	135
7.4.2.7	Valmistautuminen istuntokäsittelyyn	135

8.	PAHOINPITELYRIKOSTEN RANGAISTUSTEN MÄÄRÄÄMISKÄYTÄNTÖ	137
8.1	Työryhmän tehtävä	139
8.2	Seurannan toteutus	139
8.3	Seurannan tulokset	140
	8.3.1 Lievät pahoinpitelyt	140
	8.3.2 Sakkoon johtaneet pahoinpitelyt	140
	8.3.3 Vankeusrangaistukseen johtaneet pahoinpitelyt	142
	8.3.4 Törkeät pahoinpitelyt	142
8.4	Johtopäätökset	143
9.	KVALITETSPROJEKTET INOM ROVANIEMI HOVRÄTTS DOMKRETS	145
	Summary	152

Lukijalle

Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke aloitettiin vuonna 1999. Hankkeen tavoitteena on parantaa ja kehittää tuomioistuinten työtä niin, että oikeudenmukaisuus toteutuu, oikeudenkäynti on reilua, ratkaisut ovat lainmukaisia ja hyvin perusteltuja ja tuomioistuinten palvelut ovat myös kustannustensa puolesta ihmisten saatavissa.

Vuosi 2006 oli laatuhankkeen kahdeksas toimintavuosi. Se toteutettiin aikaisempina vuosina hyviksi koetuin työtavoin. Laatutyöryhmät työstivät heille annettuja kehittämisteemoja. Syksyllä pidetyillä laatupäivillä laatutyöryhmien työt esiteltiin, niistä käytiin keskustelua ja asetettiin laatutavoitteet vuodelle 2007. Täydennyskoulutusosiossa päivitettiin yhtiöoikeudellista osaamista.

Käsillä oleva julkaisu sisältää Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten kahdeksansilla laatupäivillä Oulussa 23.–24.11.2006 esitellyt neljän vuonna 2006 toimineen laatutyöryhmän loppuraportit. Ne perustuvat tuomareiden ja työryhmissä mukana olleiden syyttäjien, julkisten oikeusavustajien, asianajajien ja tutkinnanjohtajien työryhmissä ja laatupäivillä kustakin teemasta käymiin keskusteluihin. Siten kysymyksessä ei ole oikeustieteellinen tutkimus.

Laatupäiville osallistui laatuhankkeen kutsumana Iso-Britannian apulaisoikeusministeri Baroness Ashton. Hänen tervehdyksensä on sisällytetty julkaisuun. Laatupäiville osallistui myös kuusi tuomaria Ruotsista. Länsi-Ruotsin hovioikeudessa kehittämistehtävissä työskentelevä hovioikeuden asessori Marie B. Hagsgård

on ystävällisesti laatinut kirjoituksen hovioikeudessaan tehtävästä laatutyöstä. Vielä julkaisu pitää sisällään hovioikeuden presidentti Esko Oikarisen laatupäivien avauspuheenvuoron.

Kaksi laaturaporttia on julkaistu suomen lisäksi myös ruotsiksi ja julkaisuun on otettu laaturaportin ruotsinkielinen kuvaus. Näin on tehty ruotsalaisten tuomarikollegojen toivomuksesta. Käännökset luonnollisesti palvelevat myös suomalaisia ruotsinkielisiä lukijoita.

Rovaniemen hovioikeuspiirin laaturaportin aiempia julkaisuja on saatavilla Oulun kärjäoikeudesta (oulu.ko@om.fi).

Kiitän kaikkia vuonna 2006 laatutyöryhmien puheenjohtajina ja jäseninä toimineita hyvästä työstä lainkäytön laadun edistämiseksi. Lisäksi kiitän Esko Oikarista, Baroness Ashtonia ja Marie B. Hagsgårdia luvasta julkaista heidän esityksensä laaturaporttikirjassa. Erityinen kiitos kuuluu laaturaporttien toimittamiseen ja oikolukemiseen aktiivisesti osallistuneelle laamanni Harri Mäkiselle.

Antti Savela
kärjätuomari, laaturaporttien koordinaattori

Till läsaren

Kvalitetsprojektet inom Rovaniemi hovrätts domkrets inleddes år 1999. Målet med kvalitetsprojektet är att förbättra och utveckla domstolarnas verksamhet så att rättvisa kan genomföras, rättsgången är rättvis, avgörandena är lagenliga och väl motiverade och domstolarnas tjänster är tillgängliga för alla även vad kostnaderna beträffar.

År 2006 var det åttonde året för kvalitetsprojektet. I projektet utnyttjades under året samma arbetsmetoder, som redan tidigare gett goda resultat. Olika utvecklingsteman behandlades inom särskilda kvalitetsarbetsgrupper. På kvalitetsdagarna som hölls på hösten presenterade arbetsgrupperna sina arbeten som sedan diskuterades och utgående från diskussionerna uppställdes kvalitetsmålen för år 2007. I fortbildningsdelen fick deltagarna en uppdatering i bolagsrättsliga frågor.

Denna publikation innehåller slutrapporterna av fyra kvalitetsarbetsgrupper som arbetade under 2006 och presenterade sina arbeten på de åttonde kvalitetsdagarna inom Rovaniemi hovrätts domkrets i Uleåborg den 23.–24.11.2006. Rapporterna baserar sig på diskussionerna som domarna och de åklagare, offentliga rättsbiträden, advokater och undersökningsledare som deltog i arbetsgrupperna förde om temana i arbetsgrupperna och på kvalitetsdagarna. Det är således inte fråga om en juridisk undersökning.

På inbjudan av kvalitetsprojektet deltog Storbritanniens biträdande justitieminister Baroness Ashton i kvalitetsdagarna. Hennes hälsningstal ingår i publikationen. I kvalitetsdagarna deltog

dessutom sex domare från Sverige. Hovrättsassessor Marie B. Hagsgård från hovrätten för Västra Sverige, som arbetar med utvecklingsfrågor, har vänligen bidragit till publikationen genom att skriva om kvalitetsarbetet i hennes hovrätt. I publikationen finns också hovrättspresident Esko Oikarinens öppningstal från kvalitetsdagarna.

Två av kvalitetsrapporterna har översatts till svenska och i publikationen ingår även en svensk beskrivning av kvalitetsprojektet. Översättningarna har gjorts på önskan av de svenska domarkollegorna, men är naturligtvis avsedda även för svenskspråkiga läsare i Finland.

Kvalitetsprojektets tidigare publikationer kan beställas hos Uleåborgs tingsrätt (oulu.ko@om.fi).

Jag vill tacka alla ordförande och medlemmar som deltagit i kvalitetsarbetsgruppernas arbete under 2006 för deras goda arbete för att främja bättre lagskipning. Jag vill också tacka Esko Oikarinen, Baroness Ashton och Marie B. Hagsgård för att de har gett sitt samtycke till att deras anföringar kan publiceras i publikationen. Ett särskilt tack till lagman Harri Mäkinen, som aktivt deltagit i redigerandet och korrekturläsningen av kvalitetsrapporterna.

Antti Savela
tingsdomare, kvalitetskoordinator

1. LAATUPÄIVIEN TERVEHDYKSET

**(Rovaniemen hovioikeuspiirin laatupäivät pidettiin
23.–24.11.2006 Oulussa)**

1.1 AVAUSSANAT (Hovioikeuden presidentti Esko Oikarinen)

Kunnioitettu ministeri, Baroness Ashton of Upholland
Arvoisat vieraamme Englannista ja Ruotsista
Arvoisat laatupäivien osanottajat, hyvät naiset ja herrat

Minulla on suuri ilo avata nämä Rovaniemen hovioikeuspiirin järjestyksessään kahdeksannet laatupäivät. Toivotan teidät kaikki sydämellisesti tervetulleiksi.

Tänä vuonna laatupäiville osallistuu hovioikeuspiirin tuomarikunnan ja tuomioistuinten sidosryhmien edustajien lisäksi arvovaltaisia vieraita Englannista ja Ruotsista. Arvostamme vierailuanne suuresti. On merkityksellistä nähdä Teidät joukossamme, Euroopan Unionin pohjoisimman hovioikeuspiirin toimialueella.

Kansainvälistymis- ja eurooppalaistumiskehityksen myötä on tärkeää tuntea muidenkin maiden tuomioistuinten toimintaa ja tuomioistuimissa tehtävää kehitys- ja laatutyötä. Tämän vuoksi laatupäivien ohjelmaan on sisällytetty näitä teemoja koskevat puheenvuorot niin Englannista kuin naapurimaastamme Ruotsista. Tämänkaltaisissa yhteisminäareissa voimme luontevalla tavalla välittää toisillemme parhaita käytänteitä ja kehittämissideoita. Olen varma, että myös meidän tuomareiden edustajat haluavat vieraillla maissanne ja tutustua tuomioistuihinne ja niissä tehtävään kehittämistyöhön.

Hyvät laatupäivien osanottajat

Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhanke kehittyy, konkretisoituu ja organisoituu jossakin määrin uudelleen ja aikaisempaa kevyemmäksi. Laatuhanke aloittaa vuodenvaihteessa uuden kolmivuotiskauden (2007–2009). Kun lähivuosien toiminnasta on omat puheenvuorot laatupäivillä, esitän tässä yhteydessä vain muutamia keskeisiä näkökohtia laatutyön suuntaviivoista.

Laatuhanke on edelleenkin organisoitua ja järjestelmällistä keskustelua lainkäytön laatuun liittyvien tavoitteiden asettamisesta ja

konkreettisia toimia tavoitteiden saavuttamiseksi. Keskusteluihin osallistuvat hovioikeuspiirin tuomarikunta ja tuomioistuinten sidosryhmistä syyttäjät, asianajajat, julkiset oikeusavustajat ja tutkinnanjohtajat. Oikeusministeriö tukee hankettamme niin taloudellisesti kuin henkisesti.

Yleisten oikeusturvatavoitteiden ohella vuosina 2007–2009 laatuhankeessa kiinnitetään erityistä huomiota tuomareiden työkyvyn ylläpitämiseen ja jaksamiseen sekä varaudutaan lähivuosina tapahtuvaan tuomarisukupolven vaihdokseen dokumentoimalla parhaita työkäytänteitä ja kehittämällä tuomarin työssä tarvittavan informaation hallintaa. Lisäksi otetaan huomioon mahdollisen valtakunnallisen laatutyön vaikutukset meidän laatuhankeeseen sisältöön ja luodaan yhteydet muiden hovioikeuspiirin laatuhankeisiin.

Laatutyötä tuetaan edelleen korkealuokkaisella koulutuksella.

Laaturaportit julkaistaan edelleen ja niiden sisältöä kehitetään entistä käyttökelpoisempaan suuntaan. Raportit julkaistaan myös sähköisessä muodossa siten, että ne ovat sekä tuomareiden että sidosryhmien käytettävissä.

Aloitetaan myös aikaisempina vuosina laadittujen laaturaporttien päivitys ja toimittaminen ”tuomarin käsikirjan” -muotoon. ”Tuomarin käsikirja” olisi kirjallisessa ja sähköisessä muodossa. Käsikirja toimisi samalla lainkäytön laatuksikirjana ja keskeisenä laadun hallintavälineenä.

Kansainvälistä kiinnostusta herättäneen laatumittaristomme pilotointi aloitetaan piakkoin, kun Webropol-ohjelma saadaan valmiiksi. Laatukoordinaattori, käräjätuomari Antti Savela esittelee huomenna pilotoinnin käytännön järjestelyt. Pilotointi edellyttää paitsi tuomareilta myös sidosryhmiltämme aktiivisuutta ja pientä vaivannäköä. Parhaimmat kiitokset jo etukäteen.

Olen vakuuttunut, että kehittämissuunnitelmat vievät laatuhankeettamme monta askelta eteenpäin yhä konkreettisempaan ja toimivampaan suuntaan. Aikaisempaa kevyemmällä toimintatavalla pyritään myös vähentämään laatutyön rasittavuutta.

Edinburghissa viime vuonna myönnetyn eurooppalaisen laatupal-kinnon myötä Pohjoinen laatutyö on saanut osakseen suurta kiin-nostusta. Laatuhankeesta on haluttu tietää ympäri Eurooppaa. Meillä on vierailtu ja me olemme käyneet kertomassa laatuhanke-kesta eurooppalaisissa tuomaritapahtumissa. Kiinnostus osoittaa, että valitsemamme laadun kehittämisen tie on myös eurooppalai-nen tie.

Jokunen sana tuomioistuinten tulevaisuuden suuntaviivoista

Oikeusturvapolitiikan strategiset suuntaviivat pohjautuvat oikeus-ministeriön tulevaisuuskatsaukseen 2006 – Oikeudenmukainen ja turvallinen yhteiskunta. Näitä yleisten tuomioistuinten kehit-tämisen keskeisiä suuntaviivoja ja mahdollisesti hallitusohjelmaan otettavia hankkeita ovat:

- käräjäoikeuksien määrän vähentäminen
- summaaristen asioiden ja kiinteistöasioiden käsittelypaikat
- tuomareiden rekrytointi ja kouluttaminen
- muutoksenhaun kohdentaminen
- paikalliset neuvonta- ja oikeuspalvelut
- henkilöstösuunnitelma

Näiden lisäksi keskustelun kohteeksi tulee oikeusministeriöstä erillisen ja riippumattoman tuomioistuinten keskushallintoviras-ton (keskushallintomallin) tarpeellisuuden selvittäminen. Samalla selvitettäväksi tulee, mitä lisäarvoa keskushallintomalli toisi ny-kytilanteeseen ja mitä resursseja keskushallintoviraston perusta-minen edellyttäisi. Taloudellinen tilanne ei salli kovin raskaiden organisaatioiden perustamista.

Tuomioistuinlaitoksen henkilöstövoimavaroja ollaan lähivuosina vähentämässä. Suuruusluokaltaan merkittävät henkilöstöväh-enykset edellyttävät perusteellisia toiminnan ja sen rakenteiden muutoksia, jottei oikeusturvajärjestelmää ajeta vaikeuksiin asi-oiden ruuhkautumiskehityksineen. Kun tuomioistuinlaitoksen omaehtoinen liikkumavara on lakiin perustuvien tiukkojen oi-keusturvatakeiden takia varsin vähäinen tuottavuusohjelmassa kaavailtujen resurssileikkausten edessä, tarvitaan pikaisesti mer-

kittäviä, huolellisesti valmisteltuja ja hallitusti läpivietyjä järjestelmämuutoksia. Muutosten aikataulu tulee olemaan kireä. Hallittu muutos edellyttää henkilöstöleikkausten ja rakenneuudistusten samatahtista toteutusta. – Euroopan oikeuslaitosvertailu nähdäkseni osoittaa, että viimeisen vuosikymmenen aikana uudistettua suomalaista oikeusjärjestelmää ylläpidetään liian niukoilla resursseilla.

Hyväksyttävää on, että käräjäoikeuksien yksikkökokoja kasvatetaan. Samalla on kuitenkin turvattava oikeuden alueellinen saataavuus. Pitkien välimatkojen Pohjois-Suomessa ei voida muodostaa tuomarimäärältään asetetun tavoitteen kokoisia käräjäoikeuksia. Tässä tilanteessa tärkeää olisi avata käräjätuomarin alueellinen toimivalta siten, että hovioikeuspiirin käräjäoikeuden käräjätuomarilla on toimivalta koko hovioikeuspiirin alueella. Näin turvattaisiin myös syrjäseuduille tarvittava tuomareiden erikoistuminen.

Summaaristen asioiden ja kiinteistöjen kirjaamisasioiden osalta näen paljon tärkeämpänä näiden asioiden käsittelyn kehittämisen kuin asiaryhmien siirtämisen pois tuomioistuimista. Sähköinen asiointi mahdollistaa tuomioistuimien alueellisen toimivallan avaamisen ja valtakunnallisen palvelun. Käsittelyjärjestelmiä voidaan myös keventää. Summaariset asiat ja kiinteistöasiat ovat keskeinen osa käräjäoikeuksiemme toimintapohjaa.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella seulontamenettelyä koskeva hallituksen esitys on vedetty eduskunnasta pois. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kuitenkin näyttänyt vihreää valoa muutoksenhakulupajärjestelmälle, jota koskevaa uudistusta tulisi viedä kiireesti eteenpäin. Muutoksenhakulupajärjestelmä mahdollistaisi sen, että hovioikeudet voisivat kohdentaa rajalliset, koko ajan niukkenevat voimavaransa todellisessa muutoksenhauntarpeessa olevien valitusasioiden käsittelyyn. Näiden valitusten käsittely nopeutuisi, eivätkä asiakkaat joutuisi kohtuuttomasti odottamaan hovioikeuden pääkäsittelyä.

Suunnitteilla oleva tuomarikoulutusjärjestelmä tulisi toteuttaa ripeästi. Hanke sisältyi jo nykyisen hallituksen hallitusohjelmaan, mutta sitä koskevaa puitelakia ei ehditty antaa eduskun-

nalle. Tuomarikoulutus sisältyy myös oikeuspolitiikan strategiaan 2003–2012. Tuomarikoulutuksen aikaansaaminen tulisi sisällyttää myös tulevaan hallitusohjelmaan.

Perustelut tuomarikoulutuksen pikaiselle tarpeelle: tuomareiden eläköityminen, tuomaripainotteisuuden kasvu hovi- ja hallinto-oikeuksissa, hakijapula, pätevien hakijoiden saamisen turvaaminen ja rekrytointipohjan laajentaminen. Koulutusjärjestelmällä voitaisiin todennäköisesti vaikuttaa siihen, että tuomarin virkoja hakevien joukossa olisi entistä enemmän monipuolisen taustan omaavia varteenotettavia hakijoita (tuomarinuran avaaminen).

Euroopan neuvoston oikeuslaitosvertailusta käy ilmi, että 40 maassa 46:sta on jonkin tyyppinen tuomarikoulutusjärjestelmä ennen virkaan nimittämistä. Vain kuudessa maassa Suomen lisäksi virkaa edeltävää tuomarikoulutusta ei ole ollenkaan. Suomen ohella näitä maita ovat muun muassa Armenia, Moldova ja Viro.

Nykyinen auskultointijärjestelmä ei ole tuomarikoulutusta, eikä se voi korvata tuomarikoulutusjärjestelmää, etenkin kun harjoitteluvirkoja (notaarinvirkoja) on vähennetty ja ollaan vähentämässä.

Vielä kerran tervetuloa. Menestystä laatupäiville ja antoisia keskusteluja.

1.2 THE CIVIL JUSTICE REFORMS IN ENGLAND AND WALES (Baroness Ashton)

Introduction

President, Chairman, thank you for inviting me to participate in your Quality Conference. I am impressed by the breadth of participants here.

It is a great opportunity for me to share with you the experiences of the UK in this fast developing area of justice, and there is much I can learn from you too.

The European Union's progress in the arena of Civil Justice under the Finnish Presidency has been remarkable and I would like to take this opportunity to acknowledge their hard work and achievements. I'd like to pay tribute to your Justice Minister here. Finland and the UK are close allies in this area. We share a common vision of what European co-operation in civil matters should concern – that increasingly people live, work, travel, study and do business across borders. We both agree that practical co-operation – making justice work effectively across European borders – is potentially of great value, not only to the courts, but to Europe's citizens.

It was under the last Finnish Presidency, in 1999, that it was unanimously agreed by Europe's leaders in the Tampere Conclusions that mutual recognition was the cornerstone of co-operation in both civil and criminal justice. That principle has survived and is thriving under your Presidency.

Of course, civil justice is one of the areas in which European citizens are most likely to come into contact with, and see visible benefits from, European legislation.

It is important, therefore, that European activities in the areas of civil justice are directed towards areas where they are genuinely needed and can make a real difference and give practical assist-

ance. Inevitably, the justice and home affairs agenda in Brussels is frequently dominated by questions concerning the prevention of terrorism, the fight against organised crime, and combating drugs and people trafficking. The civil justice agenda is less well directed and the measures proposed are not always the most effective or the most obviously needed or achievable. That is why we in the UK particularly welcomed the agreement secured by the Finnish Presidency – once again at Tampere – that there should be a greater strategic oversight of the EU’s programme of judicial co-operation in civil matters. We look forward to developing these ideas further with our Finnish colleagues for the future.

Let me now turn to the civil justice reforms in the UK.

The vision

Lord Woolf has had a profound and continuing effect on civil justice in England and Wales. In 1995 he produced a report on reforming the civil justice system, in England and Wales. As part of this he actively promoted the merits of alternative dispute resolution. He later became Lord Chief Justice.

Lord Woolf’s reforms of the 1990s were the biggest change in civil justice in England and Wales for over 100 years. A fundamental change in culture, from the courts being the first port of call to it becoming the last.

That means offering alternatives – ensuring only those cases that need to coming to court, and improving access to justice for the socially excluded.

Our vision is that by 2009, people with disputes will feel able to resolve them effectively, by using a range of advice and dispute resolution services – giving them more opportunity to tackle disputes and make better use of resources. I’ll give you five examples of what we are trying to do – not being in court.

That means trying to minimise people's legal problems by ensuring that the framework of law that defines people's rights and responsibilities is as fair, simple and clear as possible.

Where disputes do develop, people should be able to receive early and appropriate advice and assistance, to prevent them escalating into formal legal action – through support for advice services and on-line services.

We need a range of suitable dispute resolution options, so that problems can be resolved fairly, quickly and effectively, without the expense and formality of judicial hearings in a courtroom when it's not needed.

One example of where we have effective small claims dispute resolution services:

In Manchester we have appointed a trained in-house mediator allowing the court to offer a free mediation service to litigants in small claims (under 7500 euros). The evaluation report clearly showed this scheme demonstrated both high levels of settlement and customer satisfaction. The mediator settled over 85% of the cases that went to mediation, freeing up 172 judicial hours in the process – and not one of the cases that settled required any subsequent enforcement process (against the 12–13% of small claims judgments that normally require some form of subsequent enforcement action). Now, we are rolling out similar schemes in nine other areas with effect from April 2007.

Another example of where the Department is trying to find more effective mechanisms to resolve disputes without coming to court is with the pilot Pre-Action Notice (PAN) procedure. This is a notice, in a set and agreed format, sent out by the court or the creditor (during the pilot) before the claim is issued, if the defendant pays or engages with the creditor further court action may not be required. Based on the belief is that the defendant receiving an official court notice warning him of a possible court action may encourage an individual to take action and resolve, in some way the dispute.

Finally, on-line services – all you need is a computer to track a case on-line.

Pre-court

Our work on dispute resolution fits well with one of Lord Woolf's innovative ideas, pre action protocols. These set out the steps parties should take before they make a claim, exchanging information and evidence, agreeing a single expert witness. This also helps cases to be better prepared when they do come before the courts. Those parties who do not behave reasonably in that process can face sanctions if the case comes before the court, e.g. in terms of costs. This reinforces the message of the reforms.

Courts

But we recognise that there will be cases where the court is still the best option for resolving certain disputes – and in those cases our aim is to work in partnership with the judiciary to deliver modern and cost-effective court services.

Before the Woolf reforms the parties largely controlled the speed with which the case was conducted and this could drive up costs and wear down a poorer party. The Woolf reforms had three basic objectives to improve the speed of justice, improve the quality of justice and reduce the costs of justice. A recent review found that on the questions of speed and quality the reforms had been a success. But in the drive to improve speed and quality by the use of protocols and active case management by the judges costs incurred during the early stages of a case have increased.

Now it is the court that controls the case with significant case management powers to drive the case forward, setting out the steps to be taken and the timetable for action. As a consequence the time taken to deal with claims has fallen.

Judicial case management has been very successful in the UK and giving the judiciary the power and discretion to resolve the dispute by the most cost effective route.

So, the civil procedure rules were created to provide a framework to allow this to happen. The rules are a simple code in plain language and couple practice directions with rules so that the end result allows the judiciary discretion. Any civil code that is going to be speedy and effective needs to give the judge flexibility – the local judiciary know best.

As I said earlier in my speech, the reforms were about cultural change, from an adversarial culture to a more co-operative, pragmatic approach. Independent research has found that the overall view was that the culture of litigation had changed for the better, and that the reforms had achieved this objective. Co-operation between the parties, and between the parties and the courts, had improved.

Costs

Any costs award must be proportionate to the value or importance of the claim.

This restriction in costs has required law firms to change the way they work and prepare cases – focusing peoples minds on the real issues and avoids unnecessary work gone on before.

Enforcement

Once a case has come to court and judgment is awarded the court must provide an effective enforcement process to give creditors the best chance of getting their money or property back.

Legitimate creditors, who have successfully secured judgment through the courts, should be able to enforce that judgment by the most effective and appropriate methods available. I know that enforcement is a problem that is causing Europe (and further afield) some concern and I am pleased to see that the Council of Europe in I hope collaboration with the EU are intending to study the question of the enforcement of court decisions.

I will be legislating later this year on enforcement, which goes back to 1267 when the law prohibited the seizing of property on the King's Highway.

Finally, and most importantly, I must stress that the reforms being embarked upon in the UK and to a greater extent across Europe through the EU are essential in creating a Civil Justice System that will meet the demands and needs of our citizens now and in the future. These reforms must encompass all aspects of the judicial procedure, from simple rules of court, trained and experience judiciary and the IT infrastructure to provide the environment for a modern justice system.

The EU programme on judicial co-operation in civil matters, and work we do with the judiciary, has been successful in delivering initiatives that will help drive the reforms forward, and under the Finnish Presidency the progress achieved to date once again must be commended.

Thank you.

2. KVALITETSARBETE I HOVRÄTTEN FÖR VÄSTRA SVERIGE

(Marie B. Hagsgård, Verksamhets- och kvalitetsutvecklare)

I fokus för hovrättens kvalitetsarbete står medborgarnas uppdrag till domstolarna; att handlägga mål och ärenden rättssäkert och effektivt. För att kunna uppfylla hovrätten skall kunna uppfylla sitt samhällsuppdrag på bästa sätt pågår en fortlöpande intern dialog om hur kvaliteten i utförandet av uppdraget skall kunna förbättras. Samtidigt pågår en återkommande extern dialog med hovrättens brukare/intressenter om deras syn på kvaliteten i hovrättens sätt att uppfylla uppdraget.

Den interna och externa dialogen om kvalitet är grunden för hovrättens kvalitetsarbete. Genom denna dialog väljs kvalitetsområden och kvalitetsmål ut. I den interna och externa dialogen väcks också förslag till konkreta åtgärder för att uppnå uppsatta kvalitetsmål. Även uppföljning och utvärdering sker genom en dialog mellan hovrättens medarbetare och externa intressenter.

2.1 INTERN DIALOG OM KVALITET

2.1.1 Medarbetarintervjuer

Det systematiska kvalitetsarbetet i Hovrätten för Västra Sverige började i samband med ett verksamhetsutvecklingsprojekt år 2003 som syftade till att åstadkomma bättre arbetsformer och bättre arbetsmiljö genom ökad delaktighet.

För att ta tillvara så många av medarbetarnas synpunkter och idéer till förbättringar som möjligt, inleddes projektet med att djupintervjuer hölls med drygt hälften av hovrättens medarbetare (67 personer). Såväl domare som fiskaler, domstolsekreterare och administrativ personal intervjuades. På det sättet startade en intern dialog bland medarbetarna om förbättringar av kvaliteten i verksamheten som sedan har fortsatt såväl inom hovrättens olika avdelningar som inom hovrätten i stort.

En av de frågor som engagerade medarbetarna mest under intervjuerna, var frågan vilka krav som ställs på hovrätten. Frågan gav upphov till samtal om innebörden av domstolarnas uppdrag; att handlägga mål och ärenden rättssäkert och effektivt. Många medarbetare pekade på att det är viktigt att, samtidigt som man

eftersträvar effektivitet, upprätthålla kvaliteten i hovrättens verksamhet.

I intervjuerna med medarbetarna framkom olika synpunkter och tankar om vad kvalitet kunde innebära. Några kommentarer ur intervjuerna kan illustrera detta;

“Det är viktigt att vi tar ansvar för att kvaliteten på verksamheten håller måttet. Det är viktigt med en jämn rättstillämpning.

- Det är väldigt viktigt att diskutera kvalitet; exempelvis domskrivning. Att det framgår av domen vad vi har beaktat och hur vi har resonerat. Det är viktigt att skriva tydligt och enkelt så att allmänheten så långt möjligt kan se hur vi resonerar. Det är viktigt att tänka på effekterna av våra beslut. Vi har så stor makt. Vi förändrar livet för människor.

– Det behövs en större öppenhet i den juridiska diskussionen. Vi får ett bättre tankeutbyte i juridiska frågor om alla känner att de kan pröva sina tankar, få andras synpunkter och se om idéerna håller.

- Kvalitet är att bemöta alla lika. Alla som vänder sig hit skall känna att vi lyssnar på dem ordentligt.

– Kvalitet är bl.a. snabb handläggning och vänligt bemötande gentemot allmänheten.

- Kvalitet är att det skall finnas en god arbetsmiljö i hovrätten, att ge service, och att behandla alla människor med lika värde både utåt (allmänheten) och inåt (medarbetarna). Detta gäller för alla anställda, presidenten, sekreterare, växel.

– Kvalitet är att ge service, effektivitet, rättvisa. Numera ifrågasätts domstolarnas sätt att arbeta på ett annat sätt än förr. Invandrare kan ha dåliga erfarenheter av domstolar i andra länder. Alla domstolar har ett informationsansvar. Det är bl.a. viktigt med en bra och lättfattlig hemsida.”

2.1.2 Avdelningsdiskussioner

De synpunkter som lämnades i intervjuerna resulterade i att presidenten gav hovrättens avdelningar i uppdrag att i samband med verksamhetsplaneringen diskutera hur kvalitet i den dömande verksamheten kan definieras och mätas och att beskriva hur arbetet med kvalitetsfrågor skulle bedrivas inom avdelningarna samt

diskutera hur service i den dömande verksamheten kan definieras och mätas och hur arbete med frågor som service gentemot medborgarna (ombud, parter, vittnen, allmänhet m.fl.) skulle bedrivas inom avdelningarna. Avdelningarna redovisade sina kvalitetsdiskussioner skriftligt till presidenten. Avdelningarnas kvalitetsdiskussioner spände liksom de individuella medarbetarintervjuerna över ett brett spektrum av ämnen.

Utöver diskussionerna om kvalitet fördes också diskussioner med samtliga medarbetare inom avdelningarna om förbättringar i arbetssätt, arbetsmiljö, samarbete och ledarskap mm. Dessa diskussioner utmynnade i handlingsplaner, en för varje avdelning. Handlingsplanerna blev en del av hovrättens verksamhetsplan för år 2004 (jfr. nedan hur verksamhetsplaneringen går till i dag).

I samband med kvalitetsdiskussionerna inom avdelningarna väcktes förslaget om att representanter från varje avdelning, inklusive den administrativa enheten, skulle träffas och diskutera gemensamma kvalitetsfrågor. Därmed var hovrättens kvalitetsgrupp bildad.

2.1.3 Hovrättens kvalitetsgrupp

Kvalitetsgruppens uppdrag kom att formuleras så att medlemmarna i kvalitetsgruppen skulle ta upp de kvalitetsfrågor som diskuteras inom avdelningarna till gemensam diskussion i kvalitetsgruppen. På det sättet skulle kvalitetsarbetet inom hovrätten bättre kunna samordnas mellan avdelningarna. Inom kvalitetsgruppen kunde också nya frågor som rör kvalitet väckas. När så skedde skulle kvalitetsgruppen medlemmar föra ut dessa frågor på sina avdelningar och inhämta sina respektive avdelningars synpunkter på dessa frågor. Syftet med detta var dels att fånga upp alla viktiga synpunkter från medarbetarna, dels att bredda engagemanget i kvalitetsfrågorna. För att bredda diskussionen om kvalitetsfrågor lades såväl dagordning för kvalitetsgruppens möten som minnesanteckningar från mötena ut på hovrättens intranät.

Efter avslutad diskussion inom kvalitetsgruppen och inom avdelningarna hade kvalitetsgruppen i uppdrag att lägga fram förslag i olika kvalitetsfrågor till presidenten för beslut.

Sedan starten av kvalitetsgruppen arbete år 2004 har nya kvalitetsområden som hovrätten bör arbeta med diskuterats och lagts fram till presidenten. Förslag till kvalitetshöjande åtgärder inom olika kvalitetsområden har också tagits fram och presenterats för alla medarbetare genom kvalitetsgruppens försorg.

2.2 EXTERN DIALOG

På ett tidigt stadium i kvalitetsgruppen arbete väcktes förslaget att synpunkter på kvaliteten i hovrättens verksamhet borde inhämtas från de brukare/intressenter som närmast berörs av hovrättens mål- och ärendehantering. Efter diskussion inom avdelningarna, som slöt upp bakom förslaget, beslutade presidenten att i ett första skede inbjuda åklagare och advokater till hovrätten för att ge sina synpunkter på kvaliteten i hovrättens handläggning av tvistemål respektive brottmål.

2.2.1 Fokusgrupper

Det första mötet med åklagare och advokater hölls i maj år 2005. Åklagarmyndigheten och Advokatsamfundet ombads att utse ett begränsat antal representanter till två s.k. Fokusgrupper, en för tvistemål (bestående av ca 10 advokater) och en för brottmål (bestående av ca 15 åklagare och advokater). Syftet med Fokusgrupperna var att åklagare och advokater fritt under en eftermiddag skulle kunna ge sina synpunkter på kvaliteten i hovrättens handläggning av mål och ärenden.

Fokusgruppernas synpunkter rörde allt från det angelägna i att målen i hovrätten borde avgöras snabbare till att det var svårt att komma fram på telefon till hovrätten vissa tider på dagen. Fokusgrupperna påpekade också flera saker i hovrättens arbete som de ansåg höll hög kvalitet, exempelvis domsskäl i hovrättens domar och det korrekta och lugna bemötandet av parter i rättsalen. Fokusgruppernas synpunkter sammanställdes och redovisades för hovrättens samtliga medarbetare i juni.

Efter det första mötet med Fokusgrupperna fick de åklagare och advokater som hade deltagit information från hovrätten om att

arbetet med att ta fram förslag till kvalitetshöjande åtgärder hade inletts (se nedan). Deltagarna i Fokusgrupperna ombads samtidigt att så småningom vara med och utvärdera om vidtagna åtgärder lett till en ökad kvalitet i hovrättens handläggning av mål och ärenden.

2.2.2 Forum för hovrättsaktörer

De åklagare och advokater som deltagit i Fokusgrupperna ansåg att det var mycket positivt att en dialog hade inletts mellan dem och hovrätten om kvaliteten i handläggningen av mål och ärenden i domstolen. De önskade en fortsättning på denna dialog där fler åklagare och advokater kunde delta.

Hovrätten tog därför initiativ till ett återkommande diskussionsforum (en gång per termin) för alla åklagare och advokater inom hovrättsområdet med syfte att ”prestigelöst och informellt kunna diskutera gemensamma frågor av praktisk natur, utbyta ”synpunkter och kritik” på hur handläggningen vid hovrätten kan underlättas och vid behov påskyndas, informera om hovrättens arbete, nya idéer, försöksverksamhet på domstolen o. dyl. samt följa upp det påbörjade kvalitetsarbetet”. Till det första Forum för hovrättsaktörer kom över 100 personer. Därefter har Forum hållits ca en gång per termin.

2.2.3 Intervjuundersökning med brukarinriktning

Samtidigt som de första synpunkterna på kvaliteten i hovrättens handläggning av mål och ärenden lämnades av åklagare och advokater tog domstolssekreterarna i kvalitetsgruppen upp frågan om att genomföra en undersökning av vilka synpunkter målsägande, vittnen och tilltalade hade på kvaliteten i hovrättens verksamhet. Domstolssekreterarna som har mycket kontakt med dessa personer per telefon före huvudförhandlingen ansåg att det var angeläget att undersöka hur parter och vittnen uppfattar den information, den service och det bemötande de får av hovrätten.

Två alternativ som diskuterades i kvalitetsgruppen var enkäter respektive intervjuer med brukarna. Eftersom tidigare försök

med enkäter gett en mycket låg svarsfrekvens (ca 20%) stannade kvalitetsgruppen för att lämna ett förslag till presidenten om att tilltalade, målsägande och vittnen skulle intervjuas när de kommer ut ur rättssalarna om sin syn på information, bemötande och service före och under rättegången. Ekonomiska medel söktes och beviljades från Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket för att genomföra en intervjuundersökning med brukarna med denna inriktning.

Intervjuundersökningen genomfördes i april och maj 2006 genom att 65 brukare intervjuades av Helena Jönrup (pol. mag. och domstolssekreterare) samt Marie B. Hagsgård (verksamhetsutvecklare och tidigare hovrättsassessor), båda anställda i hovrätten. Resultatet av undersökningen presenterades i rapporten "Vad tycker brukarna" i september 2006.

Av rapporten framgick sammanfattningsvis att de uppfattningar som brukarna hade beträffande kvaliteten i hovrättens verksamhet varierade. Det fanns brukare som överlag var nöjda med den information, service och det bemötande de fick från hovrätten. Men det fanns också brukare som lämnade en rad synpunkter och hade önskemål om förbättringar för att höja kvaliteten i hovrättens verksamhet i dessa avseenden. Synpunkterna varierade både beroende på vilken roll de haft (målsägande, vittne eller tilltalad) och om de haft ett juridiskt ombud eller inte i hovrätten.

Målsägande och vittnen efterfrågade i högre utsträckning än tilltalade mer information både vad gäller huvudförhandlingens gång, vilken roll de själva och övriga i rättssalen har samt information om praktiska saker som hur man hittar till hovrätten och om det finns möjlighet att vänta i ett avskilt väntrum före huvudförhandlingen. Ett exempel på detta lämnades av en målsägande som uttryckte sig så här: *Intervjuperson: Jag skulle gärna ha haft information om hur en rättegång går till och vem som är vem i salen. Som det var nu var det ju ett helt fotbollslag inne i salen och jag visste inte vem som var vem.*

De tilltalade visade sig lägga stor vikt vid hur rättens ledamöter uppträder och bemötandet under rättegången. Tystnad och

frånvaro av reaktioner på det som sades visade sig lämna öppet för olika tolkningar från brukarnas sida. Ett intresse och engagemang, exempelvis genom att domarna ställde kontrollfrågor till den tilltalade, upplevde de däremot som positivt. Ett exempel på detta gav en tilltalad som svarade på frågan om vad han tyckte om förhöret med honom under huvudförhandlingen: *Intervjuare: Vad tyckte du om förhöret med dig själv? Intervjuperson: Det var jättebra. Särskilt att domarna ställde frågor, flera domare gjorde det. Det gav mig intrycket att de verkade bry sig om att ta reda på fakta.*

Överhuvudtaget visade undersökningen att uppträdandet och attityden hos rättsens ledamöter har stor betydelse för om brukarna känner att domarna har lyssnat på dem och om de upplever sig blivit rättvist behandlade (hela rapporten "Vad tycker brukarna?" kan läsas och beställas på www.domstol.se).

Andra erfarenheter som gjordes genom undersökningen var att de brukare som intervjuades upplevde det mycket positivt att deras uppfattning om kvaliteten i hovrättens information, service och bemötande efterfrågades. Mycket få personer avböjde att låta sig intervjuas. Det faktum att brukarna tillfrågades om sin uppfattning och att de fick veta att detta var en del av hovrättens kvalitetsarbete tycktes i sig bidra till att brukarna ansåg sig väl och korrekt bemötta. Även åklagare och advokater hörde av sig till hovrätten med positiva reaktioner på att brukarna fick ge sin uppfattning om hovrättens information, service och bemötande av dem.

Ytterligare en positiv erfarenhet som gjordes genom intervjuerna var att de medarbetare i hovrätten som genomförde intervjuerna fick en fördjupad insikt i hur brukarna uppfattade hovrätten i olika avseenden. Dessa kunskaper har kunnat användas i det fortsatta arbetet med att ta fram åtgärder för att höja kvaliteten i hovrättens information, service och bemötande av brukarna.

2.3 KVALITETSMÅL OCH ÅTGÄRDER FÖR ATT NÅ MÅLEN

Efter redovisningen av de synpunkter som lämnats av Fokusgrupperna år 2005 inbjöds samtliga medarbetare i hovrätten att delta i grupparbeten för att ta fram förslag till kvalitetshöjande åtgärder inom de kvalitetsområden som Fokusgrupperna hade pekat ut som angelägna att arbeta med.

Resultatet av grupparbetena sammanställdes och presenterades för alla medarbetare i hovrätten. Redovisningen väckte mycket stort intresse bland medarbetarna. Medarbetarna fick tillfälle att ge sina synpunkter på vilka förslag till vilka kvalitetsområden och vilka kvalitetshöjande åtgärder som borde prioriteras i hovrättens kvalitetsarbete för år 2006.

Presidenten fattade därefter beslut om kvalitetsmål för år 2006 som både innefattade åtgärder på hovrättsövergripande nivå och på avdelningsnivå.

De hovrättsövergripande åtgärderna var:

- Bättre information med kallelserna till tilltalade, målsägande och vittnen
- Säkrare väntsal för vittnen och målsägande
- Bättre nåbarhet per telefon

Åtgärder på avdelningsnivå var:

- En snabbare hantering av tvistemål
- Längre yttrandetider i föreläggande till parterna under sommartid
- Riktad kommunikering i mål som rör överklagade häktningsbeslut
- I brottmål som endast gäller påföljd åtar sig de avdelningar som i undantagsfall vill ha en sakframställning att höra av sig till åklagaren med detta önskemål senast dagen före huvudförhandling
- ”Blanka fastställelser” kommer inte att användas i fortsättningen i domar.

Efter redovisningen av intervjuundersökningen där brukarna gav sin syn på hovrättens information, service och bemötande började

olika grupper medarbetare att under hösten 2006 arbeta med att ta fram åtgärder för att höja kvaliteten i dessa avseenden. Därutöver hölls två diskussionseftermiddagar om bemötandet före respektive under huvudförhandlingen. Dessutom fick åklagare och advokater ge sin syn på resultatet av intervjuundersökningen och komma med förslag till åtgärder för att höja kvaliteten i hovrätten information och service till och bemötande av brukarna.

Resultatet av grupparbetena om information och service och de diskussioner som förts om bemötande sammanställdes och redovisades för all personal i hovrätten. På grundval av de förslag som grupperna lade fram fattade presidenten beslut om kvalitetsmål för år 2007 och åtgärder för att nå målen:

Kvalitetsmål 1: Förbättra kvaliteten i hovrättens information, service och bemötande av brukarna

Åtgärder:

- a) Bättre information med kallelserna (informationslapp; utökad information till rättsvårdare och målsägande).
- b) Bättre information vid ankomst till hovrätten (informationsbroschyr om huvudförhandlingens gång och lokalerna, bl.a. info om enskilt väntrum)
- c) Bättre bemötande och personlig service före huvudförhandlingen (utbildning om kulturskillnader, gränsdragning information/rådgivning, ökat samarbete med åklagare, vittnesskyddspolis och Brottsofferjouren).
- d) Rättens agerande under huvudförhandlingen anpassas till olika brukares förutsättningar (m.h.t. vad som kommit fram i brukarundersökningen om presentation, kommunikation, processledning). Rättens agerande sätts i fokus under april och maj med såväl intern som extern feedback.
- e) Uppföljande diskussion om erfarenheter av arbete med bemötandefrågor för samtliga medarbetare i hovrätten.

Ytterligare ett kvalitetsmål sattes upp efter fortsatt dialog med advokater i hovrättens Fokusgrupp för tvistemål:

Kvalitetsmål 2: Snabbare omloppstider och enhetlig handläggning av de dispositiva tvistemålen

Åtgärder:

- a) De dispositiva tvistemålen handläggs i enlighet med en av hovrättens tvistemålsgrupp framtagna PM.
- b) En PM med riktlinjer för förlikningsverksamhet i hovrätten tas fram av hovrättens tvistemålsgrupp och presenteras för kollegiet i maj.
- c) En PM med förslag till riktlinjer för omförhör och ny bevisning i hovrätten tas fram av hovrättens tvistemålsgrupp och presenteras för kollegiet i juni.
- d) Förslag till fördjupningsutbildning för domare i ämnen med anknytning till de dispositiva tvistemålen tas fram och presenteras för kollegiet i maj.
- e) En lista upprättas där advokater och akademiker specialiserade inom ämnesområden med anknytning till dispositiva tvistemål kan anmäla intresse för att adjungera i hovrätten.

2.4 UTVÄRDERING

I december 2006 deltog åklagare och advokater i hovrättens Fokusgrupper tillsammans med medlemmar i Kvalitetsgruppen i en utvärdering av 2006 års kvalitetsmål. En eftermiddag ägnades åt utvärdering av de kvalitetshöjande åtgärderna som berörde brottmål och en eftermiddag åt de kvalitetshöjande åtgärder hovrätten hade arbetat med när det gällde tvistemål.

Fokusgrupperna gav återkoppling på hur väl hovrätten enligt deras uppfattning lyckats med sina kvalitetsmål och de kvalitetshöjande åtgärderna. Dessutom kom åklagare och advokater i Fokusgrupperna med ytterligare förslag till kvalitetshöjande åtgärder inom de kvalitetsområden som hovrätten hade arbetat med. De hade också förslag på nya kvalitetsområden såsom en snabbare och bättre handläggning av häktningsfrågor och mer koncentrerade överklagandeskrifter i såväl brottmål som tvistemål.

Under år 2007 har beslut fattats om att kvalitetsgruppens medlemmar tillsammans med hovrättslagmännen aktivt skall följa upp de två kvalitetsmålen och de åtgärder som skall vidtas. Rapporter om hur arbetet med åtgärderna fortlöper kommer att lämnas till presidenten i maj och november.

I slutet av år 2007 planeras en utvärdering av 2007 års kvalitetsmål tillsammans med Fokusgrupperna i brottmål och tvistemål. Under år 2008 planeras dessutom en uppföljande intervjuundersökning med brukarna (målsägande, vittnen och tilltalade) för att utvärdera om de åtgärder som vidtagits för att höja kvaliteten i informationen, servicen och bemötandet av brukarna har lett till ökad kvalitet i dessa avseenden.

Under våren 2007 genomför två studenter vid Göteborgs universitet en utvärdering av hovrättens kvalitetsarbete.

2.5 KVALITETSARBETE ÄR ETT FORTLÖPANDE ARBETE DÄR ALLA MEDARBETARE DELTAR OCH DOMSTOLENS LEDNING ÄR AKTIV

En central del i hovrättens kvalitetsarbete har varit en bred delaktighet bland samtliga hovrättens medarbetare i kvalitetsarbetet. Forskning på Chalmers tekniska högskola i Göteborg visar att bred delaktighet i utvecklingen en s.k. ”bottom-up” ansats leder till förbättringar i mycket högre grad än en traditionell s.k. ”top-down” ansats där en ledningsgrupp eller projektgrupp kommer med förbättringsförslag som man försöker implementera nedåt i organisationen.¹ Utan bred delaktighet från alla medarbetare blir utvecklingen av kvaliteten trög eller stannar av.

Tre huvudskäl kan nämnas för att delaktighet från alla medarbetare är nödvändig i ett systematiskt kvalitetsarbete; för det första för att ta vara på synpunkter och idéer från alla när det gäller hur man kan höja kvaliteten, för det andra att engagera alla i att genomföra de idéer som man tror leder till högre kvalitet, för det tredje att engagera alla i utvärdering av om de idéerna lett till förbättring i kvaliteten.

För att kvaliteten i hovrättens handläggning av mål och ärenden skall kunna vara hög krävs följaktligen att alla medarbetare deltar i ett fortlöpande och systematiskt arbete med att förbättra kvaliteten i hovrättens verksamhet. Det ställs således krav på ett aktivt medarbetarskap från såväl domare som domstolssekreterare och administrativ personal. Ett aktivt medarbetarskap stämmer väl överens med den tradition som domare har när det gäller att självständigt lägga upp sitt arbete och genomföra sina arbetsuppgifter. Domare förväntar sig att vara delaktiga i de beslut som fattas av domstolen. Detta har visat sig vara en tillgång i hovrättens kvalitetsarbete.

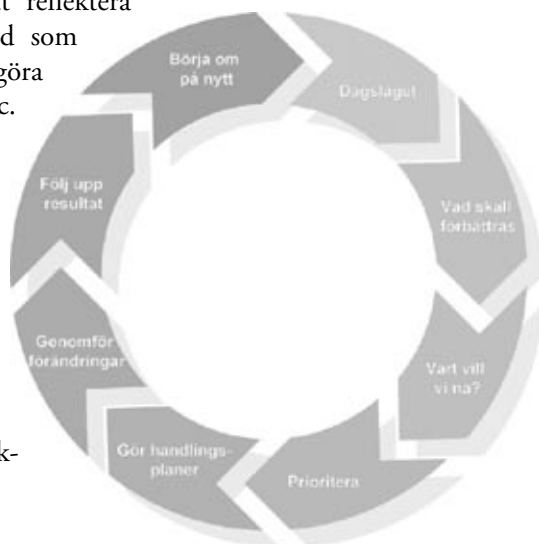
Ett systematiskt kvalitetsarbete kräver också en aktiv ledning. Domstolschefen har det yttersta ansvaret för att kvaliteten i domstolens verksamhet når upp till medborgarnas krav på effektivitet

¹ Professor Flemming Norrgren: Förändringsstrategier, ur forskningsstudien ”Förändringsstrategiers effektivitet” CORE Chalmers tekniska högskola, 1996:3

och rättssäkerhet i handläggningen av mål och ärenden. Detta ansvar innebär att domstolschefen måste vara den som tar initiativ till och leder kvalitetsarbetet. Domstolschefens uppgift är att återkommande peka på *vad* domstolens samhällsuppgift är och att uppmuntra medarbetarna att komma med förslag till *hur* domstolen skall kunna tillgodose medborgarnas krav på en effektiv och rättssäker handläggning av mål och ärenden. När medarbetarna kommit med förslag till åtgärder för att förbättra kvaliteten i verksamheten så har domstolschefen det yttersta ansvaret för att besluta vilka åtgärder som skall genomföras och att följa upp att åtgärderna verkligen genomförs och utvärderas.

Medarbetare som i sitt dagliga arbete reflekterar över vad som kan och bör förbättras i arbetsrutiner och arbetsmiljö och lämnar förslag till förbättringar, är enligt hovrättens erfarenhet en förutsättning för att åstadkomma kontinuerliga förbättringar och en höjd kvalitet i hovrättens verksamhet. En aktiv ledning som är beredd att lyssna till medarbetarna och fatta beslut om åtgärder på grundval av de förslag medarbetarna lämnar, är en annan förutsättning.

Detta kan illustreras med en bild tagen från Domstolsväsendets kvalitetsgrupps folder: Att arbeta med kvalitet i domstolsväsendet. Varje pil visar en aktivitet som domstolschefen har ansvar för att ta initiativ till; att reflektera över dagsläget, vad som skall förbättras, göra handlingsplaner etc. Aktiviteterna går dock inte att genomföra utan ett aktivt medarbetarskap där varje medarbetare deltar i varje aktivitet för att den skall leda till förbättringar i verksamheten.



För att se till att alla medarbetare fortlöpande är delaktiga i kvalitetsarbetet, deltar alla medarbetare varje eller varannan vecka i Arbetsplatsträffar (APT) där medarbetarna kan komma med förslag till ständiga förbättringar i arbetssättet eller arbetsmiljön. Förslagen lämnas till cheferna för beslut.

Alla medarbetare deltar också i en årlig verksamhetsplanering inom sin avdelning. Den syftar till att utvärdera arbetet inom avdelningen under det år som gått och planera åtgärder för kommande år. Presidenten har fastställt en struktur för att alla medarbetare tillsammans med sina chefer fortlöpande skall delta i utvecklingsarbetet, med planering, genomförande och utvärdering av nya åtgärder.

På dessa sätt deltar alla medarbetare tillsammans med sina chefer i en fortlöpande intern dialog om hur kvaliteten i hovrättens verksamhet kontinuerligt kan höjas.

Till detta kommer den externa dialogen med hovrättens intressenter/brukare genom Forumträffar, Fokusgrupper och brukarintervjuer. Även den dialogen behöver kontinuerligt föras för att fånga upp synpunkter och förslag till förbättringar i handläggningen av mål och ärenden.

2.6 KVALITETSARBETE I ANDRA SVENSKA DOMSTOLAR

Domstolsväsendets kvalitetsgrupp presenterade på chefsdomarmötet 2006 sin broschyr att arbeta med kvalitet i domstolsväsendet. Sedan dess har kvalitetsarbete påbörjats inom en rad domstolar i Sverige. Exempelvis pågår i Västerbotten ett systematiskt kvalitetsarbete genom ett samarbete mellan Lycksele, Skellefteå och Umeå tingsrätter samt hovrätten för Övre Norrland.

Flera domstolar har valt att tillämpa samma metoder i sitt kvalitetsarbete som Hovrätten för Västra Sverige. Dessa domstolar har fått metodstöd från hovrätten (av hovrättens verksamhetsutvecklare) i inledningen av kvalitetsarbete.

De domstolar som arbetat med samma metod som Hovrätten i Västra Sverige har initialt arbetat med kvalitetsfrågor genom en bred intern dialog bland sina medarbetare om vad i deras verksamhet som håller en hög kvalitet och i vilka avseenden kvaliteten behöver förbättras. Handlingsplaner har upprättats för åtgärder som behöver vidtas för att förbättra kvaliteten i verksamheten. Därefter har domstolarna inlett en extern dialog med domstolens intressenter, oftast åklagare och advokater. Denna metod har bl.a. tillämpats av Hovrätten över Skåne och Blekinge, tingsrätten i Helsingborg samt tingsrätterna i Uddevalla, Borås och Vänersborg.

Göteborgs tingsrätt har valt att i likhet med hovrätten göra en intervjuundersökning med brukare för att därefter arbeta med kvaliteten i tingsrättens information, service och bemötande av brukarna. I sitt arbete med förberedande av intervjuer har såväl verksamhetsutvecklaren som projektledaren för hovrättens brukarintervjuer givit tingsrätten metodstöd.

3. MENETTELY JA NÄYTTÖ VANGITSEMIS- JA MATKUSTUSKIELTOASIOISSA

Työryhmän 1/2006 Raportti

Työryhmän jäsenet

Käräjätuomari Jyrki Määttä, puheenjohtaja
Laamanni Eero Takkunen
Laamanni Ville Konsén
Käräjätuomari Jukka Jama
Käräjätuomari Liisa Laatikainen
Käräjätuomari Keijo Ala-Kojola
Käräjätuomari Hannu Kauppala
Käräjätuomari Kari Ylönen
Käräjätuomari Ritva Väisänen
Käräjätuomari Sirkka Ristiluoma
Käräjätuomari Kaisa Helevä-Vuoti
Käräjätuomari Tapio Kamppinen
Käräjätuomari Jyrki Kiviniemi
Käräjätuomari Heikki Sneck
Käräjäviskaali Teija Simula-Moberg
Hovioikeudenneuvos Keijo Siljander
Viskaali Jusse Määttä
Poliisipäällikkö Arto Karnaranta
Rikoskomisario Leo Kortesalmi (varamiehenään
31.5.2006 saakka rikoskomisario Jukka Lakkala)
Kihlakunnansyyttäjä Sari Törmi
Julkinen oikeusavustaja Vuokko Tieva-Niittyvuopio
Asianajaja Vesa Hannonen
Asianajaja Veikko Pyyny
Asianajaja Jouko Kantomaa

3.1 TYÖRYHMÄN TEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN

Työryhmän teemaksi oli annettu menettely ja näyttö vangitsemis- ja matkustuskieltoasioissa. Varsinaisen työryhmässä käydyn keskustelun lisäksi työryhmä suunnitteli ja toteutti teemaa käsittelevän seminaarin, joka pidettiin Kemi-Tornion käräjäoikeudessa 12.6.2006.

Työryhmän työn tulokset päätettiin esitellä laatupäivillä näytös-oikeudenkäynnin muodossa. Tästä johtuen työryhmä rajoittui käsittelemään esitutkintavaiheessa tapahtuvaa vangitsemisoikeudenkäyntiä, jossa rikoksesta epäilty on pidätettynä ja läsnä vangitsemisasian ensikäsittelyssä. Työryhmä asetti tavoitteekseen herättää keskustelua periaatteellisella tasolla, nostaa esille tyypillisiä ongelmatilanteita ja edistää yhtenäisen käytännön syntymistä. Koska aihepiiri koskettaa useita viranomaisia (tuomioistuimien, syyttäjien ja poliisin/tulli) ja oikeudenkäyntiavustajia, työryhmä piti tarpeellisena keskustella ja tuoda esille jopa aivan yksittäisiä käytännön seikkojakin, jotka ovat yhteistoiminnassa tärkeitä.

Työryhmä kartoitti aihepiiriä työryhmässä käydyn keskustelun ja 12.6.2006 seminaarissa käydyn keskustelun pohjalta. Keskeiseksi parannuskohteeksi työryhmä valitsi, sovittu raportin tulosten esittelytapakin huomioon ottaen, vangitsemisistunnossa noudatettavan menettelyn vaiheistamisen ja yhdenmukaistamisen. Työryhmän lähtökohtana oli, että vaiheistuksen myötä vangitsemiskäsittelyssä puolin ja toisin esitettävät vaatimukset, vastaukset ja etenkin niiden perusteet ”terävöityvät”, kun ne esitetään oikea-aikaisesti tehokkaasti johdetussa istunnossa.

3.2 TYÖRYHMÄN KANNANOTOT JA ESITYKSET

3.2.1 Yleistä

Perustuslain 7 §:ssä (ks. myös Euroopan Neuvoston ihmisoikeussopimuksen (EIS) 5 artikla) säädetään henkilökohtaisen vapauden suojasta. Henkilön vapautta ei saa riistää ilman laissa säädettyä perustetta. Vangitsemisesta ja matkustuskiellosta, joka sekin rajoittaa henkilön toimintavapautta, säädetään pakkokeinolaissa (PKL). Kuten PKL 7 luvun 1a §:stä ilmenee, PKL:n säännöksissä on pyritty löytämään tasapaino toisaalta rikostutinnan tehokkuuden asettamien vaatimusten ja toisaalta rikoksesta epäillyn oikeusturvan välillä.

Oikeusturvan kannalta on keskeistä, ettei syytön henkilö joudu pakkokeinon kohteeksi. Tämän vuoksi esimerkiksi vangitsemisen *yleisten edellytysten* näyttökynnys on korkeampi kuin vangitsemisen *erityisten edellytysten* näyttökynnys. Rikostutinnan tehokkuuden näkökulmasta taas on tärkeää havaita, että vangitsemisoikeudenkäynnissä ei tutkita kysymystä epäillyn syyllisyydestä tai syyttömyydestä rikokseen. Selvittelyn kohteena on ainoastaan vangitsemisen yleisenä edellytyksenä oleva *epäily syyllisyydestä* rikokseen.

Vangitsemisasiaa käsittelevä tuomioistuin kontrolloi esitutkintaviranomaisen toimintaa. Tuomioistuimen tulee valvoa, että vapaudenriiston kohteeksi joutuneen, rikoksesta epäillyn henkilön aineellinen ja muodollinen oikeusturva toteutuu. Epäillyn aineellisen oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta on esitetty huolestuneita kannanottoja, joissa on kiinnitetty huomiota vangitsemisvaatimusten hylkäämisen vähäisyyteen. Hylkäämisprosentin pienuus saattaa työryhmän käsityksen mukaan tosin johtua myös siitä, että jo vangitsemisvaatimuksen tekemistä harkittaessa otetaan huomioon tuomioistuimen kontrolli eikä perusteettomia vaatimuksia esitetä.

Tuomioistuin suorittaa prosessuaalisen oikeusturvan valvontaa muun muassa siten, että tuomioistuin jättää myöhässä tuomioistuimeen tulleen pidätettyä henkilöä koskevan vangitsemisvaa-

timuksen PKL 1:13 §:n nojalla tutkimatta. Esitutkintaviranomaisen tulee tällöin vapauttaa epäilty riippumatta siitä, kuinka vahvat aineelliset edellytykset vangitsemiselle ovat olemassa. Tuomioistuimien valvoo myös siitä, että vapautensa menettäneen oikeus oikeudenkäyntiin toteutuu kohtuullisessa ajassa. Mikäli syytettä ei nosteta tuomioistuimen PKL 1:21 §:n nojalla asettamaan määräpäivään mennessä, vangittuna oleva henkilö vapautetaan PKL 1:24 §:n nojalla.

Muita tarkasti noudatettavia määräaikoja tai toimenpiteen kiireellisuyttä edellyttäviä menettelytapaohjeita on säädetty PKL 1 luvun

- 14 §:ssä (vangitsemisvaatimuksen ottaminen käsiteltäväksi),
- 17 §:ssä (lykkäys pidätetyn vangitsemista koskevassa asiassa),
- 18 a §:n 2 momentissa (uudelleen käsittely lisäselvitystilanteessa),
- 19 §:ssä (käsittely poissaolleen vangitun kiinnioton jälkeen),
- 20 §:ssä (ilmoitus syytteen käsittelevälle tuomioistuimelle) ja
- 22 §:ssä (uudelleen käsittelyyn liittyvät määräajat).

Uudelleen käsittelyyn liittyvästä määräajasta korkein oikeus on hiljattain antanut ratkaisun KKO 2006:84. Ratkaisun mukaan vangittua ei ollut tullut päästää vapaaksi sen vuoksi, että käräjäoikeus oli ylittänyt PKL 1 luvun 22 §:n 1 momentin mukaisen määräajan.

Vangitsemisoikeudenkäynti ei ole esitutkintaa eikä se ole rikosprosessiakaan. PKL:ssa ei ole mainittu, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia (ROL) tai oikeudenkäymiskaarta (OK) noudatettaisiin vangitsemisoikeudenkäynnissä edes soveltuvien osin. Toisaalta ROL:n ja OK:n säännösten soveltuvuutta puoltaa se, että pakkokeinoasioiden on katsottu olevan rikosprosessuaalisia hakemusasioita. Myöskään EIS:n oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva 6 artikla ei suoranaisesti sovellu vangitsemisasioihin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin katsonut, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustavaa laatua olevien vaatimusten tulee periaatteessa täytyä myös vangitsemisprosessissa (ks. Carcia Alva -tapaus, Schöps-tapaus ja Lietzow-tapaus, 13.2.2001).

3.2.2 Vangitsemisoikeudenkäynti prosessina

3.2.2.1 Vangitsemisesta päättävä tuomioistuin

Vangitsemisesta päättää PKL 1:9 §:n mukaan se tuomioistuin, joka on syyteasiassa toimivaltainen. Ennen syytteen nostamista pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös kiinniottamispaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämispaikkakunnan käräjäoikeus tai kiireellisessä tapauksessa muukin käräjäoikeus (ns. viikonloppupäivystystä hoitava käräjäoikeus). Laillisesta tuomioistuimesta rikosasioissa on taas säädetty ROL 4 luvussa.

Vangitsemisvaatimuksen perusteena voi olla useissa eri tuomiopiireissä tehtyjä tekoja. Kuten PKL 1:9 §:stä ilmenee, vaihtoehtoiset oikeuspaikat ovat käytettävissä syytteen nostamiseen saakka.

Vangitseminen muussa kuin syytteen käsittelevässä käräjäoikeudessa tulee käytännössä kysymykseen lähinnä juuri viikonloppupäivystyksen yhteydessä. Myös pitkät etäisyydet saattavat olla joissakin tapauksissa peruste kiinniottamis- tai säilyttämispaikkakunnan käräjäoikeuden käyttämiselle.

Tilanteessa, jossa vangitsemisvaatimus ja syyte käsitellään eri käräjäoikeuksissa, vangitsemisvaatimuksen käsittelevä käräjäoikeus ei aseta syytteen nostamisen määräpäivää, vaikka vangitsemisvaatimuksessa sitä olisi esitettykin. Syytteen nostamisen määräpäivän asettaa syytteen käsittelevä käräjäoikeus kansliapäätöksellä saatuaan vangitsemisesta päättäneen käräjäoikeuden ilmoituksen vangitsemisesta.

PKL 1:22 §:n 1 momentin osalta on syytä erikseen korostaa, että vangitsemisasián uudelleen käsittely tapahtuu siinä käräjäoikeudessa, joka käsittelee syytteen. Käytännössä on tapahtunut, että vangitsemisasián ensiksi käsitellyt käräjäoikeus, joka ei käsittele syyteasiaa, on ottanut vangitsemisasián uudelleen käsittelyyn.

Tutkinnanjohtajan tulee yhdessä käsiteltävien rikosasioiden kokonaisuutta muodostaessaan valita syytteen käsittelevä tuomioistuin mahdollisemman tarkoituksenmukaisesti.

3.2.2.2 Vangitsemisvaatimus ja sen sisältö

Vangitseminen esitutkinta- ja syyteharkintavaiheessa edellyttää aina vaatimusta tuomioistuimelle. Vangitsemisvaatimuksen voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies tai syyttäjä. Vaatimuksen on aina oltava kirjallinen. Vaatimus on PKL:n tiukkojen määräaikaohjeiden johdosta mahdollista esittää myös suullisesti tai puhelimitse. Vaatimus on kuitenkin tällöin viipymättä vahvistettava kirjallisesti. Kirjallinen vahvistus saattaa tällaisessa tapauksessa saapua vasta PKL 1:13 §:ssä säädetyn määräajan jälkeen. Käytännössä on esiintynyt epätietoisuutta siitä, kuinka tarkkaan vaatimus ja etenkin vaatimuksen perusteena olevat seikat on selostettava ja kirjattava vaatimusta suullisesti esitettäessä. Työryhmän mukaan vähintään jäljempänä mainitut kohtien a-g tiedot tulisi näissä tapauksissa selvittää ja kirjata ainakin pääpiirteissään.

Vangitsemisvaatimuksen sisällöstä ei ole yksityiskohtaisia säännöksiä PKL:ssa. Viitteitä vaatimukselta edellytettävästä sisällöstä on saatavissa PKL 1:16 §:stä ja esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 22 §:stä.

Vangitsemisvaatimuksen tulisi sisältää vähintään seuraavat tiedot:

- a) vaatimuksen tekijä ja virka-asema,
- b) vaatimus vangitsemisesta,
- c) vangittavaksi vaaditun henkilön nimi,
- d) vangittavaksi vaaditun kiinniottamisaika,
- e) syytteen käsittelypaikka / vaihtoehtoisen foorumin toimivalta,
- f) vangitsemisvaatimuksen perusteena oleva rikos tai rikokset (rikosnimike, tekoaika ja -paikka),
- g) keskeiset tosiseikat, joiden nojalla vangittavaksi vaadittua todennäköisin syin epäillään rikoksesta,
- h) mihin vangitsemisen erityiseen edellytykseen vedotaan ja mihin tosiseikkoihin vetoaminen perustuu,
- i) esitys syytteen nostamisen määräajaksi,
- j) esitys vangittavaksi vaadittavan säilytyspaikaksi,
- k) oikeudenkäyntiavustajan nimi,
- l) tieto tulkin tarpeesta,
- m) vangitsemisen edellytyksistä esitettävä selvitys (esimerkiksi

rikosilmoitus, kuulustelupöytäkirjat, takavarikkopöytäkirja, teknisen rikostutkinnan alustava selvitys, lääkärinlausunto, mahdollinen muistio esitutkinnan vaiheesta ja rikosrekisterin osaote).

Istunnossa vaatimuksesta esitetään suullisesti kohdat c ja f–j sekä esitellään m-kohdassa mainittu asiakirjaselvitys. Vangitsemisvaatimuksen tekijällä on väittämistaakka edellytysten olemassaolosta. Kirjallisesti tehdyn vaatimuksen sisältöä on mahdollista tarkistaa ja muuttaa istunnossa suullisesti.

3.2.2.3 Puolustus ja sen järjestäminen

Vangittavaksi vaaditulle on varattava tilaisuus käyttää avustajaa sekä esitutkinnassa että vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä (PKL 1:15 § 2 mom.). Poliisin tulee ennen vangitsemisvaatimuksen esittämistä selvittää, haluaako rikoksesta epäilty käyttää avustajaa. Pääsääntöisesti epäilty saa itse valita avustajansa.

Jos epäilty ei käytä istunnossa avustajaa, häneltä on vielä istunnossa kysyttävä, haluaako hän käyttää avustajaa. Vastoin epäillyn tahtoakin puolustaja tulee viran puolesta pääsääntöisesti määrätä, kun epäilty on alle 18-vuotias (ROL 2:1 § 2 mom. 2-kohta).

Puolustuksen toimintamahdollisuuksiin vaikuttaa olennaisesti se, missä määrin poliisilla olevia tietoja ja asiakirjoja tulee saattaa puolustuksen tietoon. Rikostutkinnallinen tai todistajansuojelullinen intressi joudutaan tasapainottamaan suhteessa epäillyn mahdollisuuden riittauttaa vapaudenmenetyks.

Vangittavaksi vaaditun tulee saada tietoonsa kaikki tuomioistuimelle annettu aineisto (poikkeuksena ns. salaiset yhteyshiedot). Kuulustelupöytäkirjat ja muu kirjallinen aineisto, jonka nojalla vangitsemisen edellytysten katsotaan täyttyvän, on saatettava puolustuksen tietoon mahdollisimman laajasti (ks. edellä kohdassa 3.2.1 mainitut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapaukset). Tutkinnanjohtajan laatima muistio tai muu yleisluontoinen selostus voi korvata tämän aineiston, mikäli esim. kuulustelupöytäkirjoja ei ole ehditty saada ajoissa valmiiksi tai todistajansuojelulliset näkökohdat taikka asian erityinen laatu (esim. jos asialla on liit-

tymäkohtia järjestäytyneeseen huumausainerikollisuuteen) sitä edellyttävät.

Tutkinnanjohtaja voi jättää esittämättä epäilyä vahvistavaa selvitystä, kuten käytännössä usein tehdäänkin taktisista syistä. Yleensä tutkinnanjohtajat välttävät ilmaisemasta sellaista poliisin tietoon tullutta seikkaa, jota ei ole ehditty tutkia. Objektiivisuusperiaate ja epäilyn oikeus vapaudenmenetyksen tehokkaaseen riitauttamiseen kuitenkin edellyttävät, että puolustuksen tietoon saatetaan myös epäilyä heikentävä aineisto, eli aineisto jota poliisi ei ole pitänyt riittävän vakuuttavana tukemaan epäilystä.

Puolustuksen tulee valmistautua esittämään istunnossa vastauksensa vangitsemisvaatimukseen. Vastauksen rakenne käy ilmi jäljempänä esiteltäessä istunnon vaiheittaista käsittelymallia.

3.2.2.4 Istunnon järjestämiseen liittyvät toimenpiteet

Vangitsemisistunto tulisi pyrkiä pitämään joko samana tai viimeistään seuraavana päivänä, kun vaatimus on esitetty. Yleisenä käytäntönä on, että poliisi antaa vangitsemisvaatimuksen tiedoksi epäillylle ja tämän avustajalle sekä huolehtii käsittelyajankohdan ilmoituksista avustajalle ja tarvittaessa sosiaaliviranomaisille ja alle 18-vuotiaan huoltajille. Myös tulkin järjestäminen istuntoon onnistuu usein parhaiten poliisilta. Tulkkihan on saattanut olla läsnä jo epäiltyä esitutkinnassa kuultaessa. Tuomioistuimissa kuitenkin viime kädessä vastaa tulkkauksen järjestämisestä. Tehtävien säilyttämistä poliisille puoltaa myös se seikka, että rikosasia on esitutkintavaiheessa eikä vielä vireillä tuomioistuimessa.

Istunto voidaan pitää joko käräjäoikeuden istuntosalissa tai poliisilaitoksella istuntotarkoitukseen sopivassa tilassa.

3.2.2.5 Suullisen käsittelyn julkisuus

Selkeä pääsääntö on, että vangitsemisasiat käsitellään julkisessa istunnossa. Suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta lähinnä tutkinnallisista syistä. Epäiltyt pyytävät harvoin, että käsittelyn julkisuutta rajoitetaan. On kuitenkin huomattava, että

suullinen käsittely voidaan pitää julkisesti vastoin epäillyn pyyntöä vain erityisen painavasta syystä (Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta 5a §). Uuden oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) mukaan vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain *painavasta* syystä (16 § 2 mom.).

Oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen toteutuminen edellyttää, että istunnosta laaditaan juttulista ja että se asetetaan nähtäville. Pyyntö suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta käsitellään julkisesti. Yleisölle ja toimittajille tulisi tällöin selostaa, mihin rikokseen (=rikosnimike) vangitsemisvaatimus perustuu ja mikä on puolustuksen kanta vaatimukseen.

3.2.2.6 Vangitsemisistunto

Vangitsemisasian ensikäsittelyssä tulee aina olla läsnä vangittavaksi vaadittu ja vaatimuksen tekijä. Ensikäsittelyssä ei tulisi käyttää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen sijasta muuta tehtävään määrättyä virkamiestä (PKL 1:15,1 §), koska on epäselvää, missä määrin tämä on oikeutettu itsenäisesti tarkistamaan ja muuttamaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen laatimaa kirjallista vaatimusta.

PKL:n muutoksen (voimaan 1.10.2006) jälkeen on mahdollista, että vangittavaksi vaadittu ei ole henkilökohtaisesti läsnä istunnossa. Kuuleminen voi tapahtua käyttäen videoneuvottelua. Vangittavaksi vaaditun kuulemiseen videoyhteyden välityksellä vangitsemisasian *ensikäsittelyssä* saattaa olla tarpeen suhtautua aluksi harkiten ja laajentaa sen käyttämistä kokemusten kertymisen myötä. Huomattakoon, että PKL 1:15,1 §:n sanamuoto ei edellytä vangitsemisvaatimuksen tekijän läsnäoloa itse oikeussalissa. Näin ollen sekin on mahdollista, että myös vaatimuksen esittäjä osallistuu käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Vangittavaksi vaaditun avustajan tulisi yksittäistapauksessa harkita, onko hän epäillyn luona vankilassa vai oikeussalissa epäillyn ollessa vankilassa.

Työryhmässä todettiin, että vangitsemisasian istuntokäsittelyssä on tuomarikohtaisia eroavuuksia. Tästä syystä seuraavassa esite-

tään vaiheistettu käsittelymalli, jonka noudattaminen helpottaisi ja selkeyttäisi käsittelyä ja siihen valmistautumista.

A) Aloitusosio

- läsnäolo, käsittelyn julkisuus ja puolustajan määrääminen

B) Vaatimusosio:

1) Vaatimus:

- esim. ”Vaadin A:ta vangittavaksi, koska häntä epäillään todennäköisin syin 1.1.2006 tapahtuneesta törkeästä pahoinpitelystä. Rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja on syytä epäillä, että A vaikeuttaa asian selvittämistä.”

2) Vastaus:

- esim: ”A vastustaa vangitsemista ja vaatii, että hänet päästetään heti vapaaksi. Joka tapauksessa matkustuskieltoa on pidettävä riittävänä pakkokeinona.”

- lyhyt kannanotto pakkokeinolaissa säädettyjen vangitsemisen yleisten ja erityisten edellytysten olemassaoloon.

- lyhyt ilmoitus siitä, vedotaanko vangitsemisen kohtuuttomuuteen.

C) Perustelu- ja todisteluosio

1) Yleiset edellytykset

- vaatimuksen tekijä esittää perustelunsa, jonka yhteydessä tai sen jälkeen hän esittelee lyhyesti kirjallisen selvityksen yleisistä edellytyksistä (esim. kuulustelukertomuksen tietty kohta)

- puolustus ilmoittaa kantansa yleisten edellytysten olemassaolosta

2) Erityiset edellytykset

- vaatimuksen tekijä esittää perustelunsa, jonka yhteydessä tai sen jälkeen hän esittelee lyhyesti kirjallisen selvityksen (esim. rikollisen toiminnan jatkamisvaaran osalta aikaisemmat rikosilmoitukset ja rikosrekisteriote).

- puolustus ilmoittaa kantansa erityisten edellytysten olemassaolosta

- 3) Puolustus esittää perustelunsa vangitsemisen kohtuuttomuudesta ja siihen mahdollisesti liittyvän selvityksen
 - vaatimuksen tekijä ilmoittaa kantansa kohtuuttomuusväitteen
- 4) Epäillylle itselleen varataan tilaisuus lausua julki kantansa vangitsemisen edellytyksistä ja kuullaan muita mahdollisia henkilöitä
- 5) Keskustellaan matkustuskiellon edellytyksistä ja sisällöstä

D) Loppukeskustelu- ja lisätieto-osio:

- ei toisteta aiemmin esitettyä
- keskustellaan syytteen nostamisen määräajasta ja syytteen käsittelevästä tuomioistuimesta, jos se on eri kuin vangitsemisasian käsittelevä tuomioistuin (PKL 1:20 §), vangittavaksi vaaditun säilytyspaikasta ja mahdollisesta yhteydenpidon rajoittamisesta (uusi PKL 1:18b).

Työryhmä suosittelee, että vaatimuskirjelmän ulkoluvun sijasta vaatimusten perustelut referoidaan.

Syytteen nostamisen määräajasta keskusteltaessa on hyvä käydä lyhyesti läpi esitutinnan ja syyteharkinnan ennakoitu kesto siitäkin syystä, että vapaudenmenetyksen tulisi aina olla mahdollisimman lyhyt. Samalla vangittavaksi vaadittu saa perustellun käsityksen vapaudenmenetyksensä kestoon vaikuttavista tekijöistä.

3.2.3 Näyttökysymykset vangitsemisoikeudenkäynnissä

PKL 1:16 §:n mukaan vangitsemisasian käsittelyssä tuomioistuimelle on esitettävä selvitys siitä, että vangitsemiseen on edellytykset. Tutkittavana olevasta rikoksesta ei saa esittää tämän sekä vangittavaksi vaaditun vangitsemisvaatimuksen johdosta esittämän lisäksi muuta selvitystä, ellei tuomioistuin katso olevan siihen erityistä syytä.

Säännöksen mukaan vangitsemisasiassa esitetään selvitys siis vain siitä, onko vangitsemiseen edellytykset. Vasta syyteharkintavaiheessa arvioidaan se, onko epäillyn syyllisyyden tueksi todennäköisiä syitä. Vangitsemisasian käsittely ei saa muodostua myöhemmin oikeuteen tulevan syyteasian ennakkokäsittelyksi.

Todistuskeinoina tulevat pääsääntöisesti kysymykseen vain asiakirjanäyttö ja mahdollinen vangittavaksi vaaditun kuuleminen. Poissuljettuna ei ole kuitenkaan pidettävä sitä, että istunnossa otetaan muutakin henkilötodistelua vastaan. Oikeuskäytännössä ja kirjallisuudessa muun henkilötodistelun vastaanottamiseen on kuitenkin suhtauduttu varsin torjuvasti. Muu henkilötodistelu onkin nähty mahdollisena lähinnä vain alibitodistelun osalta. Muun henkilötodistelun vastaanottaminen on kaikissa tapauksissa tuomioistuimen harkinnassa. Tässä harkinnassa tulee ottaa huomioon, että tuomioistuinkäsittelyn tulee antaa vangittavaksi vaaditulle todellinen mahdollisuus esittää omat vapaudenriistoa vastaan puhuvat näkökohtansa (ks. Eduskunnan oikeusasiamiehen päätös 23.6.1997 dno 379/4/96).

Käräjäoikeuden pöytäkirjaa ja todistelun taltiointia koskevat oikeudenkäymiskaaren 22 luvun säännökset eivät suoraan sovellu vangitsemisasiain käsittelyyn. Työryhmän käsityksen mukaan on riittävää, että vangittavaksi vaaditun tai muun kuultavan henkilön kertomus kirjataan muistiinpanoihin tarpeellisin osin.

Kuinka vahvaa näyttöä vangitseminen sitten edellyttää? On tärkeää huomata, etteivät vangitsemis- ja syytekynnys ole samalla tasolla, vaikka PKL 1:3 §:n ja ROL 1:6 §:n sanamuodot muistuttavat toisiaan. Molemmissa edellytetään ”todennäköiset syyt” -kynnyksen ylittymistä. Vangitsemiskynnys on todellisuudessa alempana kuin syytekynnys sen vuoksi, että asian selvittämisen kohteena on vangitsemisasiassa vangitsemisen edellytykset ja syyteharkinnassa ratkaisevaa on epäillyn todennäköinen syyllistyminen rikokseen. Vangitsemiskynnys on toisaalta selvästi korkeampi kuin esitutkinna aloittamisen ”syytä epäillä” -kynnys. Juha Halijoki on tämän raportin alussa mainitussa seminaarissa määritellyt näyttökynnyksen niin, että vangitsemiseen riittää ”järkipерäinen uskomus siitä, että epäilty on saattanut tutkittavana olevan rikoksen tehdä” (ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Selcuk-tapaus 10.1.2006). Toinen tapa voisi olla hyödyntää todistusarvometodiasteikkaa, jossa ”syytä epäillä”- ja ”todennäköiset syyt” -kynnysten välissä on ”perusteltu aihe olettaa” -kynnys, jonka todennäköisyys on alle 50 % (professori Jyrki Virolainen on katsonut, että vangitseminen

edellyttävää selvästi yli 50 %:n todennäköisyyttä, ks. Virolainen, Rikosprosessioikeus I, Jyväskylä 1998, s. 365).

Kirjallisuudessa on myös esitetty kannanottoja, että henkilön vangitseminen edellyttää vakuuttavampaa näyttöä kuin henkilön pidättämiseksi edellytetään. Tämä ajattelutapa perustunee siihen, että vapaudenmenetyksiaikana olennaisesti pitenee jos henkilö vangitaan. PKL 1:3 §:n ja 1:8 §:n sanamuodot eivät suoranaisesti tue tällaista tulkintaa. Kysymystä voidaan tarkastella siitäkin näkökulmasta, että vangitsemisasian käsittelyssä kontrolloidaan vain pidättämisellä alkaneen vapaudenriiston laillisuutta, jolloin syytä näyttökynnyksen korottamiseen ei olisi.

Kuten tiedossa on, näyttökynnyskysymyksiin ei ole olemassa yleistä sääntöä, vaan kukin tuomari yksittäistapauksessa tulee vakuutuneeksi vaatimuksen oikeellisuudesta tai sitten ei. Lienee niinkin, että näyttökynnys vaihtelee rikoksen laadusta ja vakavuudesta riippuen.

3.2.4 Pöytäkirja ja ratkaisu

Käräjäoikeuksissa on erilaisia käytäntöjä vangitsemisasian pöytäkirjaamisesta. Vallitsevaksi käytännöksi on muodostunut se, että pöytäkirjaan kuuluvat tiedot ja vangitsemispäätös sisällytetään samaan asiakirjaan.

Päätös vangitsemisasiassa julistetaan välittömästi käsittelyn jälkeen. Työryhmässä keskusteltiin käytännöstä, jossa vain ns. pääteko otetaan vangitsemisen yleisen edellytyksen perusteeksi vangitsemispäätökseen. Tästä saattaa seurata ongelmia jos syylliseksi epäilty on tehnyt useita yksittäisiä vähäisiä tekoja käsittävän rikossarjan. Vain ns. pääteon ottaminen vangitsemisen perusteeksi nostaa esille kysymyksen vangitsemisen kohtuuttomuudesta, koska odotettavissa oleva rangaistus vain yhdestä rikoksesta olisi lyhyempi kuin koko rikossarjasta. Vangitsemisen perusteeksi tulisikin tällaisessa tapauksessa ottaa useampia rikoksia, joiden osalta vangitsemisen edellytykset täyttyvät, koska rikosten määrä vaikuttaa arvioitaessa vangitsemista sinänsä ja myös kohtuuttoman vangitsemisen kieltoa (PKL 1:26a §).

Ottaessaan edellä mainitun kannan työryhmän tarkoituksena ei ole ollut vangitsemisasian käsittelyn pidentyminen rikosten määrän vuoksi. Erityisten edellytysten osalta voidaan ratkaisun perusteluissa tuoda esille ne rikokset, jotka paitsi täyttävät vangitsemisen yleiset edellytykset myös osoittavat epäilyä rikollisen toiminnan jatkamisvaaran olemassaolosta ja ne näitä vähäisemmät rikokset, jotka eivät täytä vakavuusasteeltaan vangitsemisen yleisten edellytysten kriteereitä.

3.2.5 Matkustuskieltoasiaan liittyvät erityiskysymykset

Tarkastelu rajautuu tässä tilanteisiin, joissa matkustuskielto tulee harkittavaksi vangitsemisen sijasta määrättävänä pakkokeinona.

Työryhmän keskusteluissa kävi ilmi, että eri käräjäoikeuksien tuomiopiireissä poliiseilla on erilaista suhtautumista matkustuskiellon käyttämiseen vangitsemisen sijasta. Matkustuskiellon määrääminen tulee keskusteluun yleensä aina vangittavaksi vaaditun aloitteesta. Silloin kun tutkinnanjohtaja keskustelun jälkeen ilmoittaa suostuvansa matkustuskiellon käyttöön, matkustuskielto tulee pääsääntöisesti määrätä, mikäli matkustuskiellon käytön yleiset edellytykset täyttyvät.

Jos asiassa on jo käsittelyn aikana käynyt selväksi, ettei matkustuskielto tule kysymykseen, sen sisältöä koskevaa keskustelua ei tarvitse käydä. Muussa tapauksessa matkustuskiellon sisällöstä tulee käydä riittävän yksityiskohtainen keskustelu, jotta matkustuskielto toimisi myös käytännössä.

Mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä torjuvammin matkustuskiellon käyttämiseen vangitsemisen sijasta tulisi suhtautua. Jos henkilö on ollut jo aikaisemmin matkustuskiellossa ja rikkonut sitä, matkustuskieltoa ei pääsääntöisesti tulisi enää määrätä ellei aikaisempi rikkomus ole ollut aivan vähäinen.

Matkustuskieltopäätöksestä on PKL 2:4,2 §:n mukaan annettava kieltoon määrätylle jäljennös. Lopullinen päätösasiakirja tulisikin pyrkiä laatimaan heti istunnossa.

Matkustuskiellon kumoamista koskevan PKL 2:6 §:n ja matkustuskiellon voimassaoloa koskevan 2:7 §:n soveltamisessa on ollut jossakin määrin eriäviä käytäntöjä.

Mainitussa 6 §:ssä säädetään, että matkustuskielto on kumottava, jollei syytetä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuिन saa asianomaisen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Mainitussa 7 §:ssä säädetään, että ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa pääkäsittelyyn asti, jollei sitä ole määrätty päätymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Lähtökohtaisesti matkustuskielto tulisi määrätä olemaan voimassa pääkäsittelyyn saakka.

Vaikka käräjäoikeus onkin määrännyt matkustuskiellon olemaan voimassa pääkäsittelyyn saakka, poliisi merkitsee tietojärjestelmäänsä matkustuskiellon olemaan voimassa 60 päivää, koska tietojärjestelmä edellyttää päättymisajankohdan merkitsemistä.

Työryhmä suosittelee, että tuomioistuिन järjestää seurannan, jossa selvitetään

- 1) jatkaako matkustuskielto voimassaoloaan pääkäsittelyyn asti sen johdosta, että syyte on nostettu määräajassa
- 2) määrätäänkö edellä mainitun, laissa säädetyn 60 päivän määräajan pidentämistä koskevan pyynnön johdosta uusi syytteen nostamisen määräaika ja jatkuuko matkustuskiellon voimassaolo sen vuoksi
- 3) onko matkustuskielto kumottava, koska syytetä ei ole nostettu edellä mainittuun määräaikaan mennessä.

Kussakin vaihtoehdossa on huolehdittava siitä, että poliisin tietojärjestelmässä on ajantasainen tieto matkustuskiellon voimassaolosta. Kohdassa 1 poliisin tietojärjestelmään voidaan väliaikaisesti tallentaa matkustuskiellon voimassaolon päättymispäivä kahden viikon päähän syytteen nostamisesta. Pääkäsitteleyajankohdan varmistuttua poliisille on ilmoitettava pääkäsitteelyn kalenteripäivä.

3.3 TYÖRYHMÄN SUOSITUKSET YHTEENVETONA

1. *Tutkinnanjohtajan tulee yhdessä käsiteltävien rikosasioiden kokonaisuutta muodostaessaan valita syytteen käsittelevä tuomioistuin mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti*
2. *Jos epäilty ei käytä istunnossa avustajaa, häneltä on vielä istunnossa kysyttävä, haluaako hän käyttää avustajaa. Vastoin epäillyn tah-toakin puolustaja tulee viran puolesta pääsääntöisesti määrätä, kun epäilty on alle 18-vuotias.*
3. *Kuulustelupöytäkirjat ja muu kirjallinen aineisto, jonka nojalla todennäköisin syin epäilyn katsotaan täyttyvän, tulisi tutkinnanjohtajan toimesta saattaa mahdollisimman laajasti puolustuksen tietoon, elleivät todistajansuojelliset näkökohdat tai asian erityinen laatu muuta edellytä*
4. *Vangitsemisistunto tulisi pyrkiä pitämään joko samana tai viimeistään seuraavana päivänä, kun vaatimus on esitetty*
5. *Poliisille soveltuu parhaiten käsittelystä ilmoittaminen avustajalle, sosiaaliviranomaisille ja huoltajalle, kuten myös tulkin järjestäminen (tuomioistuimella kuitenkin viimekätinen vastuu)*
6. *Pyyntö suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta käsitellään julkisesti*
7. *Vangitsemisasiain ensikäsittelyssä ei tulisi käyttää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen sijasta muuta tehtävään määrättyä virkamiestä*
8. *Vaatimuskirjelmän ulkoa luvun sijasta tulisi pyrkiä referointityyppiseen vaatimusten perustelemiseen vaiheistetussa istunnossa*
9. *Syytteen nostamisen määräaikaan vaikuttavista tekijöistä on hyvä käydä lyhyt keskustelu, jotta vangittavaksi vaadittu saa perustellun käsityksen vapaudenmenetyksen pituuteen vaikuttavista seikoista*

10. Pöytäkirjaan kuuluvat tiedot ja vangitsemispäätös on mahdollista sisällyttää yhteen asiakirjaan, jolloin vältetään erillisen pöytäkirjan laatimiselta

11. Matkustuskiellon sisällöstä tulisi käydä riittävän yksityiskohtainen keskustelu, jotta se toimisi myös käytännössä

12. Matkustuskiellon voimassaolon osalta on syytä järjestää käräjäoikeudessa seurantajärjestelmä ja huolehdittava siitä, että poliisilla on ajantasainen tieto matkustuskiellon voimassa olosta

4. FÖRFARANDE OCH BEVISNING HÄKTNINGS- OCH RESEFÖRBUDS- ÄRENDEN

Arbetsgruppens rapport 1/2006

Arbetsgruppens medlemmar

Tingsdomare Jyrki Määttä, ordförande
Lagman Eero Takkunen
Lagman Ville Konsén
Tingsdomare Jukka Jama
Tingsdomare Liisa Laatikainen
Tingsdomare Keijo Ala-Kojola
Tingsdomare Hannu Kauppala
Tingsdomare Kari Ylönen
Tingsdomare Ritva Väisänen
Tingsdomare Sirkka Ristiluoma
Tingsdomare Kaisa Helevä-Vuoti
Tingsdomare Tapio Kamppinen
Tingsdomare Jyrki Kiviniemi
Tingsdomare Heikki Sneck
Tingsfiskal Teija Simula-Moberg
Hovrättsråd Keijo Siljander
Fiskal Jusse Määttä
Polischef Arto Karnaranta
Kriminalkommissarie Leo Kortesalmi (ersättare fram
till 31.5.2006 kriminalkommissarie Jukka Lakkala)
Häradsåklagare Sari Törmi
Offentligt rättsbiträde Vuokko Tieva-Niittyvuopio
Advokat Vesa Hannonen
Advokat Veikko Pyyny
Advokat Jouko Kantomaa

4.1 ARBETSGRUPPENS UPPGIFT OCH ARBETSSÄTT

Temat som arbetsgruppen skulle behandla var förfarande och bevisning i häktnings- och reseförbudsärenden. Utöver att diskutera frågorna inom gruppen planerade och ordnade arbetsgruppen ett seminarium kring temat i Kemi-Torneå tingsrätt den 12 juni 2006.

Arbetsgruppen beslöt att resultaten presenteras på kvalitetsdagarna i form av en rättegångsförevisning. På grund av detta koncentrerade arbetsgruppen sig på häktningsrättegången som sker i förundersökningskedet. Vid häktningsrättegången är den som misstänks för brott är anhållen och närvarande vid den första behandlingen av häktningsärendet. Arbetsgruppen hade som mål att initiera en principiell diskussion, lyfta fram typiska problemsituationer och främja skapandet av en mer enhetlig praxis. Eftersom detta tema berör flera olika myndigheter (domstolen, åklagaren och polisen/tullen) och rättegångsbiträdena, ansåg arbetsgruppen det vara viktigt att diskutera och lyfta fram också enskilda praktiska frågor, som är viktiga för samarbetet mellan myndigheterna.

Arbetsgruppen kartlade temat utgående från diskussionerna inom arbetsgruppen och på seminariet den 12 juni 2006. Till ett centralt utvecklingsmål valdes, inte minst på grund av det valda presentationssättet, indelandet av förfarandet vid häktningssammanträdet i olika faser samt skapandet av en mer enhetlig praxis för detta förfarande. Arbetsgruppen utgick från att om häktningsbehandlingen indelas i faser kan parternas yrkanden och bemötanden samt i synnerhet deras motivering framtonas bättre, eftersom de i detta fall framförs på rätt tidpunkt i ett sammanträde som leds effektivt.

4.2 ARBETSGRUPPENS STÄLLNINGSTAGANDEN OCH FÖRSLAG

4.2.1 Allmänt

I 7 § i grundlagen (se även artikel 5 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, nedan människorättskonventionen) föreskrivs om rätten till personlig frihet. Ingen får berövas sin frihet utan laglig grund. Bestämmelserna om häktning och reseförbud, som också begränsar den enskildes handlingsfrihet, finns i tvångsmedelslagen. Som framgår av bestämmelsen i 7 kap. 1a § i tvångsmedelslagen, har man i tvångsmedelslagen strävat till en balans mellan kraven på brottsundersökningens effektivitet och den misstänktes rättssäkerhet.

Med tanke på rättssäkerhet är det viktigt att en oskyldig person inte blir föremål för tvångsmedel. Därför är t.ex. beviskravet för *de allmänna häktningsförutsättningarna* högre än beviskravet för *de särskilda häktningsförutsättningarna*. Ur brottsundersökningens synvinkel är det viktigt att notera att man vid häktningsrättegången inte utreder frågan om huruvida den misstänkte är skyldig eller oskyldig. Det som utreds är *misstanken om skuld* som utgör en allmän häktningsförutsättning.

Domstolen som handlägger häktningsärendet kontrollerar förundersökningsmyndighetens verksamhet. Domstolen måste se till att den formella och materiella rättssäkerheten för den som har berövats sin frihet, dvs. den som misstänks för brott, tillgodoses. När det gäller tillgodosendandet av den misstänktes materiella rättssäkerhet har vissa instanser med oro fäst uppmärksamhet vid att häktningsyrkanden mycket sällan avslås. Arbetsgruppen anser dock att en orsak till att häktningsyrkanden avslås i så ringa grad är att domstolens kontroll tas i beaktande redan när framställande av häktningsyrkande övervägs, vilket leder till att ogrundade yrkanden inte framställs.

Domstolen utövar tillsyn över processuell rättssäkerhet bl.a. genom att med stöd av 1 kap. 13 § i tvångsmedelslagen avvisa häkt-

ningsyrkanden som inkommit till domstolen efter den utsatta tiden. Förundersökningsmyndigheten måste i detta fall frige den misstänkte oavsett hur starka materiella häktningsförutsättningar det finns. Domstolen övervakar dessutom att rätten för den som berövats sin frihet att få sin sak behandlad vid en rättegång tillgodoses inom en skälig tid. Om åtal inte väcks inom den tid som fastställts av domstolen enligt 1 kap. 21 § i tvångsmedelslagen, måste den anhållna med stöd av 1 kap. 24 § i tvångsmedelslagen frigges.

Övriga tidsfrister eller anvisningar om åtgärdens brådskande natur som måste följas noga finns i följande paragrafer i tvångsmedelslagens 1 kap.:

- 14 § (handläggning av häktningsyrkande),
- 17 § (uppskov i ärenden som gäller häktning anhållen)
- 18 a § 2 mom.(ny behandling i ärenden som kräver tilläggsutredning),
- 19 § (behandling i ärenden där den misstänkte inte har varit närvarande när häktningsbeslutet har fattats och ärendet behandlas efter gripandet),
- 20 § (underrättelse till den domstol som behandlar åtalet) och
- 22 § (tidsfrister som gäller ny behandling).

Högsta domstolen har nyligen gett ett prejudikat i en sak som gäller tidsfristerna vid ny behandling (HD 2006:84). Enligt prejudikatet utgjorde det, att tingsrätten hade överskridit tidsfristen enligt 1 kap. 22 § 1 mom., inte grund för att det anhållna skulle frigges.

Häktningsrättegången är inte en del av förundersökningen och den hör inte heller till brottsprocessen. I tvångsmedelslagen finns inga bestämmelser om att lagen om rättegång i brottmål eller rättegångsbalken ens i tillämpliga delar skall iakttas vid häktningsrättegången. Tvångsmedelsärenden har dock ansetts utgöra brottsprocessuella ansökningsärenden, vilket talar för att lagen om rättegång i brottmål och rättegångsbalken kan tillämpas på dessa frågor. Artikel 6 i människorättskonventionen som gäller rättvis rättegång är inte heller direkt tillämplig vid häktningsärenden. Eu-

ropeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har dock ansett att de grundläggande kraven för rättvis rättegång i princip måste uppfyllas också vid häktningsprocessen (se fallen *Carcia Alva*, *Schöps* och *Lietzow* 13.2.2001).

4.2.2 Häktningsrättegången som process

4.2.2.1 Domstolen som fattar beslut om häktning

Enligt 1 kap. 9 § i tvångsmedelslagen beslutar den domstol som är behörig att behandla åtal i saken om häktning. Innan åtal väcks får beslut om häktning meddelas även av tingsrätten på den ort där gripandet har skett eller där den anhållne förvaras eller i brådskande fall också av någon annan tingsrätt (tingsrätten som har s.k. veckoslutsjour). Bestämmelser om laga domstol finns i 4 kap. i lagen om rättegång i brottmål.

Grunden till häktningsyrkandet kan utgöras av gärningar som begåtts i flera olika domkretsar. Som framgår av bestämmelsen i 1 kap. 9 § i tvångsmedelslagen kan alternativa rättsställen utnyttjas ända tills åtal väcks i ärendet.

I praktiken meddelas beslut om häktning i en annan tingsrätt än den som är behörig att behandla åtal i saken främst i samband med veckoslutsjour. I vissa fall kan långa avstånd utgöra grund till att man utnyttjar tingsrätten på den ort där gripandet har skett eller där den anhållne förvaras.

I sådana situationer att häktningsyrkandet och åtalet behandlas i olika tingsrätter, fastställer tingsrätten som handlägger häktningsyrkandet inte tidsfristen för väckandet av åtal, även om detta skulle ha begärts i häktningsyrkandet. Tidsfristen för väckandet av åtalet fastställs genom ett kanslibeslut av den tingsrätt som behandlar åtalet, efter att den tingsrätt som fattat beslutet om häktning har underrettat den om häktningsbeslutet.

I fråga om 1 kap. 22 § 1 mom. i tvångsmedelslagen är det skäl att framhäva att ny behandling av häktningsärendet sker i den domstol som behandlar åtalet. I praktiken har det ibland hänt att

tingsrätten som har behandlat häktningsärendet, men som inte behandlar åtalet, har tagit ärendet upp till ny behandling.

När undersökningsledaren bildar en helhet av brottsärenden som avses att behandlas tillsammans, bör han eller hon välja den domstol som behandlar åtalet så ändamålsenligt som möjligt.

4.2.2.2 Häktningsyrkandet och dess innehåll

Häktning under förundersöknings- eller åtalsprövningskedet förutsätter alltid att häktningsyrkande framställs hos domstolen. Häktningsyrkande framställs av en anhållningsberättigad tjänsteman eller åklagaren. Yrkandet skall alltid vara skriftligt. På grund av de snäva tidsfristerna som ställts i tvångsmedelslagen är det även möjligt att framställa häktningsyrkandet muntligen eller per telefon. Yrkandet måste i detta fall dock utan dröjsmål skriftligen bekräftas. En skriftlig bekräftelse kan i en dylik situation inkomma först efter att tiden som fastställts enligt 1 kap. 13 § i tvångsmedelslagen har gått ut. I praktiken har det varit oklart för myndigheterna hur noga det skriftligen skall redogöras för yrkandet och i synnerhet omständigheterna som utgör grunden till det, när yrkandet framställs muntligen. Enligt arbetsgruppen bör den skriftliga redogörelsen innehålla minst de uppgifter som anges nedan i punkterna a–g.

Det finns inga detaljerade bestämmelser om häktningsyrkandets innehåll i tvångsmedelslagen. I bestämmelserna i 1 kap. 16 § i tvångsmedelslagen och i 22 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel hänvisas det dock till vad som förutsätts av innehållet i häktningsyrkandet.

Häktningsyrkandet bör innehålla minst följande uppgifter:

- a) framställaren av yrkandet och dennes tjänsteställning,
- b) yrkande om häktning,
- c) namnet på den som begärts häktad,
- d) tidpunkten för gripandet,
- e) platsen, där åtalet handläggs / behörigheten av det alternativa rättsstället,

- f) brottet eller brotten som utgör grunden till häktningsyrkandet (brottsbenämning, tiden då brottet begicks och var det ägde rum),
- g) centrala fakta med stöd av vilka den som begärts häktad på sannolika skäl misstänks för ett brott,
- h) den särskilda häktningsförutsättningen som åberopas och vilka fakta åberopandet grundar sig på,
- i) framställning om tidsfristen för väckandet av åtal,
- j) framställning om var den som begärts häktad skall förvaras,
- k) namnet på rättegångsbiträdet,
- l) uppgift om behov av tolk,
- m) utredning om förutsättningarna för häktning (t.ex. brottsanmälan, förhörprotokollen, bakslagsprotokoll, preliminär utredning om den tekniska brottsundersökningen, läkarutlåtanden, eventuell promemoria om förundersökningens skede och delutdrag ur brottsregistret).

Vid sammanträdet framförs punkterna c och f–j muntligen samt presenteras dokumenten som nämns i punkt m. Påståendebördan för att häktningsförutsättningarna uppfylls ligger hos framställaren av häktningsyrkandet. Skriftliga yrkanden kan justeras och ändras muntligen vid sammanträdet.

4.2.2.3 Försvar och ordnande av försvar

Den som begärts häktad skall ges tillfälle att anlita ett biträde både vid förundersökningen och när häktningsyrkandet behandlas (1 kap. 15 § 2 mom. tvångsmedelslagen). Polisen måste innan häktningsyrkande framställs utreda, om den som misstänks för brott vill anlita ett biträde. Den misstänkte får i huvudregel själv välja sitt biträde.

Om den misstänkte inte anlitar ett biträde vid sammanträdet, skall det ännu vid sammanträdet frågas om han eller hon vill anlita ett biträde. För den misstänkte skall även mot dennes vilja förordnas en försvarare på tjänstens vägnar, om han eller hon är under 18 år (2 kap. 1 § 2 mom. 2 punkten i lagen om rättegång i brottmål).

När det gäller försvarets verksamhetsmöjligheter har det i vilken mån försvararen ges tillgång till polisens uppgifter och dokument en stor betydelse. Intressen som hänför sig till brottsutredningen och vittnesstöd måste vara i balans med den misstänktes möjligheter att bestrida frihetsberövandet.

Den som begärts häktad måste ges tillgång till all material som lämnats till domstolen (med undantag av s.k. hemliga kontaktuppgifter). Försvaret måste på ett så omfattande sätt som möjligt underrättas om förhörsprotokollen och övrigt skriftligt material, med stöd av vilka häktningsförutsättningarna anses uppfyllas (se ovan i punkt 4.2.1 nämnda fall som avgjorts av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna). Undersökningsledarens promemoria eller annan allmän redogörelse kan ersätta ovan nämnt material, om t.ex. förhörsprotokollen inte hunnit bli klara i tid eller om orsaker som hänför sig till vittnesstöd eller ärendets särskilda art (till exempel om ärendet har samband med organiserad narkotikarelaterad brottslighet) så kräver.

Undersökningsledaren kan låta bli att lägga fram utredning som bekräftar misstanken om skuld, såsom ofta också görs av taktiska skäl. Undersökningsledarna undviker ofta att lägga fram sådana omständigheter som polisen fått kännedom om, men som inte ännu har utretts. Objektivitetsprincipen och den misstänktes rätt att bestrida frihetsberövandet förutsätter dock att försvaret ges tillgång även till material som försvagar misstanken om skuld, dvs. material som polisen inte har ansett vara tillräckligt övertygande för att bekräfta misstanken.

Försvaren måste vara beredd på att framföra sitt bemötande till häktningsyrkandet. Bemötandets struktur presenteras nedan i samband med presentationen av modellen för sammanträdet olika faser.

4.2.2.4 Åtgärder som hänför sig till ordnandet av sammanträdet

Häktningssammanträdet bör hållas antingen samma dag eller senast dagen efter att häktningsyrkandet har framställts. Den allmänna praxisen är att polisen underrättar den misstänkte och dennes biträde om häktningsyrkandet samt sörjer för att tiden för handläggningen meddelas till biträdet och vid behov socialmyndigheterna och vårdnadshavarna, om den misstänkte är yngre än 18 år. Polisen har ofta också bättre möjligheter att skaffa tolk till sammanträdet, eftersom polisen redan vid hörandet i samband med förundersökningen kan ha använt tolk. I sista hand är det dock domstolen som skall ordna tolk till sammanträdet. Att polisen kan sköta flera av uppgifterna som hänför sig till ordnandet av sammanträdet kan motiveras också med att brottmålet i detta skede är i förundersökningsskede och inte ännu anhängigt vid domstolen.

Sammanträdet kan hållas antingen i tingsrättens sammanträdes-sal eller på polisinsrättningen i ett utrymme som lämpar sig till ett dylikt sammanträde.

4.2.2.5 Den muntliga behandlingens offentlighet

En tydlig huvudregel är att häktningsärenden behandlas vid offentliga sammanträden. En muntlig behandling sker utan att allmänheten är närvarande främst av utredningsmässiga skäl. De misstänkta begär sällan att offentligheten begränsas. Det bör dock observeras att ett mål får handläggas när allmänheten är närvarande i strid med den misstänktes begäran endast på synnerligen välgående skäl. (5 a § i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar). Enligt den nya lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007) får handläggning ske i närvaro av allmänheten i strid med den misstänktes begäran bara om det finns *välgående* skäl till det (16 § 2 mom.).

Uppfyllandet av offentlighetsprincipen gällande rättegång förutsätter att sammanträdet antecknas i listan över dagens mål och som finns framlagd för kontroll. Begäran om att den muntliga

behandlingen sker utan att allmänheten är närvarande handläggs offentligt. För allmänheten och medierna bör i detta sammanhang redogöras på grund av vilket brott (=brottsbenämning) häktningssyrkandet har framställts och försvarets bemötande till yrkandet.

4.2.2.6 Häktningssammanträdet

Den som begärts häktad och den som har framställt häktningssyrkandet skall vara närvarande när häktningsärendet behandlas för första gången. Den som har framställt häktningssyrkandet bör inte förordna en annan tjänsteman till den första behandlingen (1 kap. 15 § 1 mom.), eftersom det är oklart i vilken mån denne är behörig att självständigt justera och ändra det skriftliga yrkandet som framställts av den anhållningsberättigade tjänstemannen.

Efter ändringen i tvångsmedelslagen (som trädde ikraft den 1 oktober 2006) har det varit möjligt att den som begärts häktad inte är personligen närvarande vid sammanträdet. Hörandet kan ske med hjälp av videokonferensteknik. Nu i inledningsskedet kan det vara skäl att noga överväga om den som begärts häktad kan höras med hjälp av videokonferensteknik vid ärendets *första behandling* och börja använda denna teknik i större omfattning först när man har mer erfarenhet av detta. Det bör påpekas att enligt formuleringen i 1 kap. 15 § 1 mom. i tvångsmedelslagen förutsätts det inte att den som framställt häktningssyrkandet är närvarande i själva sammanträdessalen. Därmed är det möjligt att också den som framställer yrkandet hörs med anlitande av videokonferens. Biträdet till den som begärts häktad bör i varje enskilt fall välja om han eller hon är i fängelset tillsammans med den misstänkte eller om han eller hon är i sammanträdessalen och den misstänkte är i fängelset.

Arbetsgruppen konstaterade att det finns skillnader i olika domares sätt att behandla ett häktningsärende. Därför presenteras nedan en modell för behandlingen indelad i olika faser. Modellen syftar till att underlätta och klargöra behandlingen och förberedelserna inför sammanträdet.

A) Inledningsfasen

- närvaro, behandlingens offentlighet och förordnande av en för-svarare

B) Yrkandefasen:

1) Yrkandet:

- t.ex. ”Jag yrkar att A häktas på grund av att han på sannolika skäl misstänks för grov misshandel som ägde rum den 1 januari 2006. Det för brottet föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst ett år och det finns anledning att misstänka att A försvårar utredningen.”

2) bemötande:

- t.ex.: ”A motsätter sig häktningen och yrkar att han friges omedelbart. I varje fall bör reseförbud anses vara ett tillräckligt tvångs-medel.”

- ett kort ställningstagande till om det finns allmänna och särskilda häktningsförutsättningar enligt tvångsmedelslagen.

- kort meddelande om huruvida häktningens oskälighet åberopas.

C) Motiverings- och bevisningsfasen

1) Allmänna förutsättningar

- den som framställer yrkandet lägger fram sin motivering och i samband med den eller efter den en kort presentation av de allmänna förutsättningarna som framgår av den skriftliga utredningen (t.ex. ett visst ställe i förhørsberättelsen)

- försvaret meddelar sin ståndpunkt i fråga om huruvida det finns allmänna förutsättningar

2) Särskilda förutsättningar

- den som framställer yrkandet lägger fram sin motivering och i samband med den eller efter den en kort presentation av den skriftliga utredningen (t.ex. i fråga om risken att den brottsliga verksamheten fortsätter tidigare brottsanmälan och brottsregistre-rutdraget).

- försvaret meddelar sin ståndpunkt i fråga om huruvida det finns särskilda förutsättningar

- 3) Försvaret lägger fram sin motivering beträffande häktningens oskälighet och eventuell tilläggsutredning som hänför sig till detta - den som framställer yrkandet meddelar sin ståndpunkt beträffande oskäligheten
- 4) Den misstänkte reserveras tillfälle att yttra sig om häktningsföresättningar och andra personer hörs vid behov
- 5) förutsättningarna för meddelande av reseförbud och dess innehåll diskuteras

D) Slutdiskussions- och tilläggsuppgiftsfasen:

- det som tidigare lagts fram upprepas inte
- diskussion om tidsfristen för väckandet av åtalet och domstolen som handlägger åtalet, om detta är en annan domstol än den som behandlar häktningsärendet (1 kap. 20 § i tvångsmedelslagen), förvaringsplatsen för den som begärts häktad samt eventuell begränsning av kontakter (1 kap. 18 b i tvångsmedelslagen).

Arbetsgruppen rekommenderar att man i stället för att läsa direkt ur häktningsyrkandeskriften refererar motiveringen för yrkandet.

När tidsfristen för väckandet av åtalet diskuteras är det bra att kort gå igenom hur länge förundersökningen och åtalsprövningen uppskattas ta, inte minst för att tiden för frihetsberövandet alltid bör vara så kort som möjligt. Samtidigt får den som begärts häktad en grundad uppfattning om de faktorer som påverkar frihetsberövandets längd.

4.2.3 Bevisningsfrågor vid häktningsrättegång

När ett häktningsärende handläggs skall enligt 1 kap 16 § i tvångsmedelslagen för domstolen läggas fram utredning om att häktningsförutsättningar finns. Utöver detta samt vad den som begärts häktad anfört med anledning av häktningsyrkandet får annan utredning om brott som håller på att undersökas inte läggas fram, om inte domstolen anser att det finns särskilda skäl.

Enligt bestämmelsen skall alltså utredning läggas fram enbart beträffande häktningsförutsättningarna. Huruvida det finns sannolika skäl som stöder misstanken om skuld bedöms först vid

åtalsprövningen. Handläggningen av häktningsärendet får inte bli en preliminär behandling av åtalsärendet, som senare tas upp i domstolen.

Bevisningen består i huvudsak enbart av dokumentbevisning och eventuellt hörande av den som begärts häktad. Det är dock möjligt att höra även andra personer vid sammanträdet. I vedertagen rättspraxis och facklitteraturen kring ämnet har man emellertid ställt sig avvisande till hörandet av andra personer. Hörande av andra personer har ansetts vara en möjlighet främst när det gäller alibibevisning. Hörande av andra personer är alltid beroende av domstolens prövning. I denna prövning skall det beaktas att domstolsbehandlingen måste ge den som begärts häktad reella möjligheter att framföra sina egna synpunkter som talar emot frihetsberövandet (se. Riksdagens justitieombudsmans avgörande av den 23 juni 1997, dnr 379/4/96).

Bestämmelserna i kap. 22 i rättegångsbalken om tingsrättens protokoll och dokumentering av bevisningen kan inte direkt tillämpas på handläggning av häktningsärenden. Enligt arbetsgruppens uppfattning räcker det att nödvändiga delar av berättelsen av den som begärts häktad eller annan person som hörs protokollförs i anteckningarna.

Hur starka bevis förutsätts det då för häktning? Det är viktigt att observera att beviskravet för häktning och åtal inte är på samma nivå, även om formuleringarna i 1 kap. 3 § i tvångsmedelslagen och 1 kap. 6 § i lagen om rättegång i brottmål liknar varandra. Enligt båda bestämmelserna förutsätts det att det finns ”sannolika skäl att misstänka”. Beviskravet för häktning är dock i själva verket lägre än beviskravet för åtal, eftersom man i häktningsärenden utreder förutsättningarna för häktning medan man i åtalsprövningen utreder om det finns sannolika skäl att misstänka att personen i fråga har begått brottet. Däremot är beviskravet för häktning betydligt högre än beviskravet för inledandet av förundersökningen, där det förutsätts att det finns ”skäl att misstänka”. Juha Halijoki har på seminariet som nämns i början av denna rapport definierat beviskravet för häktning så, att det räcker med en ”rationell föreställning om att den som misstänks kan ha begått brottet som hål-

ler på att utredas” (se Europadomstolens mål Selcuk 10.1.2006). Ett annat sätt kunde vara att införa en bevisvärdeskala, där det mellan ”skäl att misstänka” och ”sannolika skäl att misstänka” finns ”grundad anledning att anta”, där sannolikheten att den misstänkte har begått brottet är under 50 % (professor Jyrki Virolainen har ansett att häktning förutsätter att den misstänkte med tydligt över 50 procents sannolikhet har begått brottet, se Virolainen, Rikosprosessioikeus I, Jyväskylä 1998, s. 365).

Inom facklitteraturen har man dessutom ansett att häktning av en person förutsätter starkare bevis än anhållande av en person. Denna tankesätt baserar sig sannolikt på det att tiden för frihetsberövandet blir väsentligt längre när en person häktas. Formuleringarna i 1 kap. 3 § och 8 § i tvångsmedelslagen stöder inte helt denna tolkning. Frågan kan betraktas också från den synvinkeln att man vid handläggningen av häktningsärendet enbart kontrollerar lagligheten av frihetsberövandet som börjat med anhållande, varvid det inte finns anledning att höja beviskravet.

Det finns ingen allmän regel för beviskravsfrågor utan var och en domare skall i varje enskilt fall avgöra om yrkandet är befogat eller inte. Det kan också vara att beviskravet varierar beroende på brotts art och allvarlighet.

4.2.4 Protokoll och beslut

Tingsrätterna tillämpar olika praxis när det gäller protokollförandet av häktningsärenden. Den vedertagna praxisen är att protokolluppgifterna och häktningsbeslutet ingår i samma dokument.

Beslutet i ett häktningsärende avkunnas omedelbart efter handläggningen. Arbetsgruppen diskuterade införandet ett sådant förfarande, där enbart den s.k. huvudgärningen skulle utgöra grunden för de allmänna häktningsförutsättningarna i häktningsbeslutet. Detta förfarande kan vålla problem, om den misstänkte har begått en serie brott som består av flera enskilda mindre gärningar. Om enbart den s.k. huvudgärningen utgör grunden för häktningsförutsättningen kan häktningens skälighet ifrågasättas, eftersom straffet för ett brott är kortare än straffet för hela serien av

brott. I dylika fall bör häktningen grunda sig på flera brott för vilkas del de allmänna häktningsförutsättningarna uppfylls, eftersom antalet brott är av betydelse vid bedömningen av häktningen i sig och även förbudet mot oskäligen häktning (1 kap. 26 a § i tvångsmedelslagen).

Med ovan nämnda ställningstagande har arbetsgruppen dock inte syftat till att förlänga behandlingen av häktningsärendet när det är frågan om flera brott. När det gäller de särskilda häktningsförutsättningarna kunde man i motiveringen för beslutet lyfta fram de brott, som både uppfyller de allmänna häktningsförutsättningarna och ger anledning till att misstänka att det finns en risk för att den brottsliga verksamheten fortsätter, samt de mindre brott, som inte är så allvarliga att de skulle uppfylla kriterierna för de allmänna häktningsförutsättningarna.

4.2.5. Särskilda frågor i samband med reseförbudsärenden

I rapporten har man valt att koncentrera sig på sådana situationer, där meddelande av reseförbud övervägs som tvångsmedel i stället för häktning.

När arbetsgruppen diskuterade frågan framgick det att polisen förhåller sig olikt till meddelande av reseförbud i stället för häktning i olika tingsrätters domkrets. Meddelande av reseförbud diskuteras nästan alltid på initiativ av den som begärts häktad. Då undersökningsledaren efter diskussionen ger sitt samtycke till meddelande av reseförbud skall reseförbud i regel meddelas, om de allmänna förutsättningarna för reseförbud uppfylls.

Om det redan vid behandlingen av ärendet har blivit klart att reseförbud inte kommer i fråga, behöver dess innehåll inte heller diskuteras. I annat fall bör reseförbudets innehåll diskuteras tillräckligt detaljerat, så att det också i praktiken uppfyller till sitt syfte.

Ju allvarligare brott det är frågan om, desto mer avvisande bör man förhålla sig till meddelande av reseförbud i stället för häktning. Om personen i fråga redan tidigare har brutit mot ett rese-

förbud bör man i allmänhet inte meddela reseförbud, om inte den tidigare överträdelsen har varit mycket ringa.

Enligt 2 kap.4 § 2 mom. skall den som meddelats reseförbud ges en kopia av beslutet. Det skall strävas till att det slutliga dokumentet utarbetas redan vid sammanträdet.

Bestämmelsen om hävning av reseförbud i 2 kap. 6 § i tvångsmedslagen och bestämmelsen om reseförbuds giltighetstid i 2 kap. 7 § i samma lag har tillämpats på en aning varierande sätt.

I nämnda 6 § föreskrivs att reseförbudet skall hävas, om inte åtal väcks inom 60 dagar från det förbudet meddelades. Domstolen får förlänga tiden på begäran som inom denna tid har gjorts av den anhållningsberättigade tjänstemannen.

I nämnda 7 § föreskrivs att ett reseförbud som har meddelats innan behandlingen av ett åtal har inletts gäller fram till huvudförhandlingen, om det inte har bestämts att förbudet skall upphöra tidigare eller om det inte tidigare hävs särskilt.

Utgångspunkten är att reseförbudet skall gälla fram till huvudförhandlingen.

I praktiken är det så, att även om tingsrätten har meddelat ett reseförbud som gäller fram till huvudförhandlingen, har polisen i sitt datasystem antecknat att reseförbudet gäller 60 dagar, eftersom datasystemet kräver att giltighetstidens slut anges.

Arbetsgruppen rekommenderar att domstolen anordnar en uppföljning för att utreda

- 1) om reseförbudet fortsätter att vara giltig när åtal har väckts inom utsatt tid
- 2) om det med anledning av en begäran om förlängning av den lagstadgade tidsfristen på 60 dagar fastställs en ny tidsfrist för väckande av åtal och om reseförbudet fortsätter att vara giltig på grund av detta

3) om reseförbudet skall hävas på grund av att åtal inte har väckts inom ovan nämnda tidsfrist.

I varje fall måste det sörjas för att det i polisen datasystem finns aktuella uppgifter om reseförbudets giltighetstid. I sådana fall som avses i punkt 1 kan man i polisens datasystem göra en temporär anteckning om att reseförbudets giltighetstid går ut två veckor efter att åtalet har väckts. När tiden för huvudförhandlingen har fastställts skall datumet meddelas till polisen.

4.3 SAMMANDRAG AV ARBETSGRUPPENS REKOMMENDATIONER

1. När undersökningsledaren bildar en helhet av brottsärenden som avses att behandlas tillsammans, bör han eller hon välja den domstol som behandlar åtalet så ändamålsenligt som möjligt.

2. Om den misstänkte inte anlitar ett biträde vid sammanträdet, skall det ännu vid sammanträdet frågas om han eller hon vill anlita ett biträde. För den misstänkte skall i regel även mot dennes vilja förordnas en försvarare på tjänstens vägnar, om han eller hon är under 18 år.

3. Undersökningsledaren skall i så stor utsträckning som möjligt underrätta försvararen om förhörprotokollen och övrigt skriftligt material, med stöd av vilka förutsättningarna för häktning anses uppfyllas på sannolika skäl, om inte orsaker som hänför sig till vittnessöd eller ärendets särskilda art annat kräver.

4. Häktningssammanträdet bör hållas antingen samma dag eller senast dagen efter att häktningsyrkandet har framställts.

5. Det är lämpligast om polisen sörjer för att tiden för handläggningen meddelas till biträdet, socialmyndigheterna och vårdnadshavarna samt skaffar tolk till sammanträdet (i sista hand är det dock domstolen som svarar för detta).

6. Begäran om att den muntliga behandlingen sker utan att allmänheten är närvarande handläggs offentligt.

7. Den som har framställt häktningyrkandet bör inte förordna en annan tjänsteman till den första behandlingen av häktningsärendet.

8. I stället för att läsa direkt ur häktningyrkandeskriften bör motiveringen för yrkandet refereras i sammanträdet som hålls enligt fasindelningen.

9. Det bra att kort diskutera de olika faktorerna som påverkar tidsfristen för väckandet av åtalet så att den som begärts häktad får en grundad uppfattning om de faktorer som påverkar frihetsberövandets längd.

10. Protokolluppgifterna och häktningsbeslutet kan ingå i samma dokument, varvid det inte behöver utarbetas ett skilt protokoll.

11. Reseförbudets innehåll bör diskuteras tillräckligt detaljerat, så att det också i praktiken uppfyller till sitt syfte.

12. I fråga om reseförbudets giltighet bör tingsrätten skapa ett uppföljningssystem samt sörja för att det i polisen datasystem finns aktuella uppgifter om reseförbudets giltighetstid.

5. TUOMARIN KÄYTTÄYTYMINEN ISTUNNOSSA OSANA MENETTELYLLISTÄ OIKEUDENMUKAISUUTTA (vuodelle 2005 asetetun laatutavoitteen seuranta)

Työryhmän 2/2006 raportti

Työryhmän jäsenet

Käräjätuomari Reetta Löija, puheenjohtaja
 Laamanni Ilkka Lindström
 Laamanni Riitta Kuurinmaa-Myllyniemi
 Käräjätuomari Matti Ylianunti
 Käräjätuomari Maija-Liisa Rieppula
 Käräjätuomari Liisa Rintala
 Käräjätuomari Kirsti Leino
 Käräjätuomari Pirjo Keisu
 Käräjätuomari Martti Juntikka
 Käräjätuomari Anne Niemi
 Käräjätuomari Mika-Pekka Sarkkinen
 Käräjätuomari Tuula Hiukka-Poikela
 Käräjätuomari Janika Kaski
 Käräjätuomari Henna Luomaranta
 Käräjäviskaali Antti Karjala
 Maa oikeusinsinööri Tapio Mikkola
 Viskaali Katja Tainio
 Käräjäviskaali Aimo Räbinä
 Hovioikeudenneuvos Auli Vähätörmä
 Viskaali Petri Nykänen
 Johtava kihlakunnansyyttäjä Matti Lopenen
 Johtava julkinen oikeusavustaja Liisa Äijälä
 Asianajaja Pentti Paakki
 Asianajaja Kyösti Salmirinne
 Asianajaja Heli Sandström
 Julkinen oikeusavustaja Kirsti Juopperi

5.1 TYÖRYHMÄN TEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN

Vuonna 2004 työskenteli laatutyöryhmä II/2004, joka pohti tuomarin käyttäytymistä istunnossa osana menettelyllistä oikeudenmukaisuutta. Tuon työryhmän raportin pohjalta hovioikeuspiirin laatuhankeessa asetettiin yhteiset työryhmän teemaa koskevat laatuavoitteet vuodelle 2005.

Nyt käsillä olevan raportin laatinut laatutyöryhmä 2/2006 sai tehtäväkseen selvittää, oliko asetettuihin tavoitteisiin päästy.

Laatutyöryhmä on toteuttanut työnsä tekemällä kolme kyselyä laatutyöryhmän II/2004 raportissa käsitellyistä aiheista eri ryhmille eli 1) kyselyn ns. intressiryhmille, 2) kyselyn pääkäsittelyissä käsiteltyjen juttujen asianosaisille ja 3) kyselyn pääkäsittelyssä kuulluille todistajille.

5.2 KYSELY INTRESSIRYHMILLE

Kysely intressiryhmille on lähetetty Rovaniemen hovioikeuspiirin kihlakunnanvirastojen syyttäjäosastoille ja kihlakunnan syyttäjänvirastolle, oikeusaputoimistoihin ja asianajajaliiton Lapin ja Oulun osastojen kautta asianajajille ja asianajotoimistoissa toimiville lakimiehille syksyllä 2006. Vastauslomakkeita palautettiin 23.

Jäljempänä on esitetty vastaajille esitetyt kysymykset ja vastaukset kommentteineen.

1) Onko tuomarin prosessinjohto ammattitaitoista

- | | |
|--------------------|--------------|
| a) usein | 20 vastausta |
| b) silloin tällöin | 3 vastausta |
| c) harvoin | 0 vastausta |

Kommenttien mukaan tuomarin prosessinjohtossa havaitut pahimmat puutteet:

Puheenjohtaja

- on asenteeltaan ylimielinen ja välinpitämätön asianmukaista käsittelyä kohtaan
- joskus ”panelee asianosaiselle sanoja suuhun” eli panee asianosaisen lausumaksi perusteita, joihin asianosainen ei ole vedonnut, vaikka asianosaisella on avustajakin.
- sallii todistelussa toisinaan turhaa kyselyä
- ei puutu tilanteeseen, jossa todistajalta kysellään samoja asioita useampaan kertaan
- on prosessinjohtossa liian arka. Istunnot venyvät, kun kuultavilta sallitaan kysyä samoja asioita useaan kertaan.
- sallii todistelua riidattomista asioista. Tarjotun näytön osalta tulisi vaatia tarkempi teemoittelu ja tarpeeton todistelu tulisi evätä.
- ei rajoita kertomuksia ja kysymyksiä henkilötodistelussa relevantteihin seikkoihin, vaan sallii mentävän niiden ulkopuolelle.
- sallii ja ymmärtää oikeudessa esiintyvien asiaton käytöstä. Puheenjohtajalta toivottiin jämäkämpää otetta prosessinjohtossa tuomioistuimen arvovalan säilyttämiseksi.
- ei anna kommentoida jos loppulausunnossa tulee esiin jotakin uutta

2) Onko tilanne muuttunut vuoden 2005 jälkeen

- | | |
|----------------------|--------------|
| a) paremmaksi | 8 vastausta |
| b) pysynyt ennallaan | 15 vastausta |
| c) huonontunut | 0 vastausta |

Kommentit näyttivät pääosin koskevan tuomarin prosessinjohton puutteita henkilötodistelun johtamisessa. Työryhmän mielestä erityisesti tältä osin olisi syytä kiinnittää ammattitaidon kehittämiseen erityistä huomiota, koska henkilötodistelua on lähes kaikissa pääkäsittelyyn menevissä jutuissa.

3) *Onko käräjäoikeus (tuomari) perustellut ratkaisunsa, jotka koskevat asian käsittelyä yleisön läsnä olematta ja oikeudenkäynnin salassa pitämistä*

- | | |
|---------------|--------------|
| a) aina | 6 vastausta |
| b) useimmiten | 12 vastausta |
| c) harvoin | 0 vastausta |
| d) ei koskaan | 0 vastausta |

Viisi vastaajaa ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoista.

4) *Onko tilanne muuttunut kohdassa 3 mainittujen ratkaisujen perustelemisen osalta muuttunut vuoden 2005 jälkeen*

- | | |
|----------------------|--------------|
| a) paremmaksi | 1 vastaus |
| b) pysynyt ennallaan | 17 vastausta |
| c) huonontunut | 0 vastausta |

Viisi vastaajaa ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoista.

Työryhmän mielestä kohdassa 3 tarkoitettujen ratkaisujen perustelemisessä näyttää olevan edelleen puutteita. Työryhmän mielestä ratkaisut tulisi aina perustella.

5) *Onko yhteenveto riita-asiassa toimitettu asiamiehille ennen valmisteluistuntoa*

- | | |
|---------------|--------------|
| a) aina | 4 vastausta |
| b) useimmiten | 13 vastausta |
| c) harvoin | 1 vastaus |
| d) ei koskaan | 0 vastausta |

Viisi vastaajaa ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoista.

6) Onko tilanne yhteenvedon toimittamisen osalta muuttunut vuoden 2005 jälkeen

- | | |
|----------------------|--------------|
| a) paremmaksi | 11 vastausta |
| b) pysynyt ennallaan | 7 vastausta |
| c) huonontunut | 0 vastausta |

Viisi vastaajaa ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoista.

Kommenttien mukaan yhteenvedoissa oli havaittu suurimpina epäkohtina seuraavaa:

Yhteenvedo

- toimitetaan vielä usein myöhään, esim. vasta istuntoa edeltävänä päivänä
- sortuu ”pikkunippeleihin” ja epäolennaisuuksiin riitaisten ja riidattomien seikkojen kirjauksessa
- on liian määräävä valmisteluistunnossa. Valmistelussa asiasta tulisi keskustella avoimesti ja käyttää yhteenvedoa vasta, jos on tarpeen
- painottaa toisen osapuolen näkemystä siten, että siitä voi tehdä johtopäätöksen, mitä kantaa tuomari pitää tärkeimpänä ja kumman osapuolen kantaa uskoo
- ei aina sisällä riittävän julki sanottuna riitaisia ja riidattomia seikkoja
- on liian pitkiä sisältäen kirjoitetun haastehakemuksen ja vastauksen sanasta sanaan
- ei ilmaise asian riitakysymyksiä.

Työryhmän käsityksen mukaan yhteenvedon asianosaisille toimittamisessa riittävän ajoissa ja yhteenvedon sisällössä on edelleen parannettavaa, vaikka tilanne kommenttien mukaan näyttää muuttuneenkin aikaisempaa paremmaksi.

7) *Onko tuomari painostanut asianosaisia istunnossa sovintoon*

a) ei koskaan	3 vastausta
b) harvoin	6 vastausta
c) silloin tällöin	9 vastausta
d) usein	2 vastausta
e) aina	0 vastausta

Kolme vastaajaa ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoista.

Kommenttien mukaan painostus ilmenee ja se vaikuttaa seuraavalla tavalla:

Tuomari

- kohdistaa katseensa ja eleensä epätasapuolisesti asianosaisiin vakuuttaessaan, että juttu kannattaisi sopia ja painottaessaan tällöin riitelystä aiheutuvia kustannuksia. Vaikutuksena on, että asianosainen kokee jo hävinneensä jutun tuomarin kohdistaessa sanansa hänelle
- uhkaa kulatorisilla. Tällä on ollut sovintoa edistävä vaikutus
- kehottaa edelleen neuvottelemaan sovinnosta. Tällä ei ole usein ollut sovintoa edistävää vaikutusta
- kysyy valmistelun aikana ja sen jälkeenkin toistuvasti, eikö sovinto todellakaan ole mahdollinen. Vaikutuksena on, että asianosaiset saavat käsityksen, ettei tuomari halua tai osaa ratkaista asiaa
- yrittää edistää sovintoa tavanomaista vahvemmin ottamalla asian toistuvasti esille. Yhden kommentin mukaan eräs juttu oli pitkälti tämän vuoksi sovittu
- painottaa käräjöinnin viemää aikaa ja vaatimia kustannuksia ja kysyy, haluavatko asianosaiset sitä. Tämän seurauksena sovinto ehkä saadaan syntymään, vaikka sovinnon sisältö ei vastaa aineellisen oikeuden mukaista ratkaisua
- maanittelee sovintoa arvioimalla jo ennen näytön vastaanottamista osapuolten menestymismahdollisuuksia. Tämän seurauksena sovinto usein tehdään. Päämies saattaa tosin myöhemmin katua sovintoa toteamalla, että ”kun oli pakko”. Sovinto ei ole tällöin aito.

- arvioi epäselvästi ja hätäisesti jutun oikeudellista lopputulosta ja ottaa samalla esiin oikeudenkäyntikulujen suuruuden. Tämän johdosta jutut melkein aina sovitaan
- on peräänantamaton, vaikka molemmat riidan osapuolet ilmoittavat, ettei sovintoa ole mahdollisuutta saada aikaan. Tämä aiheuttaa helposti vastareaktion, joka estää sovinnon syntymisen.

8. Onko sovintoon painostaminen vuoden 2005 jälkeen

- | | |
|----------------------|--------------|
| a) lisääntynyt | 3 vastausta |
| b) pysynyt ennallaan | 14 vastausta |
| c) vähentynyt | 1 vastaus |

Viidessä vastauksessa ei ollut valittu vaihtoehtoa.

Tuomarilla on laissa säädetty velvoite pyrkiä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Raja hyväksyttävän sovinnon edistämisen ja asianosaisten jo painostukseksi kokeman sovinnon edistämisen välillä voi olla liukuva. Tärkeää sovinnon edistämisessä on kuitenkin varmistaa se, että asianosaiset käsittävät, että heillä on oikeus valita, sopivatko he asian vai antavatko he tuomioistuimen ratkaista sen. Ei saa syntyä sellaista vaikutelmaa, että tuomari ei halua tai osaa ratkaista asiaa.

9. Onko pääkäsitteilyyn pääsääntöisesti varattu riittävästi aikaa

- | | |
|-------|--------------|
| a) on | 23 vastausta |
| b) ei | 0 vastausta |

Kommenttien mukaan

- istunnon kesto saattaa venyä liian pitkäksi ja joskus jopa kohtuuttoman pitkäksi
- sellaisiakin istuntoja on ollut, jotka ovat kestäneet 20:een, 21:een ja jopa 22.30:een

10. Onko riittävän istuntoajan varaamisessa tapahtunut muutoksia vuoden 2005 jälkeen

- | | |
|-------------------------|--------------|
| a) muuttunut paremmaksi | 2 vastausta |
| b) pysynyt ennallaan | 20 vastausta |
| c) huonontunut | 0 vastausta |

Yksi vastaaja ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoa.

Työryhmän vastauksista saaman käsityksen mukaan pääkäsittelyihin on pääsääntöisesti varattu riittävästi aikaa. Ongelmana näyttää pikemminkin olevan, että istuntojen kesto on liian pitkä. Tuomareiden tulisi pääkäsittelyjä suunniteltaessa pyrkiä siihen, että istuntojen pituus pysyy kohtuullisena. Suositeltavaa on, että istunnot pääsääntöisesti päättyvät kello 17:ään mennessä.

11. Onko tuomiot julistettu ymmärrettävästi

- | | |
|--------------------|--------------|
| a) aina | 4 vastausta |
| b) useimmiten | 18 vastausta |
| c) silloin tällöin | 1 vastaus |
| d) harvoin | 0 vastausta |
| e) ei koskaan | 0 vastausta |

12. Onko tilanne tuomioiden julistamisen ymmärrettävyyden osalta muuttunut

- | | |
|----------------------|--------------|
| a) paremmaksi | 4 vastausta |
| b) pysynyt ennallaan | 18 vastausta |
| c) huonontunut | 0 vastausta |

Yksi vastaaja ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoa.

Työryhmän mielestä tuomioiden julistamisen ymmärrettävyydessä on vielä parannettavaa. Itsestään selvää on, että jokainen tuomio tulee julistaa ymmärrettävästi.

13. Toimiiko tuomari istunnossa puolueettomasti

- | | |
|---------------|--------------|
| a) aina | 7 vastausta |
| b) useimmiten | 16 vastausta |
| c) harvoin | 0 vastausta |
| d) ei koskaan | 0 vastausta |

Kommenttien mukaan puolueellisuus ilmenee seuraavasti:

Tuomari

- saattaa puhetavallaan synnyttää vaikutelman puolueellisuudesta
- kohdistaa katseensa ja eleensä vain toiseen osapuoleen tai puhuu vain toiselle osapuolelle
- ei kohtele osapuolia tasa-arvoisesti, jolloin puheoikeus ei tasapuolisesti toteudu
- rajoittaa kysymyksiä ja kiirehtii toista osapuolta tämän esittäessä kantaansa (esim. rikosasioissa aikataulun vuoksi)
- kommentoi asiaa sanattomasti tai sanallisesti tavalla, josta voi syntyä vaikutelma puolueellisuudesta
- menettää otteensa puolueettomaan prosessinjohtoon ja pahimmillaan alkaa ajamaan asiaa toisen osapuolen hyväksi
- asennoituu rikosjutussa sillä tavalla, että hänen ennakkokäsityksensä asiasta on syytteen mukainen

14. Onko tuomarin puolueettomuuden osalta tilanne muuttunut vuoden 2005 jälkeen

- | | |
|----------------------|--------------|
| a) paremmaksi | 3 vastausta |
| b) pysynyt ennallaan | 19 vastausta |
| c) huonontunut | 0 vastausta |

Yksi vastaaja ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoa.

Työryhmän vastauksista saaman käsityksen mukaan tuomaria ei aina koeta puolueettomaksi. Tuomarin kuitenkin tulee olla puolueeton. Tuomarin tulee kiinnittää huomiota puhetapaansa ja eleisiinsä pääkäsittelyssä ja pyrkiä siihen, että niistä ei synny vaikutelmaa puolueellisuudesta. Kaikkia oikeudenkäyntiin osallistuvia on kohdeltava oikeudenmukaisesti.

5.3 KYSELY ASIANOSAISILLE

Kysely suunnattiin Rovaniemen hovioikeuspiirin käräjäoikeuksissa pääkäsitteilyihin 1.–23.6.2006 osallistuneille asianosaisille.

Vastauslomakkeita on palautettu 102.

Jäljempänä on esitetty asianosaisille esitetyt kysymykset ja vastaukset kommentteineen.

1. Missä asianosaisasemassa olet

a) rikosasian asianomistaja	49 vastausta
b) rikosasian vastaaja	40 vastausta
c) riita-asian kantaja tai vastaaja	5 vastausta
d) hakemusasian hakija tai asiaan osallinen	5 vastausta

Lisäksi kaksi vastauksenantajaa ilmoitti olleensa sekä rikosasian asianomistaja että vastaaja. Yksi vastauksenantaja ilmoitti olleensa rikosasian asianomistaja ja vastaaja sekä hakemusasian asianosainen.

2. Tulitteko ymmärretyksi

a) kyllä	82 vastausta
b) en	4 vastausta
c) osittain	16 vastausta

Niistä, jotka kokivat tulleensa ymmärretyksi, 45 oli asianomistajia, 27 rikosasian vastaajia, 1 rikosasian asianomistaja/vastaaja, 4 riita-asian asianosaista ja 5 hakemusasian asianosaista.

Niistä, jotka eivät kokeneet tulleensa ymmärretyksi lainkaan, 1 oli rikosasian asianomistaja ja 3 rikosasian vastaajia.

Niistä, jotka kokivat tulleensa vain osittain ymmärretyksi, 3 oli rikosasian asianomistajia, 10 rikosasian vastaajia ja 1 rikosasian asianomistaja/vastaaja, 1 rikosasian asianomistaja/vastaaja/hakemusasian asianosainen ja 1 riita-asian asianosainen.

3. Ymmärsittekö käräjäoikeuden ratkaisun sisällön

- | | |
|-------------|--------------|
| a) kyllä | 77 vastausta |
| b) en | 7 vastausta |
| c) osittain | 9 vastausta |

Yhdeksän vastauksenantajaa ei ollut valinnut mitään vaihtoehtoa (käräjäoikeuden ratkaisua ei ollut annettu kyselyyn vastattaessa).

Parannusehdotuksena kysymykseen liittyen esitettiin, että tuomioistuimessa tulisi käyttää selvempää suomen kieltä ja tuomiota luettaessa pitäisi puhua hitaammin ja selkeämmin.

Työryhmä toteaa, että pääosa vastauksenantajista oli siis ymmärtänyt käräjäoikeuden ratkaisun sisällön. Tuomarin tulee pyrkiä siihen, että kaikki ymmärtävät, mikä oikeuden ratkaisun sisältö on. Huomiota tulee kiinnittää tuomion julistamisen selkeäkielisyteen ja muutoinkin julistamisen selkeyteen. Ammattitermejä tulisi välttää.

4. Oliko asianne käsittely mielestänne puolueetonta

- | | |
|-------------|--------------|
| a) oli | 73 vastausta |
| b) ei ollut | 27 vastausta |

Yksi vastauksenantajista ei ollut valinnut kumpaakaan vaihtoehtoa ja yksi vastauksenantaja oli valinnut molemmat vaihtoehdot.

Kysymykseen, millä tavalla käsittely ei ollut puolueetonta, vastattiin muun muassa seuraavasti:

Eräiden asianomistajien mielestä

- syyttäjä ei ollut valmistellut asiaa hyvin
- häntä ei ollut kuunneltu tarpeeksi

Rikosasian vastaajan mielestä

- käräjäoikeus oli ollut häntä kohtaan vihamielinen
- käsittely ei ollut puolueetonta, koska molempia osapuolia oli kuultu
- tuomari ei reagoanut puolustuksen selkeään näyttöön, vaan oli ilmeisesti tehnyt päätöksensä jo ennen istuntoa
- ratkaisun lopputulos oli virheellinen, koska koventamisperustetta oli sovellettu (kaksi vastaajaa)
- tuomio oli kohtuuton
- tuntemattomaksi jääneen henkilön takia kaikki oli kaatunut hänen niskaansa
- hänet oli tuomittu rikoksesta, jota hän ei ollut tehnyt ja syyttäjä oli ollut puolueellinen
- käsittely ei ollut puolueetonta, koska häntä ei uskottu, vaikka hän oli oikeassa.

Eräs rikosasian vastaaja teki parannusehdotuksen, että syytettyjäkin pitäisi joskus kuunnella lisäten kuitenkin, että tuomio oli oikea.

Eräs rikosasian vastaaja kiinnitti huomiota siihen, että käsittely oli tapahtunut hänelle vieraalla paikkakunnalla.

Työryhmän mielestä vastauksenantajien puolueellisuuden kokemiseen vaikuttavat tekijät ovat osaksi sellaisia, jotka eivät objektiivisesti ajatellen osoita puolueellisuutta (esim. se, että molempia osapuolia oli kuultu oli koettu puolueelliseksi menettelyksi). Toisaalta tuomioistuimen puolueettomaksi kokemisen kannalta hyvin ongelmallista on, jos tuomioistuin koetaan vihamieliseksi. Tuomareiden tulee jatkuvasti kiinnittää huomiota siihen, että oikeudenkäyntiin osallistuvia kohdellaan puolueettomasti, oikeudenmukaisesti ja muutoinkin asianmukaisesti.

Muina parannusehdotuksina kysymyksiin 2–4 liittyen esitettiin, että

- istunnot saisivat kestää vähemmän aikaa ja niiden pitäisi alkaa ajallaan
- lakia tulisi tulkita oikein

5.4 KYSELY TODISTAJILLE

Kysely suunnattiin Rovaniemen hovioikeuspiirin käräjäoikeuksissa pääkäsittelyihin 1.–23.6.2006 osallistuneille todistajille.

Vastauslomakkeita palautettiin 68.

Jäljempänä on esitetty todistajille esitetyt kysymykset ja vastaukset kommentteineen.

1. Mihin aikaan todistajana kuulemisenne alkoi kutsuun merkittyyn aikaan verrattuna

- | | |
|-------------------------------|--------------|
| a) tunnin kuluessa | 39 vastausta |
| b) 1–3 tunnin kuluessa | 21 vastausta |
| c) yli kolme tuntia myöhemmin | 8 vastausta |

2. Ilmoitettiinko teille kuulemisenne myöhemmästä alkamisesta, jos kuulemisenne alkoi vähintään tuntia myöhemmin kuin kutsuun oli merkitty

- | | |
|------------------|--------------|
| a) ilmoitettiin | 11 vastausta |
| b) ei ilmoitettu | 17 vastausta |

Yksi vastauksenantaja ei ollut valinnut kumpaakaan vaihtoehtoa.

Työryhmän mielestä vastausten perusteella näyttää siltä, että edelleen varsin usein todistajat joutuvat odottamaan kuulemisensa alkamista jopa tunteja. Todistelun aikatauluttamiseen on jatkuvasti syytä kiinnittää huomiota. Työryhmän mielestä todistajan kuulemisen viivästyessä enemmän kuin tunnin kutsuun merkitystä ajankohdasta, todistajaa on syytä informoida tilanteesta.

3. Ymmärsittekö teille oikeudessa esitetyt kysymykset

a) kyllä	61 vastausta
b) en	0 vastausta
c) osittain	7 vastausta

4. Kysyttiinkö teiltä oikeudessa samoja asioita toistuvasti

a) kyllä	31 vastausta
b) ei	37 vastausta

5. Oliko kohtelunne oikeudessa asiallista

a) oli	63 vastausta
b) ei ollut	5 vastausta

Kommenttien mukaan kohtelu ei ollut asiallista, koska

- puhuttelutapa oli törkeä
- salissa oli liikaa ihmisiä ja ahdistava ilmapiiri
- puhuttelu oli hyökkäävää ja jankuttavaa
- kysymykset olivat epäkohteliaita ja epäselviä
- asianajajien käytös oli törkeää ja todistaja oli koetettu syyllistää tapahtumista (työryhmän kommentti: kyse on saattanut ollut vastakuulustelusta).

Kohtelun asialliseksi kokeneet vastausten antajat ovat tehneet seuraavia parannusehdotuksia:

- kutsu tulisi lähettää postitse kotiosoitteeseen, jolloin sitä ei tarvitsi noutaa kärjäoikeudesta
- todistajan tulisi voida olla istunnossa läsnä koko käsittelyn ajan (työryhmän kommentti: lainsäädäntö estää tällaisen käytännön perustellusta syystä)
- syyttäjän ja muiden asianosaisten tulisi puhua selvästi ja käyttää yleiskielisiä termejä.

Työryhmän vastauksista saaman käsityksen mukaan todistajien kohtelussa ja etenkin todistajien kuulustelussa on edelleen pa-

rantamisen varaa. Pääosin todistajankuulustelun suorittavat muut kuin tuomioistuimen puheenjohtaja. Puheenjohtajan on kuitenkin valvottava, että todistajaa kohdellaan häntä kuulusteltaessa asiallisesti.

5.5 TYÖRYHMÄN SUOSITUKSET YHTEENVETONA

1. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tuomarin ammattitaidon kehittämiseen henkilötodistelun vastaanottamiseen liittyvässä prosessijohdossa

2. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat ratkaisut on aina perusteltava

3. Riita-asian valmistelussa laadittu yhteenveto on toimitettava asianosaisille riittävän ajoissa ja yhteenvedon sisältöön on kiinnitettävä erityistä huomiota

4. Tuomarilla on laissa säädetty velvoite pyrkiä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Raja hyväksyttävän sovinnon edistämisen ja asianosaisten jo painostukseksi kokeman sovinnon edistämisen välillä voi olla liukuva. Tärkeää sovinnon edistämisessä on kuitenkin varmistaa se, että asianosaiset käsittävät, että heillä on oikeus valita, sopivatko he asian vai antavatko he tuomioistuimen ratkaista sen. Ei saa syntyä sellaista vaikutelmaa, että tuomari ei halua tai osaa ratkaista asiaa.

5. Tuomareiden tulisi pääkäsittelyjä suunniteltaessa pyrkiä siihen, että istuntojen pituus pysyy kohtuullisena. Suositeltavaa on, että istunnot pääsääntöisesti päättyvät kello 17:ään mennessä.

6. Tuomioiden julistamisen ymmärrettävyydessä on vielä parannettavaa. Itsestään selvää on, että jokainen tuomio tulee julistaa ymmärrettävästi. Tuomarin tulee pyrkiä siihen, että kaikki ymmärtävät, mikä oikeuden ratkaisun sisältö on. Huomiota tulee kiinnittää tuomion julistamisen selkeäkielisyteen ja muutoinkin julistamisen selkeyteen. Ammattitermejä tulisi välttää.

7. Tuomarin tulee olla puolueeton. Tuomarin tulee kiinnittää huomiota puhetapaansa ja eleisiinsä pääkäsittelyssä ja pyrkiä siihen, että niistä ei synny vaikutelmaa puolueellisuudesta. Tuomareiden tulee jatkuvasti kiinnittää huomiota siihen, että oikeudenkäyntiin osallistuvia kohdellaan puolueettomasti, oikeudenmukaisesti ja muutoinkin asianmukaisesti.

8. Todistelun aikatauluttamiseen on jatkuvasti syytä kiinnittää huomiota. Todistajan kuulemisen viivästyessä enemmän kuin tunnin kutsuun merkitystä ajankohdasta, todistajaa on syytä informoida tilanteesta.

9. Pääosin todistajankuulustelun suorittavat muut kuin tuomioistuimen puheenjohtaja. Puheenjohtajan on kuitenkin valvottava, että todistajaa kohdellaan häntä kuulusteltaessa asiallisesti.

**6. EN DOMARES VERKSAMHET
VID RÄTTEGÅNGEN SOM EN DEL
AV RÄTTVIS PROCESS
(uppföljning av kvalitetsmålet som ställts för år 2005)**

Arbetsgruppens rapport 2/2006

Arbetsgruppens medlemmar

Tingsdomare Reetta Löjja, ordförande
Lagman Ilkka Lindström
Lagman Riitta Kuurinmaa-Myllyniemi
Tingsdomare Matti Ylianunti
Tingsdomare Maija-Liisa Riepula
Tingsdomare Liisa Rintala
Tingsdomare Kirsti Leino
Tingsdomare Pirjo Keisu
Tingsdomare Martti Juntikka
Tingsdomare Anne Niemi
Tingsdomare Mika-Pekka Sarkkinen
Tingsdomare Tuula Hiukka-Poikela
Tingsdomare Janika Kaski
Tingsdomare Henna Luomaranta
Tingsfiskal Antti Karjala
Jordrättsingenjör Tapio Mikkola
Fiskal Katja Tainio
Tingsfiskal Aimo Räbinä
Hovrättsråd Auli Vähätörmä
Fiskal Petri Nykänen
Ledande häradsåklagare Matti Lopenen
Ledande offentligt rättsbiträde Liisa Äijälä
Advokat Pentti Paakki
Advokat Kyösti Salmirinne
Advokat Heli Sandström
Offentligt rättsbiträde Kirsti Juopperi

6.1 ARBETSGRUPPENS UPPGIFT OCH ARBETSSÄTT

Kvalitetsarbetsgruppen II/2004 behandlade år 2004 frågan om en domares verksamhet vid rättegången som en del av rättvis process. Utgående från nämnda arbetsgrupps betänkande uppställdes i kvalitetsprojektet inom Rovaniemi hovrätts domkrets gemensamma kvalitetsmål beträffande detta för år 2005.

Denna rapport har utarbetats av kvalitetsarbetsgruppen 2/2006 som hade till uppgift att utreda om de uppställda målen har kunnat uppnås.

Kvalitetsarbetsgruppen har genomfört sitt arbete genom att göra tre olika förfrågningar kring frågorna som behandlades i den tidigare kvalitetsarbetsgruppens rapport II/2004. Arbetsgruppen skickade en skild förfrågning till 1) s.k. intressegrupper, 2) parterna i ärenden som behandlats i huvudförhandling och 3) vittnen som hörts vid huvudförhandling.

6.2 FÖRFRÅGNINGEN TILL INTRESSEGRUPPERNA

Förfrågningen till intressegrupperna skickades på hösten 2006 till åklagaravdelningarna vid häradsämbetena inom Rovaniemi hovrätts domkrets och häradets åklagarämbete, rättshjälpsbyråerna samt via advokatförbundets avdelningar i Lappland och Uleåborg till advokater och jurister som arbetar vid en advokatbyrå. Sammanlagt 23 svarsblanketter lämnades in.

Nedan presenteras frågorna som ingick i förfrågningen samt svaren och kommentarerna.

1) Leder domaren processen på ett sakkunnigt sätt?

- | | |
|-----------|---------|
| a) ofta | 20 svar |
| b) ibland | 3 svar |
| c) sällan | 0 svar |

De största bristerna i domarens sätt att leda processen är enligt kommentarerna de följande:

Ordföranden

- är arrogant och likgiltig när det gäller saklig behandling
- kan ibland ”lägga ord i partens mun”, dvs. hävda att parten har framfört grunder som han eller hon inte har åberopat, även om parten också har ett biträde
- tillåter ibland onödiga frågor vid bevisningen
- ingriper inte i en situation, där samma sak frågas av vittnet upprepade gånger
- är för försiktig i processledningen. Sammanträdena förlängs när ordföranden låter samma sak frågas av dem som hörs upprepade gånger
- tillåter bevisning i ostridiga ärenden. Av framlagd bevisning bör krävas mer specificerad tematisering och onödiga bevis bör lämnas obeaktade
- begränsar inte berättelserna och frågorna till relevanta omständigheter vid personbevisningen, utan låter saker som inte hör till frågan tas upp
- tillåter och förhåller sig förstående till att de som hörs i rättegången uppför sig osakligt. Svarandena önskade att ordföranden är mer bestämd i sin processledning, för att säkerställa att domstolen inte förlorar sin auktoritet
- ger inte möjlighet att kommentera, om nya omständigheter framgår vid slutpläderingen

2) Har situationen i fråga om detta sedan 2005

- | | |
|------------------|---------|
| a) blivit bättre | 8 svar |
| b) inte ändrat | 15 svar |
| c) blivit sämre | 0 svar |

Kommentarerna gällde i huvudsak bristerna i domarens processledning vid personbevisning. Enligt arbetsgruppen är det skäl att fästa särskild uppmärksamhet vid utvecklandet av domarens yrkesskicklighet för denna del, eftersom personbevisning ingår i nästan alla ärenden som behandlas i huvudförhandling.

3) *Har tingsrätten (domaren) motiverat sina beslut som gäller behandling av ett ärende utan allmänhetens närvaro och hemlighållande av en rättegång*

- | | |
|-----------|---------|
| a) alltid | 6 svar |
| b) oftast | 12 svar |
| c) sällan | 0 svar |
| d) aldrig | 0 svar |

Fem av svarandena hade inte valt något av alternativen.

4) *Har situationen i fråga om motiveringen av ovan avsedda beslut sedan 2005*

- | | |
|------------------|---------|
| a) blivit bättre | 1 svar |
| b) inte ändrat | 17 svar |
| c) blivit sämre | 0 svar |

Fem av svarandena hade inte valt något av alternativen.

Arbetsgruppen anser att det fortfarande finns brister i fråga om motiveringen av ovan avsedda beslut. Arbetsgruppen anser att dessa beslut alltid bör motiveras.

5) *Har sammandraget som utarbetas över ett tvistemål ställts till ombudet före förberedelsesammanträdet*

- | | |
|-----------|---------|
| a) alltid | 4 svar |
| b) oftast | 13 svar |
| c) sällan | 1 svar |
| d) aldrig | 0 svar |

Fem av svarandena hade inte valt något av alternativen.

6) *Har situationen i fråga om tillståndet av sammandraget sedan 2005*

- | | |
|------------------|---------|
| a) blivit bättre | 11 svar |
| b) inte ändrat | 7 svar |
| c) blivit sämre | 0 svar |

Fem av svarandena hade inte valt något av alternativen.

Enligt kommentarerna var de största bristerna i sammandraget de följande:

Sammandraget

- tillställs ofta sent, t.ex. först dagen före sammanträdet
- presentationen av stridiga och ostridiga omständigheter innehåller "onödiga små detaljer" och oväsentligheter
- är för bindande vid förberedelsesammanträdet. Vid förberedelsen borde frågan kunna diskuteras öppet och sammandraget användas enbart vid behov
- framhäver den andra partens synpunkter på ett sådant sätt, att man på basis av sammandraget kan dra slutsatser om vilken ståndpunkt domaren anser vara viktig och vilken part han eller hon tror på
- innehåller inte alltid tillräckligt tydlig information om vilka de stridiga och ostridiga omständigheterna är
- är för långt, eftersom det alltid innehåller hela stämningsansökan och svaromålet
- uttrycker inte de stridiga frågorna.

Enligt arbetsgruppens uppfattning finns det fortfarande behov att förbättra både förfarandet vid tillståndet av sammandraget, så att parterna får det i tid, och sammandragets innehåll, även om situationen enligt kommentarerna redan har blivit bättre.

7) *Har domaren vid rättegången pressat parterna till att ingå förlikning*

- | | |
|-----------|--------|
| a) aldrig | 3 svar |
| b) sällan | 6 svar |
| c) ibland | 9 svar |
| d) ofta | 2 svar |
| e) alltid | 0 svar |

Tre av svarandena hade inte valt något av alternativen.

Enligt kommentarerna har domaren pressat parterna till att ingå förlikning på följande sätt och detta har haft följande påföljder:

Domaren

- riktar sin blick och sina gester på ett partiskt sätt när han eller hon övertygar att det lönar sig att ingå förlikning och framhäver att bestridande av ärendet förorsakar kostnader. Detta leder till att den part, till vilken domaren riktar sina ord, upplever att han eller hon redan har förlorat ärendet
- hotar med risken för kostnader. Detta har främjat ingående av förlikning
- uppmanar alltjämt att förhandla om förlikning. Detta främjar vanligen inte möjligheterna till förlikning
- frågar under förberedelsen och upprepade gånger också efter förberedelsen om det faktiskt är omöjligt att ingå förlikning. Följden är att parterna blir av den uppfattningen att domaren inte vill eller kan avgöra ärendet
- försöker främja ingående av förlikning ovanligt kraftfullt genom att fortsättningsvis ta upp denna möjlighet. Enligt en kommentar hade förlikning ingåtts i ett ärende främst på grund av detta
- framhäver hur mycket tid och pengar en rättegång kräver och frågar om parterna är beredda på detta. Detta kan i vissa fall leda till ingående av förlikning, även om innehållet av överenskommelsen inte motsvarar det avgörande, som skulle göras enligt materiell rätt
- försöker övertala parterna till att ingå förlikning genom att värdera parternas möjligheter redan innan bevisning har mottagits.

Detta leder ofta till ingående av förlikning. Huvudmannen kan dock senare ångra beslutet genom att konstatera att han eller hon var "tvungen" att ingå förlikning. Förlikningen är i detta fall inte äkta

- utvärderar oklart och förhastat ärendets eventuella rättsliga slutresultat och tar i detta sammanhang också upp storleken av rättegångskostnaderna. Detta leder nästan alltid till att förlikning ingås

- håller sig till sin åsikt även om båda parterna i rättstvisten meddelar att de inte anser att förlikning är möjlig. Detta orsakar ofta en motreaktion som minskar möjligheterna till förlikning.

8. Har antalet fall där domaren pressat parterna till att ingå förlikning sedan 2005

- | | |
|----------------|---------|
| a) ökat | 3 svar |
| b) inte ändrat | 14 svar |
| c) minskat | 1 svar |

Fem av svarandena hade inte valt något av alternativen.

Domaren är enligt lag skyldig att försöka få parterna att ingå förlikning. Det finns dock ingen bestämd gräns mellan godtagbart främjande av förlikning och det att parterna upplever att de pressas till att ingå förlikning. Det viktigaste med främjande av förlikning är dock att säkerställa att parterna är medvetna om att de har rätt att välja om de vill ingå förlikning eller låta domstolen avgöra ärendet. Parterna får inte bli av den uppfattningen att domaren inte vill eller kan avgöra ärendet.

9. Har man i regel reserverat tillräcklig tid för huvudförhandlingen

- | | |
|--------|---------|
| a) ja | 23 svar |
| b) nej | 0 svar |

Enligt kommentarerna

- kan sammanträdet räcka för länge och ibland t.o.m. oskäligt länge
- har det har varit sammanträden som räckt ända till kl. 20, 21 och t.o.m. till 22.30

10. Har situationen med reserverandet av tillräcklig tid för huvudförhandlingen sedan 2005

- | | |
|------------------|---------|
| a) blivit bättre | 2 svar |
| b) inte ändrat | 20 svar |
| c) blivit sämre | 0 svar |

En av svarandena hade inte valt något av alternativen.

Enligt den uppfattningen som arbetsgruppen bildat utgående från kommentarerna har man i regel reserverat tillräcklig tid för huvudförhandlingen. Snarare tycks problemet vara att sammanträdena räcker för länge. Domarna bör vid planeringen av huvudförhandlingen sträva till att sammanträdet inte tar oskäligt lång tid. Det rekommenderas att sammanträdena i regel avslutas före kl. 17.

11. Har domarna avkunnats på ett begripligt sätt

- | | |
|-----------|---------|
| a) alltid | 4 svar |
| b) oftast | 18 svar |
| c) ibland | 1 svar |
| d) sällan | 0 svar |
| e) aldrig | 0 svar |

12. Har situationen med begripligheten av domarna

- | | |
|------------------|--------|
| a) blivit bättre | 4 svar |
| b) inte ändrat | 8 svar |
| c) blivit sämre | 0 svar |

En av svarandena hade inte valt något av alternativen.

Enligt arbetsgruppen finns det skäl att förbättra begripligheten av avkunnandet av domarna. Det är ju självklart att var och en dom måste avkunnas på ett begripligt sätt.

13. Är domaren opartisk vid rättegången

- | | |
|-----------|---------|
| a) alltid | 7 svar |
| b) oftast | 16 svar |
| c) sällan | 0 svar |
| d) aldrig | 0 svar |

Enligt kommentarerna förekommer partiskhet på följande sätt:

Domaren

- kan med sitt sätt att tala skapa ett sådant intryck att han eller hon är partisk
- riktar sin blick och sina gester enbart mot den andra parten eller talar enbart med den andra parten
- bemöter parterna på ett ojämlikt sätt vilket leder till att talerätten inte förverkligas jämligt
- begränsar frågorna och skyndar på den andra parten, när han eller hon framför sin åsikt (t.ex. vid brottmål på grund av tidsplanen)
- kommenterar ärendet ordlöst eller med ord så att det kan skapa ett sådant intryck att han eller hon är partisk
- kan inte leda processen opartiskt och i värsta fall börja leda processen till den andra partens fördel
- förhåller sig till ett brottmål så att hans eller hennes förhandsuppfattning om saken är enligt åtalet

14. Har situationen i fråga om domarens opartiskhet sedan 2005

- | | |
|------------------|---------|
| a) blivit bättre | 3 svar |
| b) inte ändrat | 19 svar |
| c) blivit sämre | 0 svar |

En av svarandena hade inte valt något av alternativen.

Enligt den uppfattning som arbetsgruppen bildat utgående från kommentarerna upplevs domaren inte alltid som opartisk. Domaren måste dock vara opartisk i sin verksamhet. Domaren bör fästa uppmärksamhet vid sitt sätt att tala och sina gester i huvudförhandlingen och sträva till att dessa inte skapar ett sådant intryck att han eller hon är partisk. Alla som deltar i en rättegång måste bemötas på ett rättvist sätt.

6.3 FÖRFRÅGNINGEN TILL PARTERNA

Förfrågningsen riktades till parterna som deltagit i en huvudförhandling vid tingsrätterna inom Rovaniemi hovrätts domkrets under tidsperioden 1–23.6.2006.

Sammanlagt 102 svarsblanketter lämnades in.

Nedan presenteras frågorna som ingick i förfrågningsen samt svaren och kommentarerna.

1. På vilket sätt var du part i en rättegång

- | | |
|--|---------|
| a) målsägande i ett brottmål | 49 svar |
| b) svarande i ett brottmål | 40 svar |
| c) svarande eller käreande i ett tvistemål | 5 svar |
| d) sökande eller part i ett ansökningsärende | 5 svar |

Dessutom anmälde två av svarandena att de hade varit både målsägande och svarande i ett brottmål. En av svarandena anmälde att han eller hon varit målsägande och svarande i ett brottmål och part i ett ansökningsärende.

2. Blev du förstörd

- | | |
|-----------|---------|
| a) ja | 82 svar |
| b) nej | 4 svar |
| c) delvis | 16 svar |

Av dem som upplevde att de blivit förstådda var 45 målsägande, 27 svarande i ett brottmål, 1 en målsägande/svarande i ett brottmål, 4 parter i ett tvistemål och 5 parter i ett ansökningsärende.

Av dem som upplevde att de inte blivit förstådda var 1 en målsägande i ett brottmål och 3 svarande i ett brottmål.

Av dem som upplevde att de blivit delvis förstådda var 3 målsägande i ett brottmål, 10 svarande i ett brottmål och 1 en målsägande/svarande i ett brottmål, 1 en målsägande/svarande i ett brottmål/part i ett ansökningsärende och 1 en part i ett tvistemål.

3. Förstod du innehållet i tingsrättens avgörande

- | | |
|-----------|---------|
| a) ja | 77 svar |
| b) nej | 7 svar |
| c) delvis | 9 svar |

Nio av svarandena hade inte valt något av alternativen (tingsrätten hade inte ännu gett sitt beslut när förfrågingen besvarades).

Som utvecklingsförslag föreslogs det att domstolarna borde skriva sina avgöranden på ett tydligare språk och när domen läses högt borde domarna tala långsammare och tydligare.

Arbetsgruppen konstaterar att huvuddelen av svarandena hade förstått innehållet i tingsrättens avgörande. Domaren bör sträva till att alla förstår innehållet av avgörandet. Uppmärksamhet bör fästas till att domen avkunnas på ett tydligt språk och avkunnandet bör även i övrigt göras tydligt. Fackspråk bör undvikas.

4. Behandlades ditt ärende opartiskt

- | | |
|--------|---------|
| a) ja | 73 svar |
| b) nej | 27 svar |

En av svarandena inte valt något av alternativen och en hade valt båda.

Frågan om på vilket sätt behandlingen upplevdes partisk kommenterades bl.a. enligt det följande:

En del av svarandena ansåg att

- åklagaren inte hade förberett ärendet tillräckligt bra
- han eller hon inte hördes tillräckligt

En svarande i ett brottmål ansåg att

- tingsrätten var fientligt stämd mot honom eller henne
- att behandlingen inte var opartisk på grund av att båda parterna hördes
- domaren inte reagerade till försvarets klara bevisning utan hade uppenbarligen fattat sitt beslut redan före sammanträdet
- avgörandets slutresultat var felaktigt, eftersom straffskärpningsgrunden hade tillämpats (två svaranden)
- domen var oskälig
- på grund av en person som blev okänd hade allt skyllts på honom eller henne
- svaranden hade dömts för ett brott han eller hon inte hade gjort och åklagaren hade varit partisk
- behandlingen inte var opartisk för att man inte trodde på svaranden även om han eller hon hade rätt.

En svarande i ett brottmål föreslog som förbättringsförslag att de åtalade också borde höras, men tillade dock att domen i hans eller hennes fall var korrekt.

En svarande i ett brottmål fäste uppmärksamhet vid att behandlingen hade skett på en ort som var främmande för honom eller henne.

Arbetsgruppen anser att de faktorer som påverkat svarandenas upplevelse om partiskhet är till en del sådana att de objektivt sett inte tyder på partiskhet (t.ex. att man hade upplevt det att båda parterna hördes som partiskt förfarande). När det gäller upplevelsen av opartiskhet är det dock mycket problematiskt, om parten upplever att domstolen förhåller sig fientligt mot honom eller

henne. Domarna bör kontinuerligt fästa uppmärksamhet vid att parterna i en rättegång bemöts opartiskt, rättvist och även i övrigt på ett sakligt sätt.

Övriga förbättringsförslag som föreslogs i samband med frågorna 2–4 var att

- sammanträdena borde vara kortare och inledas i tid
- lagen bör tolkas korrekt

6.4 FÖRFRÅGNINGEN TILL VITTNEN

Förfrågningen riktades till vittnen som deltagit i en huvudförhandling vid tingsrätterna inom Rovaniemi hovrätts domkrets under tidsperioden 1.–23.6.2006.

Sammanlagt 68 svarsblanketter lämnades in.

Nedan presenteras frågorna som ingick i förfrågningen samt svaren och kommentarerna.

1. När inleddes hörandet jämfört med tiden som anmälts i kallelsen

- | | |
|---------------------------|---------|
| a) inom en timme | 39 svar |
| b) inom 1–3 timmar | 21 svar |
| c) över tre timmar senare | 8 svar |

2. Underrättades du om att hörandet skulle inledas senare, om hörandet inleddes minst en timme senare än vad som anmälts i kallelsen

- | | |
|--------|---------|
| a) ja | 11 svar |
| b) nej | 17 svar |

En av svarandena hade inte valt något av alternativen.

Utgående från svaren anser arbetsgruppen att vittnen fortfarande ofta är tvungna att vänta t.o.m. i timmar innan deras hörande inleds. Det är skäl att fästa särskild uppmärksamhet vid uppgörandet av tidsplanen för hörandet av vittnena. Arbetsgruppen anser

att om hörandet av vittnet kommer att inledas mer än en timme senare än vad som anmälts i kallelsen bör vittnet underrättas om detta.

3. Förstod du alla frågor som ställdes till dig i rättegången

- | | |
|-----------|---------|
| a) ja | 61 svar |
| b) nej | 0 svar |
| c) delvis | 7 svar |

4. Frågades du samma fråga upprepade gånger i rättegången

- | | |
|--------|---------|
| a) ja | 31 svar |
| b) nej | 37 svar |

5. Bemöttes du på ett sakligt sätt i rättegången

- | | |
|--------|---------|
| a) ja | 63 svar |
| b) nej | 5 svar |

Enligt kommentarerna bemöttes vittnet inte på ett sakligt sätt eftersom

- talesättet var oförskämt
- det var för mycket människor i sammanträdessalen och stämningen var tryckt
- talesättet var aggressivt och tjatigt
- frågorna var oartiga och oklara
- advokaterna uppförde sig ovänligt och man försökte få vittnet att känna sig skyldig i ärendet (arbetsgruppens kommentar: det kan ha varit frågan om motförhör).

De vittnen som upplevt att de hade bemötts på ett sakligt sätt har lagt fram följande utvecklingsförslag:

- kallelsen borde skickas per post till vittnets hemadress, varvid vittnet slipper hämta den hos tingsrätten

- vittnet borde kunna vara närvarande i rättegången under hela behandlingen (arbetsgruppens kommentar: detta förbjuds enligt lag av grundad anledning)
- åklagaren och andra parter bör tala tydligt och använda allmänspråkliga termer.

Enligt den uppfattning som arbetsgruppen bildat utgående från kommentarerna finns det behov att förbättra förfarandena vid bemötandet av vittnen och i synnerhet hörandet av dem. Vittnena hörs i regel av andra än domstolens ordförande. Ordföranden bör dock övervaka att vittnet behandlas på ett sakligt sätt vid hörandet.

6.5 SAMMANDRAG AV ARBETSGRUPPENS REKOMMENDATIONER

- 1. Det är skäl att fästa särskild uppmärksamhet vid utvecklandet av domarens yrkesskicklighet i fråga om processledningen vid personbevisning*
- 2. Beslut som gäller rättegångens offentlighet måste alltid motiveras*
- 3. Sammandraget som utarbetats vid förberedandet av ett tvistemål skall tillställas parterna i tid och särskild uppmärksamhet bör fästas vid sammandragets innehåll*
- 4. Domaren är enligt lag skyldig att försöka få parterna att ingå förlikning. Det finns ingen bestämd gräns mellan godtagbart främjande av förlikning och det att parterna upplever att de pressas till att ingå förlikning. Det viktigaste med främjande av förlikning är dock att säkerställa att parterna är medvetna om att de har rätt att välja om de vill ingå förlikning eller låta domstolen avgöra ärendet. Parterna får inte bli av den uppfattningen att domaren inte vill eller kan avgöra ärendet.*
- 5. Domarna bör vid planeringen av huvudförhandlingens förlopp sträva till att sammanträdet inte tar oskäligt lång tid. Det rekommenderas att sammanträdena i regel avslutas före kl. 17.*

6. Det är skäl att förbättra begripligheten av avkunnandet av domarna. Det är självklart att var och en dom måste avkunnas på ett begripligt sätt. Domaren bör sträva till att alla förstår innehållet av avgörandet. Uppmärksamhet bör fästas till att domen avkunnas på ett tydligt språk och avkunnandet bör även i övrigt göras tydligt. Fackspråk bör undvikas.

7. Domaren måste vara opartisk i sin verksamhet. Domaren bör fästa uppmärksamhet vid sitt sätt att tala och sina gester i huvudförhandlingen och sträva till att dessa inte skapar ett sådant intryck att han eller hon är partisk. Domarna bör kontinuerligt fästa uppmärksamhet vid att parterna i en rättegång bemöts opartiskt, rättvist och även i övrigt på ett sakligt sätt.

8. Det är alltid skäl att fästa särskild uppmärksamhet vid uppgörandet av tidsplanen för hörandet av vittnena. Om hörandet av vittnet kommer att inledas mer än en timme senare än vad som anmälts i kallelsen bör vittnet underrättas om detta.

9. Vittnena hörs i regel av andra än domstolens ordförande. Ordföranden bör dock övervaka att vittnet behandlas på ett sakligt sätt vid hörandet.

7. ASIANOSAISVALMISTELU RIITA-ASIOISSA (vuodelle 2004 asetetun laatutavoitteen seuranta)

Työryhmän 3/2006 raportti

Työryhmän jäsenet

Asianajaja Juha Ryytänen, puheenjohtaja
Asianajaja Sampsa Teittinen
Asianajaja Martti Turkka
Asianajaja Hannu Lukkarila
Asianajaja Jarmo Juntura
Asianajaja Kari Salo
Johtava julkinen oikeusavustaja Reeta Anttila
Kärjätuomari Aarne Korhonen
Laamanni Lars Lindh
Laamanni Ritva Pesonen-Ehrola
Kärjätuomari Kauko Kemppainen
Kärjätuomari Kimmo Saarela
Kärjätuomari Kari Turtiainen
Kärjätuomari Markku Stenfors
Kärjätuomari Ritva Toivola
Kärjätuomari Ritva Mäkinen
Kärjätuomari Pekka Louhelainen
Kärjätuomari Eila Väistö
Kärjätuomari Maarit Tukiainen
Hovioikeudenneuvos Erkki Nenonen
Viskaali Janne Anttila

7.1 TYÖRYHMÄN LÄHTÖKOHDAT

Työryhmä oli toimeksiantonsa mukaisesti seurantatyöryhmä. Siten seurantatyöryhmän tehtävänä oli jatkaa vuonna 2004 toimineen Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmän numero III työtä. Kyseisen työryhmän raportti on julkaistu teoksessa Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten laatuhankkeen työryhmäraportteja VI. Samassa teoksessa on julkaistu myös hovioikeudenneuvos Olavi Snellmanin kirjoitus ”Asianosaisvalmistelu riita-asioissa”. (Artikkelit ovat ladattavissa osoitteesta <http://www.oikeus.fi/uploads/doxi3j10g.pdf>)

Seurantatyöryhmä päätti aikaisemman työryhmän tekemän viitoituksen mukaisesti keskittää huomionsa jutun vireille tulon jälkeen, mutta ennen pääkäsittelyä tapahtuvaan asianosaisvalmisteluun. Tarkastelun ulkopuolelle jätettiin sovintomenettelyn (L riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa; 26.8.2005/663) yhteydessä tapahtuva asianosaisvalmistelu.

Seurantatyöryhmään kuuluvat asianajajat ja tuomarit olivat samaa mieltä siitä, että niin asianosaisten, asiamiesten kuin tuomioistuintenkin näkökulmasta on tavoiteltavaa, että riita-asiat käsitellään olosuhteet huomioon ottaen mahdollisimman joutuisasti ja taloudellisesti.

Asianajajien osalta on lisäksi otettava huomioon se, että he ovat jo hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden 22 §:stä ilmenevän lojaliteettivelvollisuutensa perusteella velvollisia hoitamaan toimeksiannot tarpeellisella joutuisuudella ja päämiehelle tarpeettomia kustannuksia aiheuttamatta. Edelleen tapaohjeiden 34 §:n 1 momentissa säädetään, että ennen oikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtymistä asianajajan on ilmoitettava vastapuolelle päämiehensä vaatimuksista ja varattava vastapuolelle kohtuullinen harkinta-aika ja tilaisuus asian sovinnolliseen selvittämiseen.

Toisaalta tapaohjeiden 34 §:n 2 momentissa säädetään, että jos toimenpiteiden siirtäminen saattaa aiheuttaa päämiehelle oikeudenmenetyksen tai muuta vahinkoa tahi jos muutoin on erityistä syytä, asianajaja saa ilman edellä käypää ilmoitusta ryhtyä sellaisiin

toimiin, jotka ovat tarpeen päämiehen edun vuoksi. Mikäli asianosaisvalmistelu toteutetaan oikein, sen ei tulisi aiheuttaa jutun käsittelylle viivästystä tai tarpeettomia kustannuksia.

Tuomarikunnan näkemyksissä taas korostui huoli tuomariresurssien riittävydestä. Niukat tuomariresurssit pitää pystyä käyttämään mahdollisimman tehokkaasti. Tuomarikunnan kannalta pidettiin tärkeänä sitä, että jutut, joissa sovinto on saavutettavissa, sovitaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tuomarit pitivät asianosaisvalmistelua tärkeänä työkaluna sovintomahdollisuuksien kartoittamisessa. Toisaalta, jos juttu on sellainen, että sitä ei saada ratkaistuksi sovinnolla, hyvä asianosaisvalmistelu helpottaa tuomarin työtä. Jos asianosaiset esittävät asiansa jäsennellysti, tuomarin työskentely on nopeampaa ja tehokkaampaa. Hyvin valmisteltu asia on helpompi ratkaista.

Seurantatyöryhmän keskusteluissa pohdittiin sitä, miten tuomioistuimien voisi edistää asianosaisvalmistelua. Keskeistä on se, että tuomari luo puitteet, joissa asianosaiset voivat esittää näkemyksensä. Keskeistä on myös jutun aikataulutuksen järjestäminen. Loppujen lopuksi tuomarin päätehtävä on ratkaista jutun riitakysymykset. Sen vuoksi on tärkeää, että tuomari ohjaa valmistelua siten, että jutun riidattomat seikat, riitakysymykset (näyttökysymykset ja oikeuskysymykset) sekä todistelu tulevat kartoitetuksi.

Tuomari voi omalla toiminnallaan edistää osapuolten välistä vuoropuhelua ja siten asian valmistelua. Tämä tapahtuu parhaiten esittämällä osapuolille tarkentavia kysymyksiä.

Seurantatyöryhmä kannatti sähköpostin käyttämistä asianosaisvalmistelussa ja valmistelussa tuomioistuimeenkin päin. Toisaalta, jos haastehakemuksessa tai vastauksessa ei ole ilmoitettu sen laatineen osapuolen sähköpostiosoitetta, tuomioistuimen ei tulisi käyttää kyseisessä jutussa sähköpostia siihen ennakolta lupaa kysymättä.

Tuomarikunnan taholta esitettiin toivomus siitä, että tuomioistuinten tietojärjestelmiin luotaisiin helppokäyttöinen toiminto sähköpostin jakeluryhmien muodostamiseksi kuhunkin juttuun.

Seurantatyöryhmä laati suosituksia siitä, miten asianosaisvalmistelu riita-asioissa tulisi toteuttaa. Suositusten laadinnassa otettiin huomioon aikaisemman työryhmän työ. Suositusten tarkoituksena on ohjata riita-asiaain valmistelua tavalla, joka mahdollistaa niin asianajaja- kuin tuomariresurssien mahdollisimman tehokkaan käytön.

7.2 AIKAISEMMAN TYÖRYHMÄN SUOSITUKSET

Tämä seurantatyöryhmä keskusteli aikaisemman työryhmän suosituksista ja teki niitä koskevia havaintoja. Seuraavassa on esitetty aikaisemman työryhmän suositukset ja seurantatyöryhmän kommentit ja havainnot suositusten toteutumisesta seurantajakson 2004–2006 aikana.

7.2.1 Suositus asianosaisvalmistelun kehittämistä asianajajien koulutusteemana

Asianajajaliiton Lapin ja Oulun osastot ovat järjestäneet kumpikin seurantajakson aikana koulutusta asianajajille. Koulutusten teemat oli määritelty jo ennen kuin aikaisempi työryhmä antoi suosituksen asianosaisvalmistelua koskevan koulutuksen järjestämisestä. Tästä syystä teemasta ei ollut järjestetty koulutusta seurantajakson aikana. Osastot selvittävät tahoillaan mahdollisuutta tällaisen koulutuksen järjestämiseen jossakin sopivassa yhteydessä.

7.2.2 Suositus oikeusturvavakuutuksen ja julkisen oikeusavun kehittämistä

Aikaisempi työryhmä suositteli sitä, että oikeusturvavakuutusta ja julkista oikeusapua on kehitettävä niin, että ne tukevat mahdollisimman tehokkaasti asianosaisvalmistelua ja juttujen sopimista ilman kanteen vireille panoa.

Keskustelussa todettiin, että joissakin oikeusaputoimistoissa oli edellytetty, että osapuolen on laadittava haastehakemus, ennen kuin hänelle voidaan määrätä asianajaja antamaan julkista oikeusapua. Tästä joissakin oikeusaputoimistoissa noudatetusta käytännöstä toivottiin päästävän eroon. Tämä käytäntö ei vastaa voimassa olevaa ohjeistusta eikä yleistä käytäntöä: myös yksityinen avustaja voidaan oikeudenkäyntiasioissa määrätä avustajaksi jo ennen haastehakemuksen laatimista.

Toisaalta keskusteluissa ilmeni seuraavaa. Kun asia oli edennyt niin pitkälle, että asianajaja oli määrätty avustajaksi, hänen tekemänsä työ oli usein korvattu myös siltä osin kuin kysymys oli ollut ennen haastehakemuksen laatimista tapahtuneesta asianosaisvalmistelusta. Ongelma koskee siten lähinnä niitä tilanteita, joissa asia saadaan asianosaisvalmistelussa päätökseen sovinnolla ilman haastehakemuksen laatimista.

Oikeusturvavakuutuksen piiriin kuuluvissa jutuissa työryhmä ei havainnut vastaavia ongelmia. Osapuolten on mahdollista asianosaisvalmistelussa varsin helposti muotoilla asia sellaiseksi, että vakuutusyhtiöt voivat hyväksyä sen oikeusturvavakuutuksen mukaiseksi vahinkotapahtumaksi. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että osapuolet vaihtavat keskenään suppeahkot vaatimus- ja vastauskirjelmät, joista vaatimusten määrä ja laatu pääpiirteissään ilmenevät. Menettely säästää osapuolten – ja vakuutusyhtiöiden – kustannuksia.

7.2.3 Suositus asianosaisvalmistelun kehittämisen painopisteeksi

Aikaisempi työryhmä piti tärkeänä laatutavoitteena sitä, että asianosaisvalmistelua kehitetään siltä osin kuin juttu on tullut oikeudessa vireille, mutta ennen kuin käräjäoikeus on aloittanut muun valmistelun.

Seurantatyöryhmä piti tätä näkemystä eräänä oman työnsä keskeisistä perusteista.

7.3 SEURANTATYÖRYHMÄN KYSELYTUTKIMUS

7.3.1 Kyselyn toteuttamistapa

Seurantatyöryhmä laati kyselytutkimuksen, jonka tarkoituksena oli toisaalta kartoittaa asianosaisvalmistelun nykytilaa ja toisaalta selvittää, miten tuomarit ja asianajajat suhtautuvat seurantatyöryhmän laatimiin konkreettisiin suosituksiin asianosaisvalmistelun tehostamiseksi.

Kyselytutkimuksessa esitetyt kysymykset oli muotoiltu mahdollisimman avoimiksi, jotta kyselyn avulla saataisiin mahdollisimman hyvin selville erilaisia näkemyksiä, joita asiasta kenties on.

Kysely lähetettiin kaikille Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten tuomareille sekä Asianajajaliiton Oulun ja Lapin osastojen asianajajille (n=207).

Sähköpostilla toteutettuun kyselyyn vastasi kuusitoista tuomaria ja kaksitoista asianajajaa. Tuomarien vastausprosentti oli 26 (16/62) ja asianajajien 8 (12/145).

Kysymyksiä ja niihin saatuja vastauksia käsitellään tarkemmin seuraavassa.

7.3.2 Kysymykset ja vastaukset

1. Miten asianosaisvalmistelu toteutuu tällä hetkellä riita-asioissa? (Pyydetään kommentoimaan kysymystä omien kokemusten pohjalta.)

Vastausten perusteella asianosaisvalmistelu toteutuu tällä hetkellä vaihtelevasti. Toisinaan asianosaiset ovat valmistelleet jutun hyvin. Toisinaan vaikuttaa siltä, että osapuolilla ei ole ollut juuri minkäänlaista kontaktia toisiinsa ennen valmisteluistuntoa.

Lisäksi vastauksissa esitettiin seuraavat kommentit:

Eräässä vastauksessa tuotiin esiin huoli siitä, että oikeusapujutuisa asianosaisvalmistelu näyttää alkavan vasta jutun vireilletulon

jälkeen. Vastauksessa esitettiin toivomus siitä, että oikeusaputoimistot myöntäisivät tuomioistuinasioissa avustajanmääräyksen jo ennen asian vireille tuloa. Myös tuomioistuinten tulisi oikeusapulaskuja vahvistaessaan aikaisempaa useammin hyväksyä maksettavaksi myös toimenpiteitä, jotka on tehty ennen kuin asia on tullut vireille.

Eräissä vastauksissa kritisoitiin sitä, että asiamiehet ja puheenjohtajat saapuvat valmisteluistuntoon valmistautumatta.

2. Edistääkö valmisteluyhteenvedo omien kokemustesi perusteella asianosaisvalmistelua?

Vastausten perusteella valmisteluyhteenvedolla on asianosaisvalmistelua edistävä merkitys. Valmisteluyhteenvedo jäsentää ja jakaa velvollisuuksia sekä motivoi osapuolia toimintaan. Asianosaiset aktivoituvat asiassa saatuaan valmisteluyhteenvedon käsiinsä. Valmisteluyhteenvedolla on myös se merkitys, että sen laatiminen pakottaa puheenjohtajan perehtymään asiaan. Tämä puolestaan johtaa siihen, että puheenjohtajalla on paremmat edellytykset tunnistaa juttuun liittyviä ongelmia hyvissä ajoin eikä vasta istunnossa.

Seurantatyöryhmässä keskusteltiin laajasti valmisteluyhteenvedon merkityksestä riita-asiain valmistelussa yleensä ja asianosaisvalmistelussa erityisesti. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 § ei aseta valmisteluyhteenvedolle kovin pitkälle meneviä vaatimuksia:

”Tuomioistuimen on valmistelun kuluessa tehtävä kirjallinen yhteenvedo asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista sekä tarvittaessa todisteista ja siitä mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen”

Käytännössä riita-asiain valmistelussa valmisteluyhteenvedoon on usein kirjattu puheenjohtajan näkemyksiä riidattomista seikoista sekä riitakysymyksistä (näyttökysymykset ja oikeuskysymykset). Onpa erällä puheenjohtajilla tapana lisätä valmisteluyhteenvedoon asianosaisille kohdistettuja kysymyksiä tai kehoitteitakin. Seurantatyöryhmä pitää tätä lain asettamia vaatimuksia laajem-

paa yhteenvedoa hyvänä ja asianosaisvalmistelua edistävänä. Seurantatyöryhmä ei kuitenkaan pidä tällaista oikeuskäytännössä muodostunutta laajaa yhteenvetomallia välttämättömänä kaikissa jutuissa. Jos haastehakemus ja vastaus on laadittu siten, että seikat ilmenevät niistä muutenkin, tuomioistuimen ei ole tarpeen laatia laajaa yhteenvedoa, jossa on eritelty riidattomia seikkoja ja riitakysymyksiä. Juttujen erityispiirteet on osattava ottaa riittävässä määrin huomioon. Liian kaavamainen toimintatapa ei edistä tehokkuutta.

3. Mikäli asianosaisvalmistelua on mielestäsi syytä tehostaa, mitä keinoja olisi käytettävissä?

Vastausten perusteella ensisijainen keino asianosaisvalmistelun tehostamiseksi on yksinkertaisesti se, että avustajat aktivoituisivat. Avustajien tulee perehtyä juttuun ja olla keskenään yhteydessä hyvissä ajoin. Avustajien välisten yhteydenottojen keskeinen sisältö on se, että he käyvät läpi sen, mistä he ovat yksimielisiä, mistä on riitaa ja mitä todistelua jutussa on välttämätöntä esittää. Myös osavinnon mahdollisuus on selvitettävä.

Puheenjohtaja voi omalla toiminnallaan edistää asianosaisvalmistelua. Puheenjohtajan tulisi laatia valmisteluyhteenvedo huolellisesti ja hyvissä ajoin. Käytännössä tuomarin työkuorma johtaa valitettavasti usein siihen, että yhteenvedojen huolelliseen laatimiseen ei tahdo löytyä aikaa tai ne tulevat tehdyiksi viime tingassa. Valmisteluyhteenvedojen laatimista huolella ja hyvissä ajoin on pidettävä keskeisenä tavoitteena, joka edistää asianosaisvalmistelua.

Lisäksi puheenjohtaja voi tuoda niin avoimesti kuin mahdollista esille oman näkemyksensä jutussa ratkaistavista näyttö- ja oikeuskysymyksistä, mikäli asianosaiset eivät itse löydä jutun ”punaista lankaa”. Jäsentämällä tällä tavoin keskustelua puheenjohtaja edistää osapuolten välistä vuoropuhelua.

Oikeusapujutuissa tuomioistuimen tulisi hyväksyä asianosaisvalmisteluun käytetty aika palkkioperusteeksi. Seurantatyöryhmän mielestä nyt näyttää siltä, että runsaasti aikaa asianosaisvalmisteluun käyttävät asiamiehet eivät saa kaikista työtunneistaan palkkiota.

Kaiken kaikkiaan vastauksista ilmeni, että tämänhetkistä tilannetta ei pidetty huonona. Vastauksen antajat pitivät työryhmän laatimia suosituksia hyvinä keinoina asianosaisvalmistelun tehostamiseksi.

Eräissä vastauksessa toivottiin, että asianosaisten roolia asianosaisvalmistelussa tulisi lainsäädäntöteitse lisätä Norjan esimerkin mukaisesti.

4. Kannanotot seurantatyöryhmän suosituksiin

Vastausten perusteella seurantatyöryhmän esittämät suositukset asianosaisvalmistelun tehostamiseksi saivat kannatusta. Vastauksissa annettiin rakentavaa kritiikkiä ja tehtiin muutamia hyviä lisäyksiä.

Tuomarikunnan vastauksista ilmeni huoli siitä, että työtilanne ei välttämättä salli yhteenvedon laatimista heti, kun vastaaja on vastannut kanteeseen. Tästä huolimatta valtaosa vastauksen antajista piti suotavana sitä, että valmistelyyhteenvedo laadittaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Eräs vastauksen antaja tosin totesi, että osa jutuista sovitaan ennen valmisteluyhteenvettoa ja tällöin valmistelyyhteenvedon laatiminen voi olla turhaa työtä.

Toisinaan valmistelyyhteenvedon loppuosassa on puheenjohtajan asianosaisille tekemiä kysymyksiä. Aina asianosaiset eivät kuitenkaan kiinnitä huomiota näihin kysymyksiin tai eivät ainakaan ole valmistautuneet vastaamaan niihin. Tältä osin asianosaisten toiminnassa on parantamisen varaa. Puheenjohtajan valmistelyyhteenvedossa tekemät kysymykset palvelevat toisaalta jutun valmistelua yleisesti, mutta toisaalta niillä on myös asianosaisvalmistelua aktivoiva merkitys.

Valmistelyyhteenvedossa tulisi olla kirjattuna riidattomat ja riitaiset seikat sekä riitaiset oikeuskysymykset. Asianosaisten on syytä omasta puolestaan tarpeen mukaan täsmentää puheenjohtajan laatimaa yhteenvedoa näiden seikkojen osalta.

7.4 SEURANTATYÖRYHMÄN SUOSITUKSET

7.4.1 Asianosaisvalmistelu ennen jutun vireille tuloa

1.1. Kantaja esittää vaatimuksensa ja niiden keskeiset perusteet vastaajalle.

1.2. Vastaaja vastaa ja esittää vastauksensa keskeiset perusteet kantajalle.

1.3. Asianosaiset selvittävät mahdollisuuksien mukaan sovintomahdollisuudet, riidattomat seikat sekä jutun riitakysymykset (näyttö- ja oikeuskysymykset). Mikäli päämiehen etu huomioon ottaen on mahdollista, haastehakemusluonnos annetaan tiedoksi vastapuolelle kommentoitavaksi jo ennen jutun vireille panoa tuomioistuimessa.

Vaatimusten ja niiden perusteiden osalta työryhmä viittaa laatu-hankkeen raportissa V:n julkaistuuun työryhmän 4/2003 raporttiin ”Esimerkkihaastehakemuksen ja vastauksen laatiminen annettujen faktojen pohjalta riita-asiassa”. (Raportti on ladattavissa osoitteesta <http://www.oikeus.fi/uploads/mwmmkfurx.pdf>. Raportti on julkaistu myös Defensor Legis-aikakausikirjassa nro 1/2004, s. 72 ss.)

7.4.2 Asianosaisvalmistelu jutun vireille tulon jälkeen

7.4.2.1 Valmisteluyhteenvedon laatiminen

Tuomioistuin laatii valmisteluyhteenvedon mahdollisimman pian sen jälkeen, kun vastaaja on vastannut kanteeseen. Mikäli asia ei riittävän hyvin ilmene haastehakemuksesta ja vastauksesta, tuomioistuin kirjaa valmisteluyhteenvedon käsityksensä jutun riidattomista ja riitaisista seikoista (tosiseikat) ja riitakysymyksistä (oikeuden mielestä relevantit oikeuskysymykset, joiden perusteella juttu on ratkaistava).

Tavoitteena on se, että vastuu riita- ja riitakysymysten selvittämisestä on ensisijaisesti asianosaisilla. Puheenjohtaja puuttuu asiaan omalla aktiivisella panoksellaan, mikäli asianosaiset eivät tässä ole onnistuneet. Juttujen erityispiirteet on otettava huomioon.

7.4.2.2 Valmisteluyhteenvedoon perehtyminen

Asianosaiset perehtyvät huolellisesti ja mahdollisimman pian valmisteluyhteenvedoon. Asianosaiset kiinnittävät erityistä huomiota riitaisiin ja riidattomiin seikkoihin, riitakysymyksiin sekä puheenjohtajan valmisteluyhteenvedossa mahdollisesti esittämiin kysymyksiin.

7.4.2.3 Asianosaisten yhteydenotot

Asianosaiset ovat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa yhteydessä keskenään ja käyvät yhdessä läpi jutun riitaiset ja riidattomat seikat sekä riitakysymykset. Samalla asianosaiset selvittävät sovinnon mahdollisuudet.

7.4.2.4 Todistelun tarkentaminen

Kumpikin asianosaisten omasta puolestaan selvittää, onko todistelua mahdollista supistaa tai onko sitä tarvetta laajentaa.

7.4.2.5 Todistelun ilmoittaminen

Asianosaiset ilmoittavat mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään valmistelustunnossa, mitä muutoksia todisteluun tulee. Asianosaiset ilmoittavat muutoksista mahdollisuuksien mukaan vastapuolelle hyvissä ajoin ennen valmistelustuntoa. Samalla asianosaiset selvittävät sovinnon mahdollisuudet.

7.4.2.6 Aikataulukus

Kumpikin asianosainen arvioi omalta osaltaan ennen valmisteluistuntoa, kuinka paljon aikaa asianosainen tarvitsee todisteluun (kirjalliset todisteet + kuulemiset). Tämä mahdollistaa sen, että valmisteluistunnossa voidaan arvioida pääkäsittelyn ajallinen kesto.

7.4.2.7 Valmistautuminen istuntokäsittelyyn

Kumpikin asianosainen valmistautuu huolellisesti esittämään valmisteluistunnossa näkemyksensä siitä, mitkä ovat jutun riittomat ja riittaiset seikat sekä riitakysymykset.

8. PAHOINPITELYRIKOSTEN RANGAISTUSTEN MÄÄRÄÄMISKÄYTÄNTÖ (uusi seuranta ja päivitys liittyen työryhmien 3/1999 ja 4/2000 raportteihin)

Työryhmän 4/2006 raportti

Työryhmän jäsenet

Käräjätuomari Kauko Kontio, puheenjohtaja
Laamanni Seppo Kankkunen
Käräjätuomari Jyrki Jylhä
Käräjätuomari Anne Kurtti
Käräjätuomari Antti Savela
Käräjätuomari Kari Aho
Käräjätuomari Irma Vähätalo
Käräjätuomari Pirkko Loukusa
Käräjätuomari Timo Tammiketo
Käräjätuomari Jaakko Raittila
Ma. hovioikeudenneuvos Ritva Keskinen
Viskaali Timo Mäkeläinen
Kihlakunnansyyttäjä Ilpo Lehto
Johtava julkinen oikeusavustaja Päivi Ollila
Asianajaja Jari Vertala
Asianajaja Ilkka Ikäheimo

8.1 TYÖRYHMÄN TEHTÄVÄ

Työryhmän tehtävänä oli suorittaa seuranta koskien rangaistusten määräämiskäytäntöä pahoinpitelyrikoksissa ja päivittää laatutyöryhmien 3/1999 ja 4/2000 aihetta käsittelevät raportit.

8.2 SEURANNAN TOTEUTUS

Työryhmä kokoontui kaksi kertaa Oulussa. Ensimmäinen kokoontuminen oli 12.5.2006. Silloin keskusteltiin työryhmän tehtävästä ja sen toteuttamisesta sekä erityiskysymyksistä, joihin pidettiin parisuhdeväkivaltaa ja asianosaisten asiassa tekemien sopimusten ja asiassa toimitetun sovittelun vaikutusta tuomioon. Toinen kokoontuminen oli 2.10.2006. Silloin todettiin siihen mennessä kyselyyn saatujen vastausten määrä.

Seuranta toteutettiin pyytämällä työryhmän jäseniltä heidän puheenjohtajina istumistaan jutuista joko tuomiot tai selvitys tuomiosta ja sen perusteista erillisenä ajalta 15.5.–30.6.2006. Koska tuomioiden määrä kyseiseltä ajalta oli vähäinen, otettiin mukaan muutamia muunakin aikana annettuja tuomioita. Viisi työryhmän jäsentä vastasi kyselyyn. Jotkut työryhmän jäsenistä eivät olleet käsitelleet lainkaan rikosjuttuja ja osa heistä oli siirtynyt muihin tehtäviin.

Työryhmän 3/1999 ansiokkaassa raportissa on laajasti selostettu niitä seikkoja, jotka voidaan ottaa huomioon rangaistusta tuomittaessa. Seuranta tehtiin vertaamalla 43 tuomiota työryhmän 4/2000 loppuraporttiin. Kyseiset 43 tuomiota koskivat yhteensä 51 vastaajaa ja osassa oli syyksi luettu useita rikoksia. Suurin osa oli kuitenkin yksittäisiä pahoinpitelyrikoksia.

8.3 SEURANNAN TULOKSET

8.3.1 Lievät pahoinpitelyt

Lievää pahoinpitelyä koskevia tuomioita oli seurannassa mukana kolme kappaletta. Tekotapana näissä lievissä pahoinpitelyissä oli ollut kämmenellä poskelle läpsäisy tai hiusten katkaiseminen veitsellä ja rangaistus oli kussakin tapauksessa ollut 10 päiväsakkoa. Työryhmän käsityksen mukaan tämän tyyppisiä asioita tulee harvoin käräjäoikeuteen käsiteltäviksi, koska ne käsitellään yleensä rangaistusmääräysmenettelyssä.

Työryhmän jäsenenä olleen syyttäjän mukaan lieviä pahoinpitelyjä oli rangaistusmääräysmenettelyssäkin vain yksittäistapauksina ja rangaistusasteikossa ainoana rangaistuslajina olevan sakkorangaistuksen päiväsakkojen lukumäärä asettui 10–20 päiväsakkoon painottuen lähelle 10 päiväsakkoa. Rikokset päättyivät usein soviteluun. Yksi syyttäjä ilmoitti sitä erikseen kysyttäessä, ettei hänellä ollut ollut vuosikausiin vahvistettavana lievää pahoinpitelyä koskevia rangaistusvaatimuksia.

Lievien pahoinpitelyjen osuus seurannassa olleista pahoinpitelyrikoista oli 6,98 prosenttia.

8.3.2 Sakkoon johtaneet pahoinpitelyt

Seurannassa olleissa tuomioissa oli luettu syyksi pahoinpitelyjä, joista oli tuomittu sakkorangaistus, lukumääräisesti eniten eli yhteensä 31 kappaletta, joka on 60,78 prosenttia seurannasta olleista pahoinpitelyrikoista.

Pahoinpitelyjä, joista oli tuomittu päiväsakkoja

- 10–20 oli yhteensä 5
- 21–29 oli yhteensä 6
- 30–45 oli yhteensä 15
- 50–60 oli yhteensä 3
- 70 tai enemmän oli yhteensä 2.

Tekotapa päiväsakkojen ollessa 10–20

Tekotapana oli ollut nenästä vääntäminen, takin kauluksella kuristaminen, maahan kaataminen ja nyrkillä lyöminen osin hätävarjelutilanteessa, tukistaminen, josta oli aiheutunut hiusten irtoamista ja kipua, sekä kuristaminen ja päällä silmäkulmaan lyöminen.

Osa teoista oli ollut parisuhdeväkivaltaa. Ilmeisesti joissakin tapauksissa asianosaiset olivat sopineet korvauksista.

Tekotapa päiväsakkojen ollessa 21–29

Tekotapana oli ollut kadulle heittäminen sen jälkeen kun asianomistaja oli lyönyt vastaajaa useita kertoja pään alueelle joko kämmenellä tai nyrkillä. Seurauksena oli ollut asianomistajan vammautuminen. Toisena tekotapana oli ollut veitsellä huitomalla tehty teko, jota ei ollut pidetty hätävarjeluna tai muutoinkaan hyväksyttävänä itsensä puolustamisena. Kolmantena tekotapana oli ollut maahan kaataminen ja avokämmenellä kasvoihin läpsiminen.

Kaikissa näissä tapauksissa oli seuraamukseksi tuomittu 25 päiväsakkoa.

Tekotapa päiväsakkojen ollessa 30–45

Tekotavat olivat olleet moninaiset. Eniten oli kuitenkin ollut nyrkillä lyömällä tehtyjä pahoinpitelyjä, joista asianomistajalle oli aiheutunut erilaisia mustelmia, hampaiden rikkoutumisia, huulien halkeamia ja lyhytaikaisia tajunnan menetyksiä. Tekotapoina oli ollut myös potkiminen muualle kehoon kuin päähän ja hiuksista repiminen sekä eri tavoin tapahtuneet puristelemiset, joista oli aiheutunut ainakin mustelmia.

Tekotapa päiväsakkojen ollessa 50–60

Tekotapoina oli ollut nyrkillä lyöminen, potkiminen eri puolille vartaloa, yllättävä potkaisu ylävatsaan, hiuksista repiminen ja kasvojen lyöminen polveen.

Tekotapa päiväsakkojen ollessa 70 tai enemmän

Tekotapoina oli ollut kämmensyrjällä lyöminen muun muassa seurauksin, että asianomistajan silmäkuopan sisäreunaan oli tullut murtuma ja silmäkuopan pohjan vaurioita. Toisena tekotapana oli ollut viiltely paperiveitsellä päähän. Vakavia vammoja ei ollut aiheutunut.

8.3.3 Vankeusrangaistukseen johtaneet pahoinpitelyt

Tekijä tuomittiin vankeuteen kaikkiaan 14 tapauksessa eli 32,56 prosentissa seurannassa mukana olleista pahoinpitelyrikoksista. Rangaistusten vaihteluväli oli 20 päivästä yhteen vuoteen vankeutta. Pahoinpitelyssä, jossa oli tuomittu yksi vuosi vankeutta, tekovälineenä oli käytetty tuolia ja rangaistusta mitattaessa oli sovellettu rangaistuksen koventamisperustetta. Ehdollisia vankeusrangaistuksia oli seitsemän ja yhdyskuntapalvelua vankeusrangaistuksen sijasta määrättiin kahdessa tapauksessa.

Tekotapoina oli ollut nyrkillä lyöminen ja sen lisäksi joko potkiminen tai jonkin tekovälineen kuten veitsen tai siihen verrattavan muun teräseen, halon ja tuopin käyttäminen ”suomalaiskansalliseen tapaan”.

Rangaistuksen määräämiseen olivat vaikuttaneet tekijän aikaisempi rikollisuus, tekotapa, uhrin ja tekijän välisen suhteen läheisyys ja teon toistuvuus.

Rangaistukset vaihtelivat varsin paljon, mikä osoittaa mittaamiseen vaikuttavien tekijöiden erilaisuutta.

8.3.4 Törkeät pahoinpitelyt

Törkeitä pahoinpitelyjä oli seurannassa olleista pahoinpitelyrikoksista 3 kappaletta eli 6,98 prosenttia tapauksista.

Rangaistukseksi oli tuomittu

- 1 vuosi 2 kuukautta vankeutta
- 1 vuosi 6 kuukautta vankeutta
- 1 vuosi 3 kuukautta vankeutta ehdollisena, koska tuomittua ei oltu aiemmin rangaistu.

Tekotapoina oli ollut nyrkillä lyöminen, potkiminen ja veitsellä lyöminen, joilla oli aiheutettu myös vakavia vammoja.

Törkeiden pahoinpitelyjen rangaistuskäytännön yhtenäisyyden seuraaminen ja vertaaminen aikaisempaan rangaistuskäytäntöön ei ollut mahdollista. Rikoslakia nimittäin muutettiin uudistuksella 13.7.2001/654 siten, että törkeän pahoinpitelyn minimirangaistukseksi tuli vuosi vankeutta. Muutos tuli voimaan 1.9.2001.

8.4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Pahoinpitelyrikoksissa oli keskeisenä yhteisenä piirteenä tekijöiden päihtymystila. Tämän totesi jo työryhmä 3/1999.

Rangaistuksen määräämisessä ei ollut havaittavissa eroa parisuh-teessa tapahtuneiden pahoinpitelyjen ja muiden pahoinpitelyjen välillä. Myöskään tekijän sukupuolella ei ollut vaikutusta rangaistus- tuksen määräämiseen.

Muutamista tuomioista kävi ilmi, että asianosaiset olivat sopineet asian tai että asiassa oli toimitettu sovittelu.

Koulukiusaamisen kaltaisia tapauksia oli kaksi kappaletta.

Pahoinpitelyrikosten rangaistuskäytäntö ei pääsääntöisesti ollut muuttunut aikaisemmasta. Pahoinpitelyrikoksista, jotka olivat tapahtuneet ennalta arvaamatta tai joissa tekotapana oli ollut päähän potkiminen, tuomitaan ilmeisesti kuitenkin aikaisempaa ankarampia rangaistuksia. Oheissakkoa ei juurikaan käytetä pahoinpitelyrikosten yhteydessä.

Törkeiden pahoinpitelyjen rangaistukset asettuvat edelleen lähelle rangaistusasteikon minimiä, joka on yksi vuosi vankeutta.

9. KVALITETSPROJEKTET INOM ROVANIEMI HOVRÄTTIS DOMKRETS

Kvalitetsprojektet inom Rovaniemi hovrätts domkrets inleddes år 1999. Involverade i projektet är alla domstolar inom Rovaniemi hovrätts domkrets (för närvarande nio tingsrätter och Rovaniemi hovrätt) och från kontaktgrupperna områdets advokater, offentliga rättsbiträden och åklagare samt numera även förundersökningsledare i brottmål. Kvalitetsprojektet gäller både tviste- och brottmål.

Enligt Finlands grundlag består domstolväsendet av allmänna domstolar, allmänna förvaltningsdomstolar och specialdomstolar. Allmänna domstolar är högsta domstolen, hovrätterna (6) och tingsrätterna (för närvarande 56). Allmänna förvaltningsdomstolar är högsta förvaltningsdomstolen och de regionala förvaltningsdomstolarna (8). Till specialdomstolarna hör marknadsdomstolen, arbetsdomstolen och försäkringsdomstolen.

De allmänna domstolarna handlägger alla brottmål och privaträttsliga tvistemål samt överhuvudtaget alla rättstvister, som inte uttryckligen har hör till någon annan domstol. De allmänna förvaltningsdomstolarna handlägger främst tvistemål mellan den offentliga makten och privata gällande rättsförhållanden som hör till den offentliga rätten. Specialdomstolarna handlägger ärenden eller ärendegrupper som enligt lag hör till dem.

Rovaniemi hovrätts domkrets är den nordligaste av Finlands sammanlagt sex hovrätters domkretsar.

Målet med kvalitetsprojektet är att utveckla domstolarnas arbete i allt bättre riktning så att rättegången uppfyller kriterierna på rättvisa, avgörandena är motiverade och korrekta och domstolarnas tjänster är tillgängliga för alla människor även vad kostnaderna beträffar. En viktig arbetsmetod i projektet är domarnas regelbundna diskussioner med varandra och med kontaktgrupperna för att förbättra kvaliteten på rättskipningen.

Utvecklingsarbetet i kvalitetsprojektet styrs av en *utvecklingsarbetsgrupp* som utses för tre år i sänder. Ordförande för den nuvarande utvecklingsarbetsgruppen är lagmannen vid den största tingsrätten i hovrättens domkrets och som medlemmar i gruppen ingår hovrättens president, en tingsrättslagman, tre tingsdomare, två advokater, en åklagare och en förundersökningsledare. Bland tingsdomarna utses årligen en *kvalitetskoordinator* som har i uppgift att stödja *kvalitetsarbetsgrupperna* i deras arbete, ordna utbildning och hålla kontakt med kontaktgrupperna samt redigera *slutrapportsboken* som beskrivs nedan.

Årligen tillsätts vanligtvis fyra kvalitetsarbetsgrupper. Till dessa arbetsgrupper hör domare från var och en tingsrätt inom hovrättens domkrets samt hovrättens ledamöter och föredraganden. Även åklagare, advokater, offentliga rättsbiträden och förundersökningsledare kan ingå som medlemmar i kvalitetsarbetsgrupperna. Den grundläggande principen är att alla domare inom domkretsen deltar i arbetsgruppernas arbete.

Vid valet av utvecklingsteman fås uppmärksamhet vid rättsskipningsproblemets omfattning samt hur aktuellt och konkret problemet är. Det slutliga valet av teman görs på det årliga *kvalitetsmötet*, där domarna inom hovrättens domkrets, hovrättens föredraganden, domstolspraktikanter och representanter för kontaktgrupperna deltar. Vid fastställandet av utvecklingsteman och kvalitetsmål har man säkerställt att domstolarnas och domarnas oberoende inte äventyras.

Var och en kvalitetsarbetsgrupp får årligen i uppdrag att handlägga ett tema. Arbetsgrupperna kartlägger problemen kring sitt tema, utreder vilka förfaranden det finns i olika tingsrätter, fastställer ett allmänt godtagbart förfaringsätt och lägger fram förbättringsförslag för att skapa mer enhetliga förfaranden. I samband med fastställandet av kvalitetsmålen planeras också hur uppnåendet av målen kan följas.

Arbetsgruppernas *rapporter* presenteras och diskuteras på kvalitetsmötet och utgående från rapporterna uppställs kvalitetsmålen för det kommande året. Boken som innehåller *slutrapporterna* utdelas gratis till deltagarna i kvalitetsprojektet, alla domstolar i landet och till olika kontaktgrupper. Boken publiceras dessutom på intranätet och internet (www.oikeus.fi/27723.htm).

Kvalitetsteman som har behandlats:

År 1999

- 1) straffpraxis i fråga om brott som består i olovligt tillägnande
- 2) straffpraxis i fråga om trafikfylleribrott
- 3) straffpraxis i fråga om misshandelbrott
- 4) problem som hänför sig till förberedelse av tvistemål

År 2000

- 1) straffpraxis i fråga om narkotikabrott
- 2) ledande av bevisning
- 3) uppföljning av förslagen gällande förberedelse av tvistemål och kvalitetsmålen som ställts för mer enhetlig straffpraxis i fråga om trafikfylleribrott
- 4) uppföljning av kvalitetsmålen som ställts för mer enhetlig straffpraxis i fråga om misshandelbrott och brott som består i olovligt tillägnande

År 2001

- 1) uppföljning av kvalitetsmålen som ställts för lösning av problem som hänför sig till ledande av bevisning år 2001
- 2) uppföljning av kvalitetsmålen som ställts för mer enhetlig straffpraxis i fråga om narkotikabrott år 2001
- 3) materiell processledning (i synnerhet en domares rätt och skyldighet att ställa frågor) i brottmål
- 4) ärendehantering (case management) vid omfattande tvistemål för är att minimera behandlingstiderna och skapa ett smidigt arbetssätt

År 2002

- 1) uppföljning av kvalitetsmålen som ställts för materiell processledning i brottmål år 2002
- 2) uppföljning av kvalitetsmålen som ställts för case management -tänkandet i omfattande tvistemål år 2002
- 3) ärendehantering (case management) vid skuldsanering för att minimera behandlingstiderna och skapa ett smidigt arbetssätt
- 4) materiell processledning (i synnerhet en domares rätt och skyldighet att ställa frågor) i tvistemål

År 2003

- 1) motivering av avgörandet i bevisfrågor i tviste- och brottmål
- 2) mer enhetlig praxis för valet av straffart
- 3) mer enhetlig praxis för verkställighet av villkorliga straff
- 4) utarbetande av en modell för stämningsansökan och svaromål på basis av inlämnade uppgifter i tvistemål

År 2004

- 1) ärendehantering (case management) vid skuldsanering och materiell processledning i tvistemål (uppföljning av kvalitetsmålen som ställts för år 2003)
- 2) en domares verksamhet vid rättegången som en del av rättvis process (procedural justice)
- 3) parternas förberedelse i tvistemål
- 4) tillämpning av 6 § kap. 7 i strafflagen

År 2005

- 1) motivering av avgörandet i bevisfrågor i tviste- och brottmål samt förbättring av kvaliteten på innehållet i stämningsansökan och svaromål i tvistemål (uppföljning av kvalitetsmålen som ställts för år 2004)
- 2) mer enhetlig praxis för valet av straffart och verkställighet av villkorliga straff (uppföljning av kvalitetsmålen som ställts för år 2004)
- 3) ärendehantering (case management) i brottmål
- 4) samarbete mellan domarna vid ärendehantering i tvistemål och användning av en sammansättning med tre domare i tvistemål

År 2006

- 1) förfarande och bevisning i ärenden som gäller häktnings- och reseförbud
- 2) en domares verksamhet vid rättegången som en del av rättvis process (uppföljning av kvalitetsmålet som ställts för år 2005)
- 3) parternas förberedelse i tvistemål (uppföljning av kvalitetsmålet som ställts för år 2005 samt fortsatt arbete kring temat genom att utarbeta en förteckning över de åtgärder som bör vidtas vid parternas förberedelse)

4) praxis för föreläggande av straff vid misshandelbrott (ny uppföljning och uppdatering av arbetsgruppernas rapporter 3/1999 och 4/2000)

Som ett led i kvalitetsprojektet har man ordnat kompletterande utbildning 6-8 dagar per år. I utbildningen har man utöver att ta upp ifrågavarande årets kvalitetsteman även behandlat något område inom materiell rätt, t.ex. straffrättens allmänna läror, avtalsrätt och skadeståndsrätt.

Kvalitetsprojektet har fått beröm både inom den inhemska och den internationella rättsgemenskapen. År 2005 belönades kvalitetsprojektet med Finlands advokatförbunds pris för årets åtgärd (Vuoden oikeusteko). Priset bestod av Veikko Myllers bronsstaty Defensor Legis och ett diplom. Dessutom vann projektet tävlingen the Crystal Scales of Justice Award som Europeiska unionen och Europarådet ordnade under hösten 2005. I tävlingen deltog sammanlagt 22 projekt från 15 olika länder. Priset var en kristallskulptur och ett diplom.

Summary

This publication contains the final reports of four quality teams working in 2006 presented at the eighth Quality Conference of the Rovaniemi Court of Appeal Jurisdiction in Rovaniemi on 23.-24.11.2006. They are based on the discussions that the judges and the prosecutors, public legal aid attorneys, advocates and heads of investigation participating in the quality teams have had on different themes in the quality teams and during the Quality Conference.

The themes of the quality teams were 1) Procedure and proof in matters of imprisonment and travel ban, 2) The conduct of a judge in a session as part of procedural fairness (follow-up of the quality goal set for 2005), 3) Preparation by parties in civil cases (follow-up of the quality goal set for 2004) and 4) The sentencing practice for assault offences (new follow-up and update concerning the reports of the quality teams 3/1999 and 4/2000).

The quality project invited the British Parliamentary Under-Secretary of State, Baroness Ashton to participate in the Quality Conference. Her address is included in the publication. There were also six judges from Sweden in the Quality Conference. Senior assistant justice Marie Hagsgård who works in development in the Court of Appeal for Western Sweden has kindly written an article on the quality work of her court of appeal. This publication also includes the opening words of the Quality Conference by Chief Justice Esko Oikarinen.

Two quality reports have been published not only in Finnish but also in Swedish, and a description of the quality project in Swedish has been included. This has been done at the request of fellow judges in Sweden. Naturally the translations also serve the Swedish-speaking readers in Finland.

The previous publications of the quality project of the Rovaniemi Court of Appeal Jurisdiction are available at the Oulu District Court (oulu.ko@om.fi).